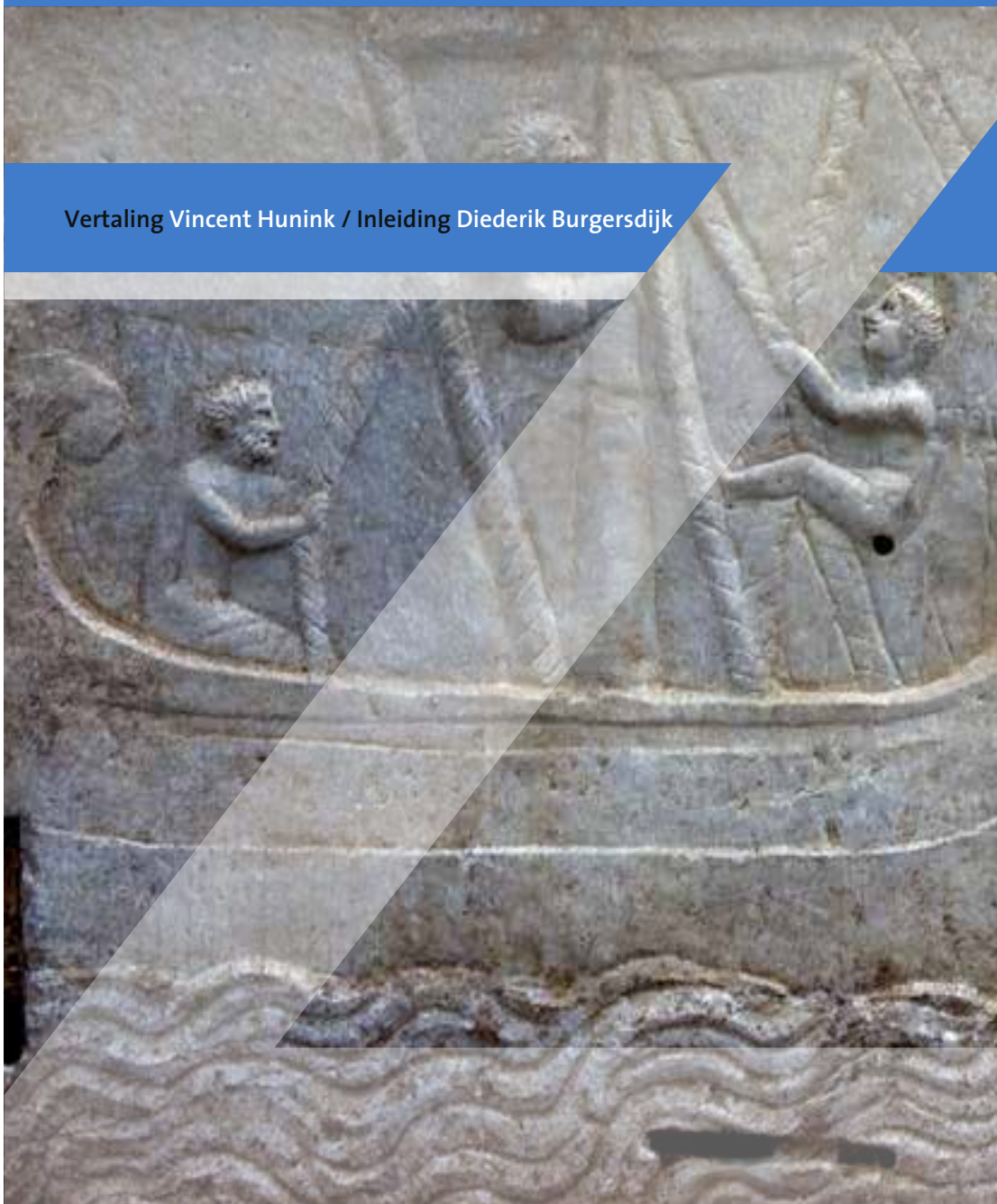

HET VERHAAL VAN APOLLONIUS

Historia Apollonii Regis Tyri

Vertaling Vincent Hunink / Inleiding Diederik Burgersdijk

Het verhaal van Apollonius

ZENOBIAREEKS 5

Onder redactie van Diederik Burgersdijk (gastredacteur), Willemijn Waal
(hoofdredacteur), Raphael Hunsucker en Johan Weststeijn

Reeds verschenen

- 1 *Alexander en Darius. De Macedoniër in de spiegel van het Nabije Oosten.* Onder redactie van Diederik Burgersdijk, Wouter Henkelman & Willemijn Waal (2013)
- 2 *Henk Singor, Sicilië in de Oudheid. De Griekse periode.* Onder redactie van Diederik Burgersdijk & Willemijn Waal (2013)
- 3 *Dodenlijst. Appianus en Cassius Dio over het bloedige verleden van keizer Augustus.* Vertaling Willem van Maanen & Marco Poelwijk (2014)
- 4 *Schilderijen & Sofisten. Kunst, ekphrasis en retorica in de klassieke oudheid: Philostratos.* Vertaling Peter Burgersdijk (2015)

Het verhaal van Apollonius

Historia Apollonii Regis Tyri

Vertaling VINCENT HUNINK

Inleiding DIEDERIK BURGERSDIJK

Verloren
Hilversum
2018

Deze uitgave is mede tot stand gekomen dankzij financiële bijdragen van Stichting Carptim, het Nederlands Klassiek Verbond en Stichting Zenobia.

Op het omslag: Romeins reliëf uit de derde eeuw n.C. Allard Pierson Museum, Amsterdam, inv. nr. 16.763.

ISBN 978-90-8704-714-6

© 2018 Vincent Hunink, Diederik Burgersdijk & Uitgeverij Verloren

Torenlaan 12, 1211 JA Hilversum

www.verloren.nl

www.vincenthunink.nl

Opmaak: Rombus, Hilversum

Omslagontwerp: Frederike Bouten, Utrecht

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Inhoudsopgave

Inleiding	7
Historia Apollonii Regis Tyri	28
Het verhaal van Apollonius	29
Over tekst en vertaling	124
Noten	125
Bibliografie	127

Inleiding

De roman en de oudheid

In tegenstelling tot zijn moderne tegenhanger, lijkt de antieke roman vandaag aan onderwaardering te lijden. En dat terwijl de oudheid naast vele andere literaire vormen ook van dit type literatuur de bakermat is. Waar antieke epiek, historiografie, filosofie of retorica aan de orde van de dag zijn, zowel in de oudheid als in de tegenwoordige waardering, sluimert de roman in de schaduw van zijn grotere en bekendere broers. Als er al een roman – in Grieks of Latijn – wordt beschreven, vertaald of gelezen, wordt deze vaak niet in de grotere literaire context van de oudheid gezien of in verband gebracht met latere literaire stromingen.¹ De antieke roman wordt al te vaak als *sui generis* gezien. De moderne roman daarentegen is het meest gelezen en gewaardeerde teksttype van alle genres die de literatuur vandaag te bieden heeft. In de bestsellerlijsten van de CPNB scoren het ‘spannende boek’, de ‘literaire non-fictie’ of de biografie ook goed, van Nederlandse bodem en in vertaling, maar de roman wint het van alle andere boekensoorten.² Ook voor schrijvers blijft de roman het ultieme genre om te beoefenen: de essayist, encyclopedist of populairwetenschappelijke auteur kan een eind komen, maar literair telt hij pas mee met een roman.

Vanwaar die status van de moderne roman? Dat is moeilijk te zeggen. Het heeft mogelijk te maken met het persoonlijke, de empathie en de fantasie, met de ontsnapping naar een andere wereld die in werkelijkheid niet bestaat, maar waarvan elementen uit de bestaande wereld in vervormde verschijningen een weg vinden naar een verhaal. De verbeelding van de handeling en alle geestelijke effecten daarvan was ook voor een antiek theoreticus als Aristoteles doorslaggevend voor de waardering van de beschouwer of lezer.³ Het ging er daarbij allerm minst om of die handeling in de werkelijkheid was geworteld; tussen feit en fictie werd in dit opzicht geen onderscheid gemaakt, want ook hoe dingen in het algemeen gebeuren of kunnen gebeuren werd als geldige uitbeelding van de werkelijkheid beschouwd. Vandaag geldt binnen die context het criterium van ‘waar gebeurd’ weer als een aanbeveling: hoe vaak stelt de lezer, de interviewer of de recensent niet de vraag of elementen uit het verhaal betrekking hebben op het leven van de auteur zelf? Het

lijkt of de fantasie, wanneer die eenmaal als leidend kader aan de nieuwsgierige lezer wordt voorgespiegeld, vervolgens weer teniet gedaan moet worden door het criterium van het waar gebeurde.

De roman als tekstsoort, waarin fictie een onderscheidend kenmerk lijkt (in ieder geval ten opzicht van historiografie), is ontstaan in Griekenland in de tijd van het Hellenisme, het tijdvak dat volgde op de klassieke tijd (vijfde- vierde eeuw v.C.), waarin literaire vormen als historiografie, tragedie en komedie zich hadden gevestigd. Nog eerder waren epos, leerdicht, lyriek, koorzang en het filosofisch traktaat in de Griekse wereld geïntroduceerd. Retorica, of de kunst van het overtuigen door gebruikmaking van juiste argumenten en een goede stijl, hecht zich aan elk van de genoemde literaire genres, maar kwam in de vierde eeuw v.C. als literaire kunst in een maatschappelijke context tot volle bloei. Na de teloorgang van de stadsstaten en de toenemende culturele en politieke eenheid in de Griekse wereld, van Egypte, Sicilië, Zuid-Italië tot de Levant en Macedonië, gestimuleerd door het optreden van Alexander de Grote en zijn opvolgers, ontstonden nieuwe literaire vormen, zoals de (politieke en filosofische) biografie en de roman. Een indeling overigens die in de oudheid nauwelijks werd gemaakt, maar die in retrospectief zoveel duidelijker lijkt.⁴

Feit en fictie

Hoe verhoudt het fictief proza zich tot andere genres, met het oog op waardering door lezers in de oudheid? De bovengenoemde relatie tussen werkelijkheid en fantasie fascineerde ook Plato, die een van de allervroegste werken die als roman wordt aangeduid, Xenophons *Cyropaedie*, als waarheidsgetrouw ziet. Dat moet als een aanbeveling worden gezien: Plato was geen liefhebber van fictie, die een nog minder getrouwe afbeelding van de werkelijkheid gaf dan zintuiglijke waarneming en kenvermogen in het algemeen al boden. Plato's secure Romeinse lezer Cicero zag ditzelfde werk drie eeuwen later wel als fictie.⁵ In de tijd dat de roman (de term zelf stamt uit de Middeleeuwen, afkomstig van 'romance')⁶ een grotere verbreiding kreeg door verspreiding van de bestaande en nieuwe teksten en vergroting van de lezerskring, was de waardering niet altijd positief. In de eerste eeuw n.C., tijdens het vroege Romeinse keizerrijk, sprak de satirendichter Persius depreciërend over Charitons *Chaereas en Callirhoë*, dat twee eeuwen later eveneens bekritiseerd werd door de filosoof en retor Philostratus.⁷

In deze zelfde tijd maakte de redenaar en theoreticus Quintilianus onderscheid tussen *historia* (de beschrijving van wat in de werkelijkheid gebeurd is) en *argumentum* (dat wat de werkelijkheid uitbeeldt maar niet gebeurd hoeft te zijn), maar ook

mythos (zuivere fictie, bijvoorbeeld de fabel of het fantasieverhaal).⁸ Het onderscheid dat met de eerste twee categorieën wordt gemaakt gaat terug op Aristoteles, die een verschil maakt tussen ‘wat er gebeurd is’ (zoals beschreven in historiografie) en ‘wat gebeurd zou kunnen zijn’ (in poëzie), waarbij ook fictief proza onder die laatste categorie valt. Opvallend is dat Quintilianus de onderscheiden soorten ondergeschikt acht aan het hoogste doel in de letteren, de redenaarskunst. Binnen de geschetste verdeling gelden de meer realistische genres als ‘volwassener’ (boven de poëzie), maar de juridische redevoering – die buiten deze categorieën valt – gaat boven alles. Werkelijkheid lijkt hier toch vaak een hoger aanzien te genieten.

De roman in de oudheid wordt gekenmerkt door fictie en proza. Binnen de teksten die aan die kenmerken voldoen onderscheidt de Duitse geleerde Holzberg verschillende typen, zoals de idealistische roman (zoals Xenophons *Efesiaka*, zie noot 4) en de komisch-realistische (bijvoorbeeld Petronius’ *Satyrice*, zie onder). Daarnaast zijn er romans in briefvorm, romans met een historische hoofdpersoon (zoals de Alexanderroman of de al genoemde *Cyropaedie*), de fictieve biografie, de vroeg-christelijke roman of gefictionaliseerde reis- of oorlogsverslagen. Het nadeel van zo een indeling, hoe nuttige stof tot nadenken het ook levert, is dat zo van elk type hoogstens een handjevol voorbeelden overblijft om het type te definiëren, en de grenzen zijn vloeibaar. We kunnen eigenlijk alleen spreken over kenmerken die meestal bij de verschillende verschijningsvormen voorkomen. Een liefdesgeschiedenis, een chronologisch verloop en parallelle vertellingen vormen daar drie voorbeelden van. Motieven die daarbij komen kijken zijn bijvoorbeeld reizen, schipbreuk, ontrouw, gevaar en schijn(dood) in vele variaties. Samenkomst, scheiding en vereniging van personen vormen vaak het patroon waarlangs een of meer verhaallijnen zich afspelen. Meestal loopt het voor de hoofdpersoon goed af, ten teken dat deugd wordt beloond en slechtheid bestraft.

Bij de roman zijn personages (met alle perspectieven van dien), achtergrond (van tijd en plaats) en tijdsverloop (van de handeling) van groot belang. Daarin komt het genre overeen met moderne romans, waarin de wisseling van perspectief, stem en verteltempo tot kunst verheven zijn, technieken die, op verschillende manieren toegepast, ieder verhaal zijn eigen karakter verlenen. Hiermee is de roman tevens te plaatsen in de Hellenistische opvatting van wat later omschreven wordt als *l’art pour l’art*: het gaat om de vertelling zelf en de effecten van medeleven, herkenning en daarmee in zekere zin bevrijding die deze te weeg kunnen brengen.⁹ Hierin onderscheidt de roman zich niet van het contemporaine epos, dat vaak de herkenning van de handeling, maar ook van andere literaire vormen met zich meebrengt. De bevrijding, of harmonisering van emoties, heeft alles te maken met het Aristotelische begrip van *katharsis*, die verkregen wordt door het meeleven en begrijpen van emoties van de ten tonele gevoerde figuren, of die nu in een theater staan of op schrift bestaan.

In de roman zijn dan ook veelvuldig verwijzingen te vinden naar grote literaire voorgangers: in de eerste plaats Homerus, die aan alle literatuur voorafging. De voornaamste Griekse romans die nu nog bekend zijn, zijn die van Chariton, *Chaereas en Callirhoë*, van – van later tijd – Longus, *Daphnis en Chloë*, en Achilles Tatius, *Leucippe en Clitophon*. In de Latijnse literatuur vinden we Petronius, *Satyricon*, en Apuleius, *De gouden ezel*. In de latere oudheid vond het genre doorgang met onder meer Heliodorus' *Aethiopica*.¹⁰ Uit de titels van de eerste drie genoemde werken, alle in het Grieks, is al op te maken dat het gaat vaak om de verhouding tussen personages, die vaak door de liefde – maar ook door vijandschap of andere vormen van afhankelijkheid – wordt bepaald. Ook is het duidelijk dat de roman zowel in het Grieks als het Latijn werd beoefend, en komt het voor dat dezelfde verhalen in twee of meer talen verschenen. Dat is van belang voor het begrip van de roman die in dit boek in nieuwe vertaling wordt gebracht: het verhaal van Apollonius, koning van Tyrus.

Het verhaal

De *Historia Apollonii regis Tyri* (letterlijk: 'De geschiedenis van Apollonius, koning van Tyrus', hierna te noemen: *HArT*) is een in het Latijn overgeleverde roman waarvan auteur en ontstaanstijd onbekend zijn. De achtergrond van de vertelling biedt weinig aanknopingspunten om het verhaal in een specifieke historische context te plaatsen, maar juist door dat algemene karakter is het de moeite van het lezen en bestuderen waard. In het oog springen de samensmelting van de klassieke en christelijke traditie, en de oostelijk-mediterrane achtergrond van de vertelde avonturen. De lezer wordt, behalve door de verrassend eenvoudige taal, getraakteerd op een veelheid van invloeden uit de gehele klassieke literatuur, zoals epiek, tragedie en elementen uit de geschiedschrijving.

De culturele ambiguïteit die wordt bepaald door de christelijke en klassieke traditie en het daarmee samenhangende dateringsprobleem verdienen nadere overweging. Het christendom wortelt, als bekend, in de eerste helft van de eerste eeuw n.C., en komt voort uit de joodse godsdienst zoals beleden in de Romeinse provincie Judea. De nieuwe religie komt na een gestage groei in vooral westelijke richting in de tweede en derde eeuw tot maximale ontplooiing wanneer het in de hogere regionen van de staat erkenning krijgt, en uiteindelijk zelfs als enig toegestane godsdienst wordt gevestigd in de late vierde eeuw. De lezer van de roman treft klassieke literatuur, heidense goden en christelijke elementen zonder merkbare conflicten of overheersend discours naast elkaar aan. Dat geeft de roman een bijzonder karakter, maar maakt tevens de datering vrijwel onmogelijk: het kan

evenzeer uit de tweede als de vijfde eeuw stammen, of eventueel, zo is ook wel geopperd, omgewerkt zijn van een klassieke tot een christelijke roman met behoud van de oudere elementen. Het resultaat is in elk geval intrigerend.¹¹

Het verhaal, dat leest als het libretto van een Mozartopera, is ronduit ingewikkeld door de verschillende personages en hun onderlinge verhoudingen, verschuivende tonelen en onnavolgbare verwickelingen. Het belangrijkste personage – in literaire termen: de held – in die geschiedenis is Apollonius, de koning van Tyrus, die in zijn rol van hoofdpersoon en titelheld de veelheid van verhaallijnen bijeenhoudt. Belangrijke nevenpersonages zijn Apollonius' vrouw, die gedurende het hele stuk geen naam heeft, en zijn dochter. Eerstgenoemde, dochter van koning Archistrates, is zijn vrouw geworden in het Egyptische Pentapolis (in de landstreek Cyrene, het oosten van Libië en het gebied van Egypte), waar de voortvluchtige Apollonius is aangespoeld en indruk maakt op de plaatselijke gastheren. Apollonius wil echter weer weg, wanneer hij hoort dat zijn voormalige vijand koning Antiochus van Antiochië is overleden, en de erfenis aan hem is toegefallen. Zijn vrouw – inmiddels zwanger – wil met hem mee, maar bij een schipbreuk en een gelijktijdige dood bij de bevalling wordt de vrouw als overleden aan de golven overgedragen; terwijl het nieuwgeboren kind eenmaal aan land wordt achtergelaten bij een echtpaar in Tarsus, Stranguillio en Dionysias geheten.

Dit verhaal kan naar voren en naar achteren worden uitgebreid: Apollonius' vijand was koning Antiochus, die zijn dochter ten huwelijk aanbood aan degene die enkele raadsels wist op te lossen. Apollonius slaagde hierin, maar moest dit met verbanning en achtervolging bekopen, terwijl de koning een onkuise verbintenis met zijn dochter aanging. Zijn kapitein Thaliarchus achtervolgde Apollonius om hem te doden, tevergeefs, want laatstgenoemde was reeds gevlucht. Zijn Tyrische stadsgenoot Hellenicus, en vervolgens Stranguillio, hadden hem herkend in de Klein-Aziatische stad Tarsus, en door de laatste werd hem een verblijf aangeboden. Apollonius redde de stad van hongersnood door een grote gift uit persoonlijk bezit, en vluchtte verder naar Pentapolis, waar hij de liefde van zijn leven vond.

Na de eerder genoemde schipbreuk spoelde de echtgenote aan op de Aziatische kust bij de Griekse stad Efeze. Wonderlijk genoeg bleek zij niet dood te zijn, zoals een plaatselijke dokter vaststelde. Omdat zij van koninklijke komaf leek te zijn, werd zij als priesteres geplaatst in de tempel van Diana. Haar dochter, van wie het bestaan haar onbekend was, werd daarentegen opgevoed in het huis van Stranguillio en Dionysias, die haar – Tarsia genaamd – een ongelijke opvoeding in vergelijking met hun eigen dochter Philomusia gaven. Uiteindelijk moest zij, onder invloed van de jaloezie van haar stiefmoeder, vermoord worden.¹² De sluipmoordenaar die dit moest doen gaf haar echter weg, en ze belandde in Mytilene. Daar wordt ze verkocht en in een bordeel geplaatst, maar door haar vasthoudendheid

wordt ze door niemand betast. De koning van het land Athenagoras krijgt hier lucht van en neemt haar in bescherming.

Inmiddels heeft het leven van Apollonius zijn beloop genomen, en na omzwervingen belandt hij in Tarsus. Daar wordt hem door de stiefouders verteld dat zijn dochter gestorven is, en er is zelfs een leeg graf ingericht. Op de terugweg naar Tyrus drijft de zeestorm hem, in rouw gedompeld, naar Mytilene. Apollonius wil niemand spreken, en zelfs de vorst Athenagoras wordt weggestuurd. Maar deze heeft een troef in handen: het meisje Tarsia moet de vorstelijke man maar vermaken. Na een reeks aan raadsels, die allemaal worden opgelost, volgt herkenning (c.45).¹³ De vreugde is mateloos, evenals de dank aan de burgers: een enorm bedrag voor het herstel van de stadsmuren wordt hun toegezegd, en Athenagoras trouwt met Tarsia. De terugkeer wordt vertraagd door een droom, die stelt dat vader, dochter en schoonzoon naar Efeze moeten gaan. Wat de lezer verwacht gebeurt: het gezin wordt verenigd.

Te Tarsus verraadt Theophilus, de man die eerst Tarsia spaarde en later zelf gespaard wordt, de verraders: Stranguillio (die eerder zijn jaloerse vrouw had proberen te stoppen) en Dionysias worden gestenigd. De stad wordt verfraaid als aandenken en dank aan de burgers. De tocht gaat verder naar Pentapolis, waar zij een jaar bij Archistrates verblijven. Na zijn dood wordt zijn koninkrijk verdeeld tussen Apollonius en zijn vrouw, Archistrates' dochter. Anderen worden beloond, zoals de visser die Apollonius als eerste op de kust hulp bood, en Hellenicus, die Apollonius indertijd te Tarsus had gewaarschuwd voor zijn vijand. Zij leven voort en sterven in vrede.

Plaatsen en personen

In literaire theorie worden geuite woorden en handelingen vaak aangewezen als bepalend voor de karakterisering van personages. In *HART* is daarenboven een opvallend kenmerk van de vertelling de sterke binding van personages aan plaatsen. De verplaatsing van achtergrond maakt het niet alleen mogelijk om de personages door hun achtergrond te schilderen, maar ook om de verschillende verhaallijnen makkelijker uit elkaar te houden. Verschillende passages in de vertelling hebben verscheidene lokale achtergronden, waarin steeds een hoofdpersoon wordt gekarakteriseerd in samenspel met nevenpersonages. De hoofdpersonages wisselen van plaats, met als de verbindende schakel de 'held' van het verhaal die alle plaatsen en personages met elkaar verbindt.

De plaatsen die de achtergrond voor de handelingen vormen zijn, in volgorde van verschijning: Antiochië, Tyrus, Tarsus, Pentapolis, Efeze en Mytilene.¹⁴ Deze plaatsen worden vaak geassocieerd met hun leiders (aangeduid als *rex*, *princeps* of

anderszins), zoals daar zijn Antiochus (Antiochië), Apollonius (Tyrus), Stranguillio en zijn vrouw Dionysias (Tarsus), Archistrates (Pentapolis) en Athenagoras (Mytilene), terwijl er van Efeze geen leider wordt genoemd. Daarnaast worden de plaatselijke bevolkingen vertegenwoordigd door een dochter, voedster en de kapitein met de *significant name* Thaliarchus ('heerser van de zee', in Antiochië), een jongeman (in Tyrus), Hellenicus (Tarsus), een visser, slaaf en stuurman, als ook de met name genoemde voedster Lycoris, terwijl Apollonius' echtgenote zonder naam blijft (in Pentapolis), een dokter, een jongeman en later een engel (Efeze), Philomusia en Theophilus (Tarsus) en een souteneur (Mytilene). De plaatsen worden verbonden door zeereizen, waar enkele van de genoemde personages, zowel hoofd- als bijrollen, aan deelnemen.

Antiochië is het uitgangspunt van het verhaal: hier pleegt koning Antiochus ontucht met zijn dochter. Wanneer Apollonius achter deze gruwelijke waarheid komt, wordt hij na een korte terugkeer naar zijn vaderstad Tyrus voortvluchtig. Later in de vertelling blijkt Antiochus in een vlaag van gerechtigheid gedood door de bliksem, en Apollonius ontvangt zijn rijk als erfdeel. Het gruwelijke begin wordt niet verder uitgewerkt, en kan op zijn best dienen als contrast met de manier waarop Apollonius lijdt maar zijn gezin uiteindelijk in vreugde en gezondheid terugvindt: zo wordt geluk bevochten door beproevingen. Er zijn aldus karakters zonder veel verandering binnen de vertelling, en karakters met meer of minder wederwaardigheden. In Tarsus woont Stranguillio, die eerst asiel verleent aan Apollonius, en later zijn dochter Tarsia opvangt. Maar wanneer blijkt dat zijn vrouw Dionysias geprobeerd heeft uit jaloezie Tarsia te doden, treft hun een vreselijke straf: zij worden beiden vermoord.

Mytilene is de plaats waar Tarsia naartoe is gevlucht: eerst wordt zij verkocht en geprostitueerd, maar de leider van de stad Athenagoras weerhoudt haar van dat laatste – weer een verwijzing naar gerechtigheid en *happy end*. In een volgende scène komt Apollonius in Mytilene en herkent zijn dochter, die hij aan Athenagoras ten huwelijk schenkt. De moeder van het meisje komt uit Pentapolis, en na een periode als priesteres in Efeze leeft zij lang en gelukkig voort als koningin van Pentapolis, terwijl haar schoonzoon Athenagoras samen met Tarsia de Tyrische troon bestijgt. Echte *round characters* leveren deze scènes niet op bij gebrek aan merkbare karakterverandering, wel verschillen in dynamiek in bewegingen en belevenissen. Deze veranderingen worden verlevendigd door een afwisseling in vertelstijlen: de vertelling wordt onderbroken door redevoeringen, dialogen, raadsels, episch aandoende poëtische passages en citaties van inscripties – alle weerspiegeld in de typografie van deze vertaling, door cursivering, kapitalisering en aanhalingstekens.¹⁵ Het levert naast een reeks aan personages in relatief kort bestek een bonte verzameling van literaire vormen op.

Scènes en modellen

De naamloze nevenpersonages zijn bedoeld om schakels in de uitbeelding te verschaffen en personages een klankbord te geven, zoals de voedster (*nutrix*) voor de dochter van Antiochus (de eveneens naamloze *puella*), de jongen die Thaliarchus aanspreekt bij aankomst in Tyrus (*puer*), de visser (*piscator*) die Apollonius treft wanneer hij aanspoelt op het strand van Pentapolis, de slaaf die door koning Archistrates wordt aangesproken (*famulus*).¹⁶ De opsomming van hoofd- en nevenpersonages is niet uitputtend, wanneer ook burgers, slaven of priesters, die in de verschillende passages een rol spelen, in aanmerking worden genomen. De afwisseling van personages leidt tot een soort mengvorm van tragedie – in de gevoerde gesprekken en karakterisering door verbale interactie – en epos, waarbij vooral Homerus' *Odyssee* maatgevend is voor het verloop van de handelingen.¹⁷

Ook de *Odyssee* is een tocht van beproevingen, waarbij de hoofdpersoon 'steden en mensen leert kennen' en tot inzicht komt, tegengewerkt en geholpen door de goden. Een slechtgezinde god is Poseidon, een goed gezinde Athene. De held komt uiteindelijk thuis, verenigd met huis, familie en volk. In *HArT* doet de zee dienst als verbindende factor tussen de avonturen op land, en de hoofdpersoon vindt na lange omzwervingen zijn familie terug, die de regering voortzet in Tyrus. Deze associatie met de *Odyssee* wordt versterkt door typische scènes: bij aankomst in Pentapolis wordt de gehavende Apollonius naar het paleis gebracht, blijkt uit te blinken in Hellenistisch geïnspireerde sporten en spelen, waarna de dochter van de plaatselijke koning verliefd op hem wordt. Precies zoals Nausikaa Odysseus als echtgenoot ambieert, zij het met verschillende afloop: Apollonius had nog geen huwelijk (immers het uitgangspunt van de hele vertelling), in tegenstelling tot zijn vroeg-Griekse voorbeeld.¹⁸

Tegelijkertijd komt er een ander model aan de orde, eveneens gebaseerd op de oude *Odyssee*: al eerder had Vergilius in zijn *Aeneis* de lijdende held Aeneas, die ook tot inzicht komt, ten tonele gevoerd. Deze Grieks geïnspireerde Romeinse held was ook bij een schipbreuk op de Afrikaanse kust aanbeland, en wel in Carthago. Hij beleefde daar een liefdesavontuur met Dido, die hij uiteindelijk moest verlaten om zijn lotsbestemming tegemoet te gaan: de voortzetting van het Trojaanse volk in Latium. Ook hier is de uitkomst tegenovergesteld: in tegenstelling tot Apollonius' vrouw gaat Dido gaat niet mee op reis, met fatale afloop.

Dat de lezer actief wordt aangemoedigd deze parallellen te trekken, wordt duidelijk door de citaten die verspreid over het werk voorkomen. In c.15 vraagt de dochter van Archistrates aan Apollonius te vertellen van zijn avonturen (*casus tuos*), zoals Dido dat doet aan het einde van Vergilius' *Aeneis* 1. Even later antwoordt de koning dat zij, door te vragen naar zijn naam en lotgevallen, Apollonius' verdriet

heeft vernieuwd – precies zoals Aeneas dat zegt te ervaren aan het begin van *Aeneis* 2 (met de woordcombinatie *renovare dolorem* – ‘verdriet vernieuwen’). De prinses wordt vervolgens verliefd: *saevo capitur igne* (‘zij wordt gegrepen door een hevig brandende passie’), zoals Dido *caeco carpitur igni* (‘verteerd wordt door een onzichtbaar vuur’). Aan het begin van c.18 ondersteunen letterlijke Vergilius-citaten, betrekking hebbend op deze zelfde liefde, de vertelling.¹⁹ Ook Ovidius, al even bekend en veelgelezen in de Late Oudheid, is ruim aanwezig – zo is het incest-motief bekend van zijn vertelling van Myrrha, die verliefd was op haar vader (zij het dat in *HArT* de vader zijn dochter belaght). Zo sturen verschillende lagen van reminiscenties de lezer in zijn interpretatie van het verhaal, en verhogen impliciet of expliciet het genot van herkenning.

Het eerder genoemde epische motief van ‘leren door lijden’ is belangrijk in Griekse tragedie: tragische hoofdpersonages komen met pijn tot inzicht. Het moment waarop dit gebeurt wordt aangeduid met de term *anagnorisis*, dat meestal, als belangrijkste moment in de tragedie, een definitieve omwenteling aan de handeling geeft. Hierbij kunnen zowel herkenning van een andere persoon als zelfinzicht een rol spelen, zoals Oedipus die erachter komt dat hijzelf de persoon is die hij zoekt – de moordenaar van zijn vader. In datzelfde verhaal, of verhalencyclus, had Oedipus eerder een raadsel van de *sfinx* opgelost, en verlost hij de stad van de pest die haar teisterde. Hijzelf werd het tragisch slachtoffer van zijn heldhaftig optreden, wat zijn tragische persoonlijkheid tekende. Opnieuw volgt de Apollonius in *HArT* deze afloop niet in detail, maar de motieven van herkenning (van zijn dochter in Mytilene, en zijn vrouw in Efeze), het oplossen van raadsels (in Antiochië, en opnieuw in Mytilene) en het verlossen van ellende in een stad zijn wel ‘tragisch’ te noemen: ze zijn ontleend aan de uitbeelding van de werkelijkheid in de tragedie.²⁰ Tevens belooft Apollonius het meisje dat hem in Mytilene wordt voorgeleid terug te brengen naar haar ouders: een voor tragedie typisch voorbeeld van ‘dramatische ironie’, omdat hij zonder dat hij het weet zelf de vader is. Het halen van de moeder als priesteres in de tempel van Diana te Cyrene komt enigszins overeen met het halen van Elektra door haar broer Orestes, zoals uitgebeeld in *Iphigeneia bij de Tauriërs*.²¹

Bij de herkenning van personages – die vaak de *anagnorisis* bewerkstelligen – spelen daarbij vaak dienende figuren als herders, voedsters en oude bekenden een rol: zo wordt bij Sophocles Oedipus uit de waan geholpen door de man die hem te vondeling heeft gelegd, en weet bij Euripides een oude man aan Elektra te vertellen dat Orestes weer terug is in het land. Al in Homerus’ epos was het de oude voedster Eurycleia die wist te vertellen dat Odysseus terug was op Ithaca, door het litteken dat zij op zijn voet zag.²² In *HArT* is het Lycoris die meegegeven werd aan de op zee geboren baby die het meisje, eenmaal volwassen, haar ware afkomst weet

te vertellen. Misschien is dat wel de reden dat zij, in tegenstelling tot haar oude meesteres, met name genoemd is in de vertelling.²³

De verwijzingen naar epos, tragedie en andere tekstsoorten zijn een normale gang van zaken in de Hellenistische en laat-antieke roman. Liefde, schoonheid en erotiek, maar ook seksuele onthouding, (schijn)dood en bedrog zijn aan de orde van dag, evenals reizen, dromen, raadsels en bordelen. In c.18 wordt op bijna parodistische wijze beschreven hoe de dochter van Archistrates onder haar liefde lijdt als aan een ziekte. Een dergelijke beschrijving zien we ook in Apuleius' *Metamorfosen* 10,2 (tweede eeuw n.C.) of in Heliodorus' *Aethiopica* 4,7. Directe ontleningen zijn het niet, maar het topisch karakter van de roman wordt er wel mee aange-toond. Het gaat om populaire vertellingen met gemeenschappelijke motieven waar het publiek kennelijk dol op was, niet anders dan de negentiende-eeuwse feuilletons in kranten en tijdschriften, of de moderne series, of die nu per beeldbuis of via internet worden getoond.

Taal en tekst

De taal van *HArT* vertoont typische kenmerken van laat-antiek Latijn, waarbij er ook veel Grieks onder de oppervlakte schemert. Grieks was in Hellenistische tijden de *lingua franca* van de oostelijke mediterrane geworden. Griekse woorden komen verschillende keren voor, bijvoorbeeld *apodixin* (c.27: 'meesterproef') of *gymnasium* (13: 'sportplaats'). Er zijn opvallend veel samengestelde werkwoorden beginnend met *de-*, en er is een onexact gebruik van betrekkelijke voornaamwoorden, en veelvuldig gebruik van vormen van *ipse* (vaak als persoonlijk voornaamwoord) en betekenisarme voorkomens van *quia* en *quod* ('omdat', of 'dat'), evenals tegenwoordige in plaats van toekomstige tijden – allemaal typische trekjes van laat-antiek taalgebruik. Spellingskwesties zijn moeilijker als laat-antiek aan te wijzen, omdat deze bij middeleeuwse schrijfateliers ook wat betreft klassiek-antieke teksten zo veelkleurig als de regenboog zijn, maar de wisselende spellingen van eigennamen lijken toch wel van laat-antieke verwarring te getuigen.²⁴ Als gezegd, schattingen over de datering lopen uiteen van de tweede tot vijfde eeuw, waarbij ik ben geneigd de vierde eeuw als vroegst mogelijke datum te zien, gezien de parallellen en motieven met christelijke verhalen en romans.

Afgezien van de gehanteerde taal, zijn de literaire vormen afwisselend en bloemrijk. We zagen al dat *HArT* iets weg heeft van de gecombineerde en hergebruikte vertellingen zoals we die aantreffen in vierde-eeuwse *centones* (noot 19). De afwisseling van proza en poëzie, van vertelling, dialoog en directe rede, en de veelheid aan vertelvormen maken een bijzonder levendige indruk. De tekst is vergeven van

stijlmiddelen als *sententia* (kernachtige uitspraak: *impietas fecit scelus* – ‘ontrouw leidt tot misdaad’, c.2) of *exclamatio* (‘uitroep’) in retorische vragen (*quamdiu contra pietatem luctor?* – ‘hoelang nog worstel ik tegen de ontrouw?’, c.41) en voegen veel pathos aan de vertelling toe. Soms lijken daarentegen korte passages wel inkortingen van wat een veel langere vertelling zou kunnen zijn, waardoor er opvallende overgangen in verteltempo ontstaan (zie bijvoorbeeld het einde van c.47). Vooral waar geen dialogen of redes zijn ingevoegd, is het ‘met grote stappen snel thuis’; waren deze delen wel nader uitgewerkt, dan zou makkelijk de omvang van een roman van Dickens of Dumas zijn bereikt. Maar daarvoor ontbreekt het de anonieme auteur simpelweg aan vertelkunst, hoe aardig het verhaal ook is om te lezen.

Tijdens de Middeleeuwen, waar *HarT* aan het eind van de oudheid al bijna met één been in stond, moet het verhaal zeer populair geweest zijn. Er bestaan verschillende handschriften van de tekst, waarvan de voornaamste twee worden aangeduid met RA en RB. Deze bezitten opvallende overeenkomsten, maar wijken hier en daar even opvallend van elkaar af. RA is in het algemeen uitgebreider, maar soms biedt RB een missende schakel in het verhaal, die het vermoeden doet rijzen dat ook RA niet de complete oorspronkelijke tekst biedt, zo er al een geweest is.²⁵ Het is goed mogelijk dat er verschillende versies van een bekend verhaal in omloop waren, die in de opgeschreven versies die nu overgeleverd zijn een relatief vaste vorm gekregen hebben – niet heel anders dan, zij het misschien een millennium later, kwesties rond Homerus te overdenken geven.

Er zijn pogingen gedaan RB’s afhankelijkheid van RA te bepalen, maar alle pogingen daaromtrent hebben hun mankementen. Een complicerende factor is dat het ook niet bekend is of die oorspronkelijke versie een Latijnse was, of dat daar een Grieks origineel aan ten grondslag heeft gelegen. Geleerden verschillen daarover van mening; de Nederlandse uitgever, commentator en vertaler van de tekst George Kortekaas (in diverse studies, zie bibliografie) hangt laatstgenoemde optie aan, en vermoedt dat RA een Latijnse bewerking daarvan is, met RB als afgeleide van die laatste met aanvullingen vanuit het Grieks.²⁶ Verrassend genoeg bevat RB (in c.52) wel een aanwijzing over de geografische herkomst van het geschrift: Apollonius zegt twee boekrollen over zijn avonturen achter te laten in de tempel van Diana in Efeze. Wellicht moet daar de herkomst van het fascinerende verhaal gezocht worden.

Ook als er geen Grieks origineel geweest is, wortelt de vertelling tenminste in een zeer Hellenistisch georiënteerde cultuur. De plaatsen van handeling, zoals we zagen, waren in Griekstalige gebieden gelegen, met Grieks als *lingua franca* van het oostelijk deel van het rijk. Van Athene tot de Levant en Egypte werd sinds Alexander de Grote Grieks gesproken, en de verhalen moeten uit die cultuur afkomstig zijn. Als vergelijking kunnen de *Handelingen van de Apostelen* uit het Nieuwe Testa-

ment dienen: oorspronkelijk in het Grieks geschreven, vertellen die bijvoorbeeld over de belevenissen van Paulus van Tarsus, een (zo niet: de) prediker van het christendom die in de oostelijke gebieden van de provincies in Judea en Klein-Azië rondtrok, en in het Grieks de plaatselijke bevolking toesprak. De boeken van het Nieuwe Testament zijn later in het Latijn vertaald, wat als illustratie kan dienen voor een mogelijk tweetalige *HArT*: ook zonder het Grieks lijkt de Griekstaligheid bij de lectuur voortdurend onder de oppervlakte aanwezig. Dat komt niet alleen door taalvormen, maar zeker ook door verwijzingen naar eerdere Griekse literatuur tot Homerus toe, waarbij overigens Latijnse verwijzingen – christelijk en pagan – allerminst afwezig zijn.

De eerder genoemde kwestie, of de tekst zoals we die kunnen reconstrueren aan de hand van de overgeleverde versies, een ingekorte ofwel min of meer complete versie is, is ook al moeilijk te bepalen. Ook hier kunnen andere vertellingen tot voorbeeld dienen: Petronius' *Satyrica* is fragmentair overgeleverd, en bevat verhalen binnen de hoofdlijn van het geheel. Bij Apuleius' *Metamorfosen* is het fragmentaire in mindere mate het geval, en is de vertelling meer afgerond, maar evenzeer bevat het verschillende verhaallijnen. Het is op grond van deze parallellen mogelijk dat er nog meer verhalen rond Apollonius de ronde hebben gedaan, waarvan we nu een redelijk afgerond geheel in handen hebben. Maar in hoeverre het verhaal compleet is blijft moeilijk vast te stellen.

Receptie

In de Middeleeuwen werd de stof van koning Apollonius vaak en in diverse literaturen opgepakt.²⁷ Het was de zesde-eeuwse Merovingische bisschop Venantius Fortunatus in zijn *carmen* 6,8,5 die zich als eerste met Apollonius identificeerde toen hij door het zuiden van België op weg was om zich te laten genezen van een oogziekte: *tristius erro nimis patriis vagus exul ab oris, / quam sit Apollonius, naufragus hospes aquis* ('Hier dwaal ik als banneling, al te ver weg van de kusten van het vaderland, ellendiger nog dan Apollonius, vreemdeling en schipbreukeling op zee'). Het was slechts een begin van een enorme hoeveelheid middeleeuwse *HArT*-verwijzingen, die erop duiden dat het verhaal meer dan gemiddeld populair was, en bleef. De *Carmina Burana* (caput 97), in maar liefst tien coupletten van acht verzen, is er een beroemd voorbeeld van.²⁸

Een explosie van Apolloniuswerken was er vanaf de tiende en elfde eeuw, in verschillende Europese centra van geleerdheid. Zo waren er de *Gesta Apollonii* uit Saksen, een metrische bewerking waarvan zich nu een exemplaar bevindt in de universiteitsbibliotheek van Gent.²⁹ In de veertiende eeuw is er de lange bewerking in

20.640 korte (jambisch aandoende) verzen van de nabij Wenen afkomstige Heinrich von Neustadt, *Apollonius von Tyrland*.³⁰ Er bestonden verschillende poëzie- en prozabewerkingen in verschillende landstalen, waaronder het Spaans (*Libro de Apollonio*, dertiende eeuw) en het Italiaans. Beroemd is de tekst van *HArT* en de poëtische navertelling door Gotfried van Viterbo (twaalfde eeuw). Voorts was er in Italië het populaire dichtwerk *Istoria d'Apollonio di Tiro in ottava rima* van Antonio Pucci uit de veertiende eeuw, dat tot in de achttiende eeuw vaak herdrukt bleef worden. In Frankrijk zijn te noemen het epos van Jourdain de Blaivies (dertiende eeuw) en – inmiddels in de renaissance – het prozastuk van Gilles Corrozet, *Apollonius Prince de Thir en Affrique et roy d'Antioch* van omstreeks 1530. In Nederland verscheen in Delft in 1493 *Die Schoone ende die suverlicke historie van Apollonius van Thyro*, niet lang na een Duitse vertelling van Steinhöwer, Augsburg 1471.³¹

Een gemeenschappelijk kenmerk van verreweg de meeste navertellingen, in proza of poëzie, in het Latijn of in een landstaal, is de kerstening van de vertelling, en de morele werking die daarvan uitgaat. Kennelijk sprak de klassieke romanvorm met christelijke elementen daarin verwerkt tot de middeleeuwse verbeelding in heel Europa. Opmerkelijk is daarbij dat koning Apollonius zelfs als historische persoonlijkheid werd gezien, inclusief datering van zijn regering. De genoemde Gotfried van Viterbo (1120–1196), secretaris van Frederik Barbarossa (1122–1190), nam in zijn *Pantheon* (1186–1191) de *Chronica de Apollonio* op, in zijn drieversige stanza's bestaande uit twee hexameters en een pentameter. Hij nam op grond van het Bijbelboek *Maccabëen*, waar een Antiochus en een Apollonius actief zijn, aan dat hij samen met de Seleucidenkoning Antiochus optrok tegen de Joden, en uiteindelijk verdreven werd, zoals het verhaal in *HArT* vertelde. Ook werd op grond van hetzelfde Bijbelboek de naam van Archistrates' dochter, Apollonius' vrouw, Cleopatra aangevuld.³²

Maar verreweg het populairst bleek het stuk in Engeland. Na tiende- en elfde-eeuwse bewerkingen kwam het verhaal terug in de *Gesta Romanorum*, een vroeg veertiende-eeuws werk, waarvan de auteur nu onbekend is. Het was buitengewoon populair als lectuur, maar diende vooral om predikers van materiaal te voorzien voor hun preken. Daarnaast dienden de korte beschrijvingen van interessante verhalen vaak als stof voor literatoren, die er grotere werken van maakten. Onder hen zijn Chaucer, Boccaccio, Gower en Shakespeare. In *GR* 153 komt het verhaal van Apollonius voor. John Gower, een collega en vriend van Chaucer, de auteur van *Canterbury Tales*, maakte eind veertiende eeuw gebruik van de stof in zijn *Confessio Amantis* (in het achtste boek), geschreven in 1393: 'To sing a song that old was sung / From ashes ancient Gower has come' luiden de beroemde beginregels van Shakespeare's versie van het verhaal. Ook in Chaucer wordt verwezen naar de oude koning, in de proloog van het verhaal van de Man of Law (vers 80 en verder).

Een eeuw daarna volgden Robert Copland met zijn *Kynge Appolyn of Thyre* (1510) en Laurence Twine met *The Patterne of Painefull Adventures: containing the most excellent, pleasant and variable Historie of the strange accidents that befell unto Prince Apollonius, the Lady Lucina his wife and Tarsia his daughter: wherein the uncertainties of this world and the fickle state of mans life are lively described* (1576). Zo'n titel behoeft geen nadere toelichting, behalve dat de echtgenote van Apollonius de naam heeft gekregen van de godin die helpt bij de bevalling, en inderdaad voorkomt in het klassieke verhaal. Ruim een kwart eeuw later volgt het onbetwiste hoogtepunt van Apollonius-receptie met Shakespeare's hybride werk: *Pericles* (1609). De bronnen hiervoor moeten de *Gesta Romanorum* geweest zijn, alsmede Gower en Twines. De naam Pericles, omdat Apollonius zo weinig passend is voor poëzie, is vermoedelijk afgeleid van Sir Philip Sydney's populaire roman *Arcadia*, waarin de hoofdpersoon Pyrocles genaamd was. Deze werd verbasterd tot de uit de oudheid bekendere naam Pericles.³³

Na de renaissance komen we het verhaal weer in Engeland tegen (in verschillende prozabewerkingen, waarvan een door de in Engeland actieve Brandenburger Iacobus Falckenburgius uit 1578, in 2532 hexameters), in Spanje Timoneda in *Patrañuelo* (caput 11) uit 1576, in Frankrijk in *Histoires Tragiques* van François de Belfort (1582) en in *Les aventures d'Apollonius de Tyr* van Antoine Louis Le Brun (1710), terwijl in Nederland het treurspel *Appolonijs, Koningh van Tyrus* (Amsterdam 1662) verschijnt.³⁴ Van Pieter Bor verschenen *Twee Tragi-comedien in prosa, d'Eene van Apollonius Prince van Tyro. Ende d'ander van den selven, ende van Tharsia syn Dochter* (Den Haag 1634). Ook in Denemarken, Zweden, Duitsland, Hongarije, Tsjechoë, Spanje, Italië en Griekenland verschenen dergelijke werken.

Onder de voorbeelden uit de receptie uit recenter tijd blinkt één interpreter uit: de dichter T.S. Elliot, de uit de Verenigde Staten afkomstige Londense uitgever, die een indrukwekkend poëtisch oeuvre naliet. In de jaren na zijn bekeering tot het katholicisme in 1927 schreef hij de cyclus 'The Aerial Poems', waarvan *Marina* (als gedicht 29) deel uitmaakt. De gedichten zijn, in lijn met de nieuwe levensopvatting van de dichter, ingetogener en introspectiever dan eerder werk. De naam Marina, als naam voor de dochter van het lyrisch ik, is afgeleid van het overeenkomstig personage in Shakespeare's *Pericles*, waarvan Elliot een groot bewonderaar was. De *Pericles* zou de mooiste hem bekende herkenningsscène bevatten, die tussen vader en dochter. Naast Shakespeare genoot ook het toneel van de Romeinse auteur Seneca de Jongere de voorkeur van Elliot. Als motto voor *Marina* heeft Elliot een (licht gewijzigd) citaat genomen uit Seneca's *Hercules Furens* 1797, *Quis hic locus, quae regio, quae mundi plaga?* ('Welke plaats, welke streek, welk werelddeel ...?'). Het gedicht, in circa dertig verzen verdeeld over zes strofen, is een roerende evocatie van het gemis van de dochter, verteld vanuit het perspectief van de vader.

Conclusie

De raamvertelling die de hier vertaalde roman biedt, vergelijkbaar met een aaneengeregen feuilleton met allerlei wederwaardigheden van verschillende personen rondom een centraal verhaalsthema, garandeert de lezer vermaak, afwisseling, spanning en lering. In een post-moralistische tijd, waarin de lezer zich niet gemakkelijk meer laat stichten door voorbeelden, ligt die lering vooral op historisch vlak: hoe de grote mediterrane wereld van Hellenisme en late oudheid werd geportretteerd in literatuur, en hoe een geografisch gebied dat nu verscheurd lijkt tussen twee beschavingslijnen in al zijn verscheidenheid ooit toch een culturele eenheid vormde. Dat is wat Apollonius nu kan leren, nog afgezien van de amusementswaarde.

De grote populariteit die *Historia Apollonii regis Tyri* gedurende de late Middeleeuwen, de renaissance en het humanisme had, heeft vermoedelijk te maken met de prettige leesbaarheid, maar ook met de gecombineerde christelijke en klassieke traditie die erin te vinden is. Daarnaast is het een aansprekend en afgerond verhaal, boordevol met de meest waanzinnige avonturen, maar tevens in vrij rudimentaire vorm overgeleverd, waardoor het ruimte bood voor fantasie en nadere uitwerking. Dat het verhaal daarbij ook nog gelegenheid gaf morele *exempla* naar voren te brengen, en beproeving, moed en karaktervastheid van personages ten tonele voerde, maakte het bijzonder geschikt om in allerlei vormen verwerkt te worden: in proza, poëzie en toneel, en in zowel de oorspronkelijke Latijnse taal als in allerlei landstalen.

De ruime receptie die het werk ten deel viel in de Middeleeuwen, Renaissance en Humanisme werd niet voortgezet in de nieuwste tijd, zij het dat het in de wetenschap van de negentiende eeuw een grote positie innam onder letterkundigen. Riese (1893) en Klebs (1899), twee filologen uit het Duitse taalgebied, waren belangrijke interpreten, van wie de eerste een teksteditie maakte en laatstgenoemde een meer dan driehonderd pagina's tellende studie erover schreef, die nu nog maatgevend is in de discussie. Riese en Klebs boden twee tegengestelde visies wat betreft de oorsprong van het verhaal, de eerste met zijn mening dat er een Grieks origineel ten grondslag lag aan de ons nu ter beschikking staande tekst, en de tweede met zijn verdediging van een Latijns origineel. Door de onderzoekingen van Kortekaas, die zich met allerlei aspecten van de vertelling en receptie heeft beziggehouden, lijkt het pleit nu beslecht in het voordeel van een Grieks origineel. De in dit boek vertaalde tekst (RA) is, deze visie volgende, een samenvatting van een nu verloren, groter Grieks origineel. De eindversie is dus het resultaat van verschillende redactiestadia, waarbij een christelijk georiënteerde aanvuller een klassieke tekst als basis heeft genomen.

Zo ongeveer kan het boek gelezen worden, in een nu geheel nieuwe versie in

de Nederlandse taal – als een roman. Terwijl deze roman in zijn algemeenheid in de wetenschap en onder vertalers in de laatste veertig jaar een grote revival heeft beleefd, is die maar in beperkte mate doorgedrongen in een breder publiek, zoals scholen en het lezerspubliek van de klassieke literatuur in vertaling – zeker in vergelijking met eerdere tijdvakken in de Europese geschiedenis. De factoren voor een grotere populariteit zijn er wel degelijk. Zo is er het eenvoudige Latijn, waardoor het origineel vrij goed te volgen is. Het soapkarakter, waardoor de vertelling lijkt op een moderne serie, inclusief verteltechniek met rekking van de vertelling, uitstel van de climax, herhaling van motieven en dergelijke dramatische effecten, zou het verhaal uitstekend lenen voor, bijvoorbeeld, verfilming in episodes.

Terwijl de plot door zijn ongeloofwaardigheid en nodeloze complexiteit ergernis kan wekken, zijn verschillende onderdelen smaakmakend, zoals de herkenningsscènes, de raadseltjes en speeches, maar ook de vrij barok aandoende wonderen zoals wederopstanding na schipbreuk, of liefde als verterende ziekte. De heel onmoderne vertelwijze, met vaste karakters die niet worden uitgewerkt, nodigt uit tot eigen interpretatie en nadere uitwerking in een situatie van vandaag. Daarnaast is het panorama van de antieke wereld, in een onverdeelde situatie van oost en west, een verschil dat tot de verbeelding spreekt. Dat alles ter overweging van de lezer van dit prachtige verhaal – daarnaast is het eenvoudigweg te genieten als een laatantieke soap. Een *guilty pleasure*, om in literatuurwetenschappelijke termen te spreken (Dorleijn e.a. 2017, 122), dat gepaard gaat met het lezen van een populaire roman als *HARt – Season One*.

Noten

1 Dit geldt in veel grotere mate voor het onderwijs en het algemene lezerspubliek dan voor de wetenschap, waar de antieke roman sinds het midden van de jaren zeventig uitgebreid bestudeerd werd – zie de beschrijvingen en verwijzingen in onderhavig stuk.

2 Het loont de moeite eens een blik te werpen op de website van de CPNB (Collectieve Propaganda voor het Nederlandse Boek), waar jaarlijks de meest verkochte en uitgeleende boeken worden gepubliceerd. Ook zijn daar lijsten met verkoop per type: literaire fictie scoort stevast het hoogst.

3 Zie voor het begrip *mimèsis* de nieuwe vertaling van De Jonge & Gerbrandy van Aristoteles' *Poetica*, Historische Uitgeverij, Groningen 2017, en de inleiding daarin van De Jonge over 'verbeelding', of beter 'representatie'. Dorleijn e.a. 2017, 104–108 over het prestige van het aristotelische model in de literatuurwetenschap.

4 Het mediterrane oosten, Klein-Azië en de Levant, als de achtergrond van veel romans, wordt ook geïllustreerd door Xenophon van Efeze's *Ephesiaca*, waar de roman genoemd is naar de stad waar de verwikkeling plaatsgrijpt. Zo zijn er ook de *Phoenicia*, de *Babyloniaca*

en de *Aethiopica* (niet ongelijk aan de titel van die andere, klassieke, Xenophon, met zijn geschiedwerk *Hellenica*). Efeze als ‘novel place par excellence’: Moretti 2012, 39 en verbonden met de oorsprong van de roman: Harrison 1998 – zie voor de oorsprong ook Finkelberg 1998. Belangrijk voor deze achtergrond, en voorts beschikkend over alle varianten die in het romanonderzoek voorkomen (meertaligheid, motieven, overleveringsgeschiedenis, etc.), is ook de *Alexanderroman*, waarvan de ingewikkelde wederwaardigheden worden behandeld door Henkelman 2013. Over Xenophons *Ephesiaca* zie O’Sullivan 1995.

5 Plato *Wetten* 3.649c-698a; Cicero *Brieven aan zijn broer Quintus* 1.1.23: Wills 2002, 11.

6 Hägg 1983, 2 geeft een korte schets van de herkomst van de term.

7 Persius 1.134; Philostratus *Brief* 66: Hägg 1983, 3. Keizer Julianus (in *Brief* 63), tevens retor, filosoof en schrijver, keurde in het midden van de vierde eeuw het genre van de roman af als verhaaltjes (*plasmata*) en liefdesavonturen die zich voordoen als geschiedenis. Zie Bowie 1994 voor het publiek van de Griekse roman.

8 Quintilianus 2.4.2; zie ook *Rhetorica ad Herennium* 1.8.12-3 van een onbekende auteur uit de eerste eeuw v.C.; Konstan 1998.

9 Een kort overzicht van enkele kenmerken van de roman is nu te vinden in Klooster (2017, 160-163 en 182), mede aan de hand van *escapisme* en *suspense*.

10 De meeste zijn in het Nederlands vertaald. Een overzicht (de meeste uit de jaren negentig van de twintigste eeuw) is te vinden in Holzberg, *De Roman in de oudheid*, Amsterdam 1998, 144. *Heliodorus’ Aethiopica* is een vertaling verschenen door M. van der Weiden, Groningen: *Ta Grammata* 2015.

11 Zie voor deze samensmelting van heidense en christelijke elementen Burgersdijk 2018.

12 Spellingsvarianten van haar naam zijn Tarsia, Tharsia en Thrasia.

13 Met de afkorting *c.* wordt *caput* (‘hoofdstuk’) bedoeld, hierna en in de noten.

14 Antiochië (1-5); Tyrus (6-7); Tarsus (8-10; 28-32; 37-38; 50); Pentapolis (11-25; 51); Efeze (26-27; 48-49); Mytilene (32-36; 39-47).

15 Heel lange redevoeringen komen in de roman niet voor, maar retorisch aandoende passages zeker wel, vooral in geval van smeekbeden, die tot Archistrates in c.22, het gebed tot God in c.32, of het verslag tot Diana in c.48. Raadsels spelen bovenal een rol in de scènes in Antiochië en Mytilene (1-3 en 41-43), en inscripties worden geciteerd in 10, 32, 38 en 47. Een langere poëtische passage zien we in c.11, en poëzie is ook de vorm van de raadsels in 41-43. Overige literaire vormen: *passim*, en behandeld in dit voorwoord.

16 Soms wordt er een personage uit een groep gehaald als klankbord en respondent, zoals de genoemde *unum e famulis* (in 14), en *quidam de senioribus* (*ibid.*). In 21 wordt er een uit een drietal met naam genoemd (*unus vero ex iis Ardalis nomine*: ‘En een van hen, genaamd Ardalius’).

17 Voor parallellen met Homerus’ *Odyssee*, zie Holzberg 1990, en noot 22 hieronder.

18 Andere motieven doen Odysseïsch aan, zoals de vrijerswedstrijd in Antiochië, hoewel dit ook doet denken aan historiografie zoals geschreven door Herodotus (6,129: de spelen rondom de dochter van Cleisthenes), en andere mythische verhalen zoals de wagenwedstrijd van Oinomaos om zijn dochter Atalante. In *HArT* komen maar liefst twee wedstrijden rond dochters voor: in de eerste capita rond de koningsdochter van Antiochië, en in Pentapolis rond de dochter van Archistrates.

19 Citeren uit Vergilius en andere klassieke auteurs (afhankelijk van het genre was Cicero ook een favoriet) gold als volstrekt normaal. Er zijn zelfs gedichten die geheel uit verdraaide Vergiliuscitaten zijn opgebouwd, de zogenaamde *centones*. Een beroemd voorbeeld hiervan is het zogenaamde *cento Probae*, van een christelijke vrouw, Proba genaamd, over de schepping van de wereld tot de hemelvaart van Christus beschreven in 694 Vergiliaanse versfragmenten. De vertelvormen van *HarT* sluiten goed aan bij dit type ‘lappendekenachtige’ literatuur.

20 De dactylische hexameter, de versvoet die door epici als Vergilius in navolging van Homerus werd gebruikt, was het gebruikelijke metrum in raadsels. Ook klassiek Griekse orakelspreuken werden meestal in hexameters weergegeven: de epische dichter presenteert zich dan ook vaak graag als goddelijk geïnspireerde waarzegger. De hexameters in *HarT* zijn vaak technisch onvolmaakt (zie bijvoorbeeld de pseudo-hexameter in 41), maar soms kloppen ze weer wel. Overigens zijn de raadsels in *HarT* weinig origineel: behalve dat ze vaak intern inconsistent (of onbeantwoordbaar) zijn, zijn ze allemaal bekend uit andere bronnen, waaronder Symphosius’ raadselboek uit de vijfde eeuw n.C. Zie ook Müller 1991; Braidotti 2002; Garbugino 2004; Archibald 1991, 23–26.

21 Ten onrechte wordt dit stuk vaak aangeduid als *Iphigeneia in Tauris* (naar analogie van *Iphigeneia in Aulis*); maar de Tauriërs zijn een volk op de Krim, en een gelijknamige stad wordt niet genoemd. Enzo komt de stad Tarsus niet voor in *HarT*, maar wordt er steevast ‘bij de Tarsiërs’ gezegd.

22 Zie voorts Holzberg over drie andere *anagnoriseis* die Odysseus ten deel vallen, die van Eumaius, van Telemachus en van Penelope, weerspiegeld in de *HarT* bij de visser (uit c.51), Tarsia en Apollonius’ vrouw. Opmerkelijk genoeg laat Holzberg de voedsters, die in beide verhalen zo’n belangrijke rol vervullen, onopgemerkt.

23 Een opvallend element is voorts de veelvuldige aanwezigheid van getallen, bedragen en hoeveelheden. Dit heeft wellicht te maken met de handelsgeest en weldoenerij (*euergasia* in het Grieks) waarvan de Hellenistische wereld doortrokken was, en het economisch bewustzijn van haar inwoners, zie Duncan-Jones 1982. Het is een tekstelement dat niet vreemd is aan de Attische redenaarskunst uit de vierde eeuw v.C., om de – loze – indruk van objectiviteit, transparantie en contoleerbaarheid te wekken (Van Berkel 2017). Er wordt verspreid over het boek geld uitgedeeld en gevorderd voor vreugde, kuisheid, armoede, dankbaarheid, etc.

24 Een voorbeeld is assimilatie in plaats van dissimilatie (bijv. *affuit* i.p.v. *aduit* in c.34) – maar dit komt ook bij klassieke teksten, overgeschreven in de Middeleeuwen of uitgegeven in de moderne tijd veel voor, en kan dus niet als een specifiek laat-Latijns verschijnsel worden opgevat. Hypercorrect is dan weer *suppreum* (26, en 29: *supprema*) in plaats van *supremum*, hoogstwaarschijnlijk gevormd vanuit *subpreum* naar analogie van *subpremo* – en zo wemelt de tekst van dergelijke spelling-gerelateerde kwesties, die in verschillende handschriften of overleveringstradities ook nog eens verschillend zijn (RA – zie onder voor uitleg – heeft bijvoorbeeld het dittografische *tollerare*, terwijl RB het correcte *tolerare* heeft, in c.18).

25 Voorbeeld: caput 45 is kort, wat alleen al suggereert dat er iets is vervallen, en daarbij is de inhoud zoals die blijkt uit RB thematisch ook van belang: het gaat erom dat een heel volk slachtoffer dreigt te worden door de misdaden van één man (*propter unum infamem*). De noodkreet van Athenagoras komt in de huidige tekst uit de lucht gevallen.

- 26** Vroegere geleerden zoals Klebs (1899), Perry (1967), en recentere zoals Schmeling (1996 & 2003) en Garbugino (2004), nemen daarentegen geen Grieks origineel aan. Konstan 1994, 180 sluit zich daarbij aan op grond van een afwijkende plotstructuur die hij meent te ontwaren. De meerderheidsopinie, in navolging van de negentiende-eeuwse geleerden Riese (1893) en Rohde (1960⁴), gaat uit van een Grieks origineel. Zie voor de kwestie ook Kuhlmann 2002.
- 27** Een opsomming hiervan is te vinden in Weiblinger 1978, 127–129; met Archibald 1990, 123–137 is daar nog een reeks aan toe te voegen.
- 28** De tekst met Engelse vertaling is weergegeven in Kortekaas 1990, 113–116.
- 29** Zie Kortekaas 1990, 105–106.
- 30** Zie de uitgave *Codices Illuminati medii aevi* 49 (ed. Helga Lengenfelder), München 1998.
- 31** Zie Kortekaas 1984n745 en Kortekaas 1990, 118 en n38. Tevens Singer 1974 en Schumacher 2010 voor *HArT* en de Duitse literatuur in de Middeleeuwen.
- 32** Zie Kortekaas 1990, 111–112.
- 33** Zie voor een verdere analyse van Shakespeare's stuk het hoofdstuk in *De sluipwesp en de leliën* hierover (Burgersdijk 2018).
- 34** Voor Iacobus Falckenburgius, zie Kortekaas 1990, 118–121.

Het verhaal van koning Apollonius

Historia Apollonii Regis Tyri

Historia Apollonii regis Tyri

1 In ciuitate Antiochia rex fuit quidam nomine Antiochus, a quo ipsa ciuitas nomen accepit Antiochia. Is habuit unam filiam, uirginem speciosissimam, in qua nihil rerum natura exerrauerat nisi quod mortale statuerat.

Quae dum ad nubilem peruenisset aetatem et species et formonsitas cresceret, multi eam in matrimonium petebant et cum magna dotis pollicitatione currebant. Et cum pater deliberaret cui potentissimo filiam suam in matrimonium daret, cogente iniqua cupiditate flamma concupiscentiae incidit in amorem filiae suae et coepit eam aliter diligere quam patrem oportebat. Qui cum luctatur cum furore, pugnat cum dolore, uincitur amore; excidit illi pietas, oblitus est se esse patrem et induit coniugem.

Sed cum sui pectoris uulnus ferre non posset, quadam die prima luce uigilans irrumpit cubiculum filiae suae. Famulos longe excedere iussit, quasi cum filia secretum conloquium habiturus, et stimulante furore libidinis diu repugnanti filiae suae nodum uirginitatis eripuit, perfectoque scelere euasit cubiculum.

Puella uero stans dum miratur scelesti patris impietatem, fluentem sanguinem coepit celare, sed guttae sanguinis in pauimento ceciderunt.

2 Subito nutrix eius introiuit cubiculum. Vt uidit puellam flebili uultu, asperso pauimento sanguine, roseo rubore perfusam, ait: 'Quid sibi uult iste turbatus animus?'

Puella ait: 'Cara nutrix, modo in hoc cubiculo duo nobilia perierunt nomina.'

Het verhaal van koning Apollonius

Het begin

Antiochië

Antiochus en zijn dochter

1 In de stad Antiochië leefde een koning genaamd Antiochus, naar wie de stad ook vernoemd was. Hij had één dochter, een prachtig meisje, bij wie Moeder natuur niets verkeerd had gedaan, behalve dat zij haar sterfelijk had gemaakt.

Toen het meisje de huwbare leeftijd bereikte en haar pracht en schoonheid al- maar toenamen, kwamen velen om haar hand vragen: ze snelden toe en beloof- den grote bruidsgeschenken. Haar vader overwoog aan welk machtig man hij zijn dochter zou geven, maar daarbij overviel hem ongeoorloofde lust. Door de vlam van begeerte verviel hij tot verliefdheid op zijn dochter en begon haar anders te beminnen dan een vader behoort te doen. Hij worstelt met die waanzin, strijdt met zijn pijn, maar zijn liefde wordt hem de baas. Weg valt zijn familiegevoel, vergeten is hij dat hij vader is, hij wil haar echtgenoot worden.

Maar de wond in zijn hart was niet meer te verdragen. Op een dag, bij dageraad, als hij wakker ligt, dringt hij het slaapvertrek van zijn dochter binnen. Dienaren gaf hij bevel zich uit de voeten te maken, zogenaamd omdat hij onder vier ogen wilde spreken met zijn dochter. En onder druk van zijn razende lust wist hij het meisje, na lang tegenstribbelen, de knoop van haar maagdelijkheid te ontfutselen en verliet na begaan van die misdaad het slaapvertrek.

Daar staat het meisje, verbijsterd over de wandaad van haar misdadige vader. Haar bloed vloeide, ze probeerde het te verbergen. Maar druppels bloed vielen op de vloer.

2 Plotseling kwam haar voedster het slaapvertrek binnen. Daar zag ze het meisje in tranen, en bloedspatten op de vloer en schaamrood op haar kaken. ‘Wat bent u ontgaan!’ zei ze. ‘Wat heeft dat te betekenen?’

‘Lieve voedster,’ zei het meisje, ‘zojuist zijn in dit slaapvertrek twee edele namen verloren gegaan.’

Nutrix ignorans ait: 'Domina, quare hoc dicis?'

Puella ait: 'Ante legitimam mearum nuptiarum diem saeuo scelere uiolatam uides.'

Nutrix ut haec audiuit atque uidit, exhorruit atque ait: 'Quis tanta fretus audacia uirginis reginae maculauit thorum?'

Puella ait: 'Impietas fecit scelus.'

Nutrix ait: 'Cur ergo non indicas patri?'

Puella ait: 'Et ubi est pater?' Et ait: 'Cara nutrix, si intellegis quod factum est: perii in me nomen patris. Itaque ne hoc scelus genitoris mei patefaciam, mortis remedium mihi placet. Horret ne haec macula gentibus innotescat.'

Nutrix ut uidit puellam mortis remedium quaerere, uix eam blando sermonis conloquio reuocat ut a propositae mortis immanitate excederet, et inuitam patris sui uoluntati satisfacere cohortatur.

3 Qui cum simulata mente ostendebat se ciuibus suis pium genitorem, intra domesticos uero parietes maritum se filiae gloriabatur. Et ut semper impio toro frueretur, ad expellendos nuptiarum petitores quaestiones proponebat dicens: 'Quicumque uestrum quaestionis meae propositae solutionem inuenerit accipiet filiam meam in matrimonium; qui autem non inuenerit decollabitur.'

Et si quis forte prudentia litterarum quaestionis solutionem inuenisset, quasi nihil dixisset, decollabatur et caput eius super portae fastigium suspendebatur. Atqui plurimi undique reges, undique patriae principes propter incredibilem puellae speciem contempta morte properabant.

‘Meesteres! Waarom zegt u dat?’

‘Nog voor mijn rechtmatige bruiloftsdag zie je mij hier als slachtoffer van wrede verkrachting.’

Die woorden, die aanblik, deden de voedster hevig schrikken. ‘Wie durfde zoiets vreselijks te doen?’ vroeg ze. ‘Wie heeft de sponde van de prinses bevreemd?’

‘Een gewetenloos mens heeft die misdaad begaan.’

‘Waarom zegt u het niet tegen uw vader?’

‘En waar is mijn vader?’ antwoordde het meisje. ‘Lieve voedster,’ ging ze verder, ‘als je begrijpt wat hier gebeurd is, de naam “vader” is bij mij verloren gegaan. Die misdaad van mijn verwekker wil ik niet openbaren en daarom heb ik besloten tot het enige wat helpt: de dood. O, het idee dat die schandvlek bij de mensen bekend zou raken! Ik huiver ervan!’

Zo zag de voedster dat het meisje haar toevlucht wilde zoeken in de dood. Met de grootste moeite, door verzachtend op haar in te praten, weet zij haar ervanaf te brengen: nee, niet uitvoeren, dat ontstellende doodsvoornemen! Zij raadt de prinses aan om haar vader ter wille te zijn, zelfs tegen haar zin.

3 Die speelde voor zijn burgers de liefhebbende vader, terwijl hij zich binnenskamers opwierp als zijn dochters echtgenoot. En om voor altijd van dat onheilige bed te kunnen genieten en huwelijkskandidaten af te stoten kwam hij met raadsels. ‘Wie van u de oplossing vindt van mijn raadsel,’ zei hij, ‘zal mijn dochter ten huwelijk krijgen. Maar wie dat niet doet zal worden onthoofd.’

En als iemand dankzij grondige scholing de oplossing van het raadsel had gevonden werd hij onthoofd, alsof hij niets gezegd had, en werd zijn hoofd hoog boven de deur opgehangen. Desondanks snelden van alle kanten koningen, van alle kanten leidende burgers toe vanwege de ongelooflijke schoonheid van het meisje, de dood deed hun niets.

4 Et cum has crudelitates rex Antiochus exerceret, quidam adulescens locuples ualde, genere Tyrius, nomine Apollonius, nauigans attingit Antiochiam, ingressusque ad regem ita eum salutauit: 'Aue, domine rex Antioche!' Et ait: 'Quod pater pius es, ad uota tua festinus perueni. Regio genere ortus peto filiam tuam in matrimonium.'

Rex ut audiuit quod audire nolebat, irato uultu respiciens iuuenem sic ait ad eum: 'Iuuenis, nosti nuptiarum condicionem?'

At ille ait: 'Noui et ad portae fastigium uidi.'

Rex ait: 'Audi ergo quaestionem. *Scelere uehor, maternam carnem uescor, quaero fratrem meum, meae matris uirum, uxoris meae filium: non inuenio.*'

Iuuenis accepta quaestione paululum discessit a rege. Quam cum sapienter scrutaretur, fauente deo inuenit quaestionis solutionem, ingressusque ad regem sic ait: 'Domine rex, proposuisti mihi quaestionem; audi ergo solutionem. Quod dixisti "scelere uehor," non es mentitus: te respice. Et quod dixisti "maternam carnem uescor," nec et hoc mentitus es: filiam tuam intuere.'

5 Rex ut uidit iuuenem quaestionis solutionem inuenisse, sic ait ad eum: 'Erras, iuuenis, nihil uerum dicis. Decollari quidem mereberis, sed habes triginta dierum spatium. Recogita tecum. Et dum reuersus fueris et quaestionis meae propositae solutionem inueneris, accipies filiam meam in matrimonium.'

Iuuenis conturbatum habebat animum, paratamque habens nauem ascendit, tendit ad patriam suam Tyrum.

6 Et post discessum adulescentis Antiochus rex uocat ad se dispensatorem suum fidelissimum nomine T'haliarchum et dicit ei: 'Thaliarche, secretorum meorum fidelissime minister, scias quia Tyrius Apollonius inuenit quaestionis meae solutionem. Ascende ergo nauem confestim ad persequendum iuuenem et dum ueneris Tyrum in patriam eius, inquires inimicum eius, qui eum aut ferro aut ueneno interimat. Postquam reuersus fueris, libertatem accipies.'

Thaliarchus uero hoc audito adsumens pecuniam simulque uenenum nauem inuectus est.

Het raadsel opgelost

Antiochië, Tyrus

Antiochus en Apollonius

4 Zo beging koning Antiochus die wreedheden. Dan komt een heel rijke jongeman, afkomstig uit Tyrus, Apollonius genaamd, per schip naar Antiochië en treedt binnen bij de koning. ‘Goedendag, heer koning Antiochus,’ luidde zijn groet. ‘U bent een liefhebbende vader en daarom ben ik snel gekomen gezien uw wensen. Als telg van koninklijke komaf vraag ik om de hand van uw dochter.’

Toen de koning hoorde wat hij niet wilde horen keek hij de jongen met een kwaad gezicht aan. ‘Jongeman,’ sprak hij, ‘kent u de voorwaarden voor het huwelijk?’

‘Jawel,’ zei de jongen, ‘en ik heb boven de deur gekeken.’

‘Goed dan, hier komt het raadsel. *In misdaad begeef ik mij, met moederlijk vlees voed ik mij, ik zoek mijn broer: de man van mijn moeder, de zoon van mijn echtgenote. Maar ik vind hem niet.*’

Na het horen van het raadsel ging de jongen een eindje weg staan van de koning en dacht heel goed na. Met steun van God vond hij de oplossing van het raadsel, waarna hij toetrad op de koning. ‘Heer koning,’ begon hij, ‘u hebt mij een raadsel opgegeven, hier komt de oplossing. Uw woorden “in misdaad begeef ik mij” waren niet gelogen: zie uzelf. En uw woorden “met moederlijk vlees voed ik mij” waren evenmin gelogen: kijk naar uw dochter.’

5 De koning zag dat de jongen de oplossing van het raadsel had gevonden. ‘Fout, jongeman,’ zei hij. ‘U zit er helemaal naast. U verdient weliswaar onthoofding, maar u hebt dertig dagen tijd. Denkt u nog eens na. En als u dan terugkomt en de oplossing hebt gevonden voor het raadsel dat ik u heb opgegeven, krijgt u de hand van mijn dochter.’

De jongen was ontdaan. Hij gaat aan boord van zijn klaarliggende schip en reist naar zijn vaderstad Tyrus.

6 Na vertrek van de jongen roept koning Antiochus zijn trouwe beheerder Thaliarchus. ‘Beste Thaliarchus,’ zegt hij, ‘trouwe assistent bij mijn geheime zaken, je moet weten dat Apollonius uit Tyrus de oplossing van mijn raadsel heeft gevonden. Scheep je onmiddellijk in om die jongen te achtervolgen. En als je in Tyrus bent gekomen, zijn vaderstad, zoek dan een vijand van hem die hem uit de weg kan ruimen met het zwaard of met vergif. Als je dan hier terugkeert krijg je de vrijheid.’

Na die opdracht nam Thaliarchus geld en gif mee, en scheepte zich in.

Peruenit innocens tamen Apollonius prior ad patriam suam et introiuit domum. Et aperto scrinio codicum suorum inquit omnes quaestiones auctorum omniumque pene philosophorum disputationes omniumque etiam Chaldaeorum. Et dum aliud non inuenisset nisi quod cogitauerat, ad semet ipsum locutus est dicens: 'Quid agis, Apolloni? Quaestionem regis soluisti, filiam eius non accepisti, sed ideo dilatus es ut neceris.'

Atque ita onerari praecepit naues frumento. Ipse quoque Apollonius cum paucis comitantibus fidelissimis seruis nauem occulte ascendit, deferens secum multum pondus auri atque argenti sed et uestem copiosissimam, et hora noctis silentissima tertia tradidit se alto pelago.

7 Alia uero die in ciuitate sua quaeritur a ciuibus suis ad salutandum et non inuentus est. Fit tremor, sonat planctus ingens per totam ciuitatem. Tantus namque amor ciuium suorum erga eum erat ut per multa tempora tonsores priuarentur a publico, spectacula tollerentur, balneae clauderentur.

Et ut cum haec Tyri aguntur superuenit ille Thaliarchus, qui a rege Antiocho fuerat missus ad necandum iuuenem. Qui ut uidit omnia clausa, ait cuidam puero: 'Indica mihi, si ualeas, quae est haec causa quod ciuitas ista in luctu moratur?'

Cui puer ait: 'O hominem improbum! Scit et interrogat! Quis est enim qui nesciat ideo hanc ciuitatem in luctu esse, quia princeps huius patriae nomine Apollonius reuersus ab Antiochia subito nusquam comparuit?'

Tunc Thaliarchus dispensator regis hoc audito gaudio plenus rediit ad nauem et tertia nauigationis die attigit Antiochiam. Ingressusque ad regem ait: 'Domine rex, laetare et gaude, quia iuuenis ille Tyrius Apollonius timens regni tui uires subito nusquam comparuit.'

Rex ait: 'Fugire quidem potest, sed effugire non potest.'

Continuo huiusmodi edictum proposuit: *'Quicumque mihi Tyrium Apollonium, contemptorem regni mei, uiuum exhibuerit, accipiet auri talenta centum, qui uero caput eius attulerit, accipiet ducenta.'*

Hoc edicto proposito non tantum eius inimici, sed etiam amici eius cupiditate ducebantur et ad indagandum properabant. Quaeritur Apollonius per terras, per montes, per siluas, per uniuersas indagines, et non inueniebatur.

8 Tunc iussit rex classes nauium praeparari ad persequendum iuuenem. Sed moras facientibus his qui classes nauium praeparabant deuenit Apollonius ciuitatem Tharsiam.

De onschuldige Apollonius kwam echter eerder aan in zijn vaderstad. Daar ging hij zijn huis binnen en opende zijn boekenkist. Hij bekijkt alle problemen bij geschiedschrijvers en de verhandelingen van bijna alle filosofen en ook alle waarzeggers, zonder daarbij iets anders te vinden dan wat hij al had bedacht. 'Waar ben je mee bezig, Apollonius?' zei hij bij zichzelf. 'Het raadsel van de koning heb je opgelost en de prinses heb je niet gekregen, maar dat uitstel dient om je te kunnen doden.'

En zo gaf hij bevel schepen vol te laden met graan en ook zelf scheepte Apollonius zich in, vergezeld door een handvol getrouwe slaven en met een grote hoeveelheid goud en zilver alsook een overvloed aan kleren. Op een heel stil moment van de avond, een uur of negen, gaf hij zich over aan de volle zee.

7 De volgende dag wordt hij in zijn stad door zijn medeburgers gezocht voor een begroeting. En niet gevonden. Dat geeft onrust en in heel de stad klinkt enorm geweeeklaag. Ja, zo groot was de genegenheid van zijn medeburgers voor Apollonius dat de kappers lange tijd zonder klandizie zaten, dat spelen werden afgelast en badhuizen dichtgingen.

En tijdens die gebeurtenissen in Tyrus verscheen ineens Thaliarchus, de man die door koning Antiochus was gezonden om de jongeman te doden. Toen hij zag dat alles gesloten was, sprak hij een jochie aan. 'Vertel me eens, alsjeblieft,' zei hij, 'wat is er aan de hand? De stad is in rouw gedompeld!'

'Die man durft!' was de reactie. 'Hij vraagt naar de bekende weg! Iedereen weet toch dat de stad in rouw is vanwege onze vorst Apollonius? Die was na zijn terugkeer uit Antiochië ineens nergens meer te bekennen.'

Dat bericht stemde Thaliarchus, de beheerder van de koning, heel verheugd. Hij keerde terug naar zijn schip en bereikte na twee dagen varen Antiochië. Daar trad hij binnen bij de koning. 'Heer koning, weest u blij en verheugd,' zei hij. 'Die jongeman uit Tyrus, Apollonius, is uit angst voor uw koningsmacht ineens nergens meer te bekennen.'

'Vluchten kan hij wel,' sprak de koning, 'maar ontkomen niet.'

En dadelijk kondigde hij een edict af als volgt. *'Al wie mij Apollonius uit Tyrus, verachter van mijn macht, levend presenteert, ontvangt honderd talenten goud. Maar wie zijn hoofd levert tweehonderd.'*

Na de afkondiging van dit edict kwamen niet alleen zijn vijanden in de ban van hebzucht, maar ook zijn vrienden, ze haastten zich hem op te sporen. Men zoekt Apollonius te land, in berg en bos, in elke schuilhoek. Zonder hem te vinden.

8 Daarop beval de koning hele vloten gereed te maken voor de achtervolging van de jongeman. Maar de mensen die ze gereedmaakten deden kalm aan, en intussen belandde Apollonius in de stad Tarsus.

Et deambulans iuxta litus uisus est a quodam nomine Hellenico, ciue suo, qui superuenerat ipsa hora. Et accedens ad eum Hellenicus ait: 'Aue, rex Apolloni!'

At ille salutatus fecit, quod potentes facere consueuerunt: spreuit hominem plebeium. Tunc senex indignatus iterato salutauit eum et ait: 'Aue, inquam, Apolloni, resaluta et noli despicere paupertatem nostram honestis moribus decoratam. Si enim scis, cauendum tibi est, si autem nescis, admonendus es. Audi, forsitan quod nescis, quia proscriptus es.'

Cui Apollonius ait: 'Et quis patriae meae principem potuit proscribere?'

Hellenicus ait: 'Rex Antiochus.'

Apollonius ait: 'Qua ex causa?'

Hellenicus ait: 'Quia filiam eius in matrimonium petisti.'

Apollonius ait: 'Et quantum me proscripsit?'

Hellenicus respondit: 'Vt quicumque te uiuum exhibuerit, centum auri talenta accipiat, qui uero caput tuum absciderit, accipiet ducenta. Ideoque moneo te: fugae praesidium manda.'

Haec cum dixisset Hellenicus, discessit. Tunc iussit Apollonius reuocari ad se senem et ait ad eum: 'Rem fecisti optimam, ut me instrueres. Pro qua re reputa te mihi caput a ceruicibus amputasse et gaudium regi pertulisse.' Et iussit ei proferri centum talenta auri et ait: 'Accipe, exempli pauperrime, quia mereris; et puta te mihi caput a ceruicibus amputasse et gaudium regi pertulisse. Et ecce, habes pretium centum talenta auri et puras manus a sanguine innocentis.'

Cui Hellenicus ait: 'Absit, domine, ut huius rei causa praemium accipiam. Apud bonos enim homines amicitia praemio non comparatur.' Et ualedicens discessit.

9 Post haec Apollonius dum deambulare in eodem loco supra litore, occurrit ei alius homo nomine Stranguillio. Cui ait Apollonius: 'Aue, mi carissime Stranguillio.'

Et ille dixit: 'Aue, domine Apolloni. Quid itaque in his locis turbata mente uersaris?'

Weldoener in ballingschap

Tarsus

Apollonius

Toen hij daar langs de kust wandelde werd hij gezien door een zekere Hellenicus, een burger uit zijn eigen stad, die op hetzelfde moment was aangekomen. Hellenicus trad op hem toe en zei: ‘Gegroet, koning Apollonius.’

Maar na die begroeting deed Apollonius wat machtige mannen doorgaans doen: hij liet die gewone man voor wat hij was. De oude man werd verontwaardigd en groette hem andermaal. ‘Gegroet, Apollonius, zeg ik! Groet u toch terug en kijkt u niet neer op mijn armoede, want die is getooid met fatsoenlijke manieren. Want als u het weet moet u oppassen, en als u het niet weet moet ik u erop wijzen. En verneemt u nu iets wat u misschien niet weet: u bent vogelvrij verklaard.’

‘Wie dan wel heeft de vorst van mijn land vogelvrij kunnen verklaren?’ vroeg Apollonius.

‘Koning Antiochus.’

‘Hoezo dan?’

‘Omdat u om de hand van zijn dochter hebt gevraagd.’

‘En welke prijs heeft hij op mijn hoofd gezet?’

‘Dat al wie u levend presenteert honderd talenten goud krijgt, en wie uw hoofd afhakt tweehonderd. Daarom raad ik u: zoekt u bescherming in de vlucht!’

Na die woorden ging Hellenicus weg. Vervolgens liet Apollonius de oude man terugroepen. ‘Je hebt er zeer goed aan gedaan mij te waarschuwen,’ zei hij. ‘Denk in ruil daarvoor maar dat je mijn hoofd van mijn nek hebt gehakt en de koning vreugde hebt verschaft.’ En hij liet honderd talenten goud voor hem brengen.¹ ‘Neem dit aan,’ zei hij, ‘voorbeeldige arme man! Je verdient het. En denk dus maar, zoals ik daarnet zei, dat je mijn hoofd van mijn nek hebt gehakt en de koning vreugde hebt verschaft. Ziehier je beloning: honderd talenten goud en je handen onbevlekt door bloed van een onschuldige.’

‘Nee, heer,’ reageerde Hellenicus. ‘Hiervoor wil ik beslist geen beloning! Bij goede mensen wordt vriendschap niet verkregen voor geld.’ En met een vriendelijke groet ging hij weg.

9 Toen Apollonius daarna op dezelfde plek langs de kust liep, kwam hij iemand anders tegen, een man genaamd Stranguillio. ‘Gegroet, mijn beste Stranguillio!’ zei hij.

‘Gegroet, heer Apollonius,’ antwoordde hij. ‘Wat doet u hier? Waarom bent u zo ontdaan?’

Apollonius ait: 'Proscriptum uides.'

Et Stranguillio ait: 'Et quis te proscripsit?'

Apollonius ait: 'Rex Antiochus.'

Stranguillio ait: 'Quae est causa?'

Apollonius ait: 'Quia filiam eius in matrimonium petiui. Sed, si fieri potest, in ciuitate uestra uolo latere.'

Stranguillius ait: 'Domine Apolloni, ciuitas nostra pauper est et nobilitatem tuam ferre non potest. Praeterea duram famem saeuamque sterilitatem patimur annonae, nec est ulla spes ciuibus nostris salutem, sed crudelissima mors potius ante oculos nostros uersatur.'

Apollonius autem ad Stranguillionem ait: 'Age ergo deo gratias, quod me profugum finibus uestris applicuit. Dabo itaque ciuitati uestrae centum milia frumenti modiorum, si fugam meam celaueritis.'

Stranguillio ut audiuit, prostrauit se pedibus Apollonii dicens: 'Domine rex Apolloni, si ciuitati esurienti subueneris, non solum fugam tuam celabunt, sed etiam, si necesse fuerit, pro salute tua dimicabunt.'

10 Cumque haec dixisset, perrexerunt in ciuitatem. Et ascendens Apollonius tribunal in foro cunctis ciuibus et maioribus eiusdem ciuitatis dixit: 'Ciues Tharsis, quos annonae penuria turbat et opprimit, ego Tyrius Apollonius releuabo. Credo enim uos huius beneficii memores fugam meam celaturos. Scitote enim me legibus Antiochi regis esse fugatum; sed uestra felicitate faciente hucusque ad uos sum delatus. Dabo itaque uobis centum milia modiorum frumenti eo pretio quo sum in patria mea eos mercatus, id est octo aereis singulos modios.'

Ciues uero Tharsis, qui singulos modios singulos aureos mercabantur, exhilarati facti adclamationibus gratias agebant certatim accipientes frumentum. Apollonius autem, ne deposita regia dignitate mercatoris uideretur adsumere nomen magis quam donatoris, pretium quod acceperat utilitati eiusdem ciuitatis redonauit.

Ciues uero his tantis beneficiis cumulati optant ei statuam statuere ex aere et eam conlocauerunt in biga in foro stantem, in dextra manu fruges tenentem, sinistro pede modium calcantem, et in base haec scripserunt:

‘Je ziet een vogelvrije!’

‘Wie heeft u dan vogelvrij verklaard?’

‘Koning Antiochus.’

‘Om welke reden?’

‘Omdat ik de hand van zijn dochter heb gevraagd,’ zei Apollonius. ‘Maar indien mogelijk wil ik graag in jullie stad onderduiken.’

‘Heer Apollonius,’ begon Stranguillio, ‘onze stad is arm en kan uwe hoogheid niet onderhouden. Bovendien is er een zware hongersnood en lijden we onder een wrede misoogst. Voor onze burgers is er geen enkele hoop op redding, nee, voor onze ogen staat veeleer een afschuwelijke dood.’

‘Wees God dan maar dankbaar,’ zei Apollonius tegen Stranguillio, ‘dat Hij mij als vluchteling in jullie gebied heeft doen belanden. Ik zal jullie stad honderdduizend schepels geven als jullie mijn vlucht verborgen houden.’

Toen Stranguillio dat hoorde, viel hij Apollonius voor de voeten. ‘Heer koning Apollonius,’ zei hij, ‘als u onze hongerende stad te hulp schiet, zullen de mensen niet alleen uw vlucht verborgen houden, maar indien nodig zelfs strijden voor uw veiligheid!’

10 Toen hij dat gezegd had, gingen ze naar de stad. Daar besteeg Apollonius het podium op het forum en sprak daar tot alle burgers en leiders van de stad.

‘Burgers van Tarsus,’ begon hij, ‘u die verontrust wordt en onder druk staat van graantekorten: ik, Apollonius van Tyrus, zal u soelaas brengen. Want ik denk dat u in herinnering aan mijn weldaad mijn vlucht verborgen zult houden. U moet namelijk weten dat ik vanwege een decreet van koning Antiochus vluchteling ben. Maar omdat uw geluk dat zo tweewegbracht ben ik tot hier bij u beland. Ik zal u honderdduizend schepel graan geven voor de prijs die ik er in mijn land voor heb betaald, namelijk acht bronzen munten per schepel.’

De burgers van Tarsus, die per schepel een goudstuk betaalden, waren dolblij. Onder groot gejuich brachten ze dank en ze wilden heel graag het graan in ontvangst nemen. Daarbij wilde Apollonius zijn waardigheid van koning niet afleggen en dan veeleer ‘handelaar’ heten dan ‘gever’. Daarom schonk hij de opbrengst terug ten behoeve van het algemeen nut.

Zo krijgen de burgers al die grote weldaden over zich uitgestort, waardoor ze de wens opvatten een bronzen standbeeld voor hem op te richten. Ze plaatsten op het forum een beeld van de koning op een tweespan, met in zijn rechterhalm graanhalmen, terwijl hij met zijn linkervoet een schepel vertrapte. Op de sokkel schreven ze de volgende tekst:

TARSIA CIVITAS APOLLONIO TYRIO
DONVM DEDIT EO QVOD
STERELITATEM SVAM ET FAMEM SEDAVERIT.

II Et interpositis mensibus siue diebus paucis hortante Stranguillione et Dionyside, coniuge eius, et premente fortuna ad Pentapolitanas Cyrenaeorum terras adfirmabatur nauigare, ut ibi latere posset. Deducitur itaque Apollonius cum ingenti honore ad nauem et ualedicens hominibus ascendit ratem.

GESCHENK VAN DE STAD TARSUS
AAN APOLLONIUS UIT TYRUS
OMDAT HIJ MISOOGST EN HONGER
HEEFT DOEN BEDAREN

II En na verloop van een paar maanden of dagen kwam Apollonius op aandrang van Stranguillio en diens vrouw Dionysias en onder druk van Fortuna tot een besluit: overvaren naar de Vijf Steden van de Cyreneeërs² om daar onder te duiken. En zo wordt Apollonius met geweldig eerbetoon naar het schip gebracht, en na een afscheidsgroet aan de mensen gaat hij aan boord.

Qui dum nauigaret, intra duas horas diei mutata est pelagi fides.

*Certa non certis cecidere
 Concita tempestas rutilans inluminat orbem.
 Aeolus imbrifero flatu turbata procellis
 corripit arma. Nothus clipeum caligine ratis
 scindit. Omnis latus pelagi reuolumine murmurat.
 Auster ...
 Voluitur hinc Borreas nec iam mare sufficit Euro,
 et freta disturbata sibi inuoluunt harenas
 ... et totum reuocant a cardine pontum.
 Omnia miscentur. Pulsat mare sidera, caelum.
 In sese glomeratur hiems, pariterque morantur
 nubila, grando, niues, Zephyri, freta, fulgida, nimbi.
 Flamma uolat uento, mugit mare conturbatum.
 Hinc Nothus, hinc Borreas, hinc Africus horridus instat.
 Ipse tridente suo Neptunus spargit harenas.
 Triton terribili cornu cantabat in undis.*

12 Tunc unusquisque sibi rapuit tabulas morsque nuntiatur. In illa uero caligine tempestatis omnes perierunt. Apollonius uero unius tabulae beneficio in Pentapolarum est litore pulsus.

Interim stans Apollonius in litore nudus intuens tranquillum mare ait: 'O Neptune, rector pelagi, hominum deceptor innocentium, propter hoc me reseruasti egenum et pauperem, quod facilius rex crudelissimus Antiochus persequebatur? Quo itaque ibo? Quam partem petam? Vel quis ignoto uitae dabit auxilium?'

Et cum sibimet ipsi increparet, subito animaduertens uidit quendam grandaeuum sacco sordido circumdatum. Et prosternens se illius ad pedes effusis lacrimis ait: 'Miserere mei, quicumque es, succurre naufrago et egeno non humilibus natalibus cognito! Et ut scias cui miserearis, ego sum Tyrius Apollonius, patriae meae princeps. Audi nunc tragoediam calamitatis meae, qui modo genibus tuis prouolutus deprecor uitae auxilium. Praesta mihi ut uiuam.'

Van schipbreukeling tot prins

Cyrene
Apollonius

De zee leek betrouwbaar maar binnen twee uur varen was dat heel anders.

*Zeker bezweek voor onzeker ...
Een storm steekt op, een rode gloed verlicht de wereld.
Met regenvlagen woelend geselt Aeolus
het want. En Nothus trekt de scheepsromp donkerzwart
aan flarden. Heel de zijkant kraakt op de baren.
De Auster ...
En Boreas draait daar, voor Eurus is de zee
te klein, de woeste golven woelen zand omhoog
... en roepen gans de zee vanaf de bodem.
Alles dooreen. De zee klotst tegen hemel en sterren.
Stormwind balt zich samen, 't wordt een bont geheel van
wolken, hagel, sneeuw, wind, baren, bliksem, regen.
Vlammen waaien, watermassa kolkt en loeit,
links Nothus, Boreas rechts, de strakke Africus.
Neptunus zelf strooit met zijn drietand zand in 't rond.
Met vreselijke hoorn zong Triton in de golven.³*

12 Toen klampte ieder zich vast aan planken: de dood kondigt zich aan. In de duisternis van die storm kwamen allen om. Maar Apollonius spoelde dankzij één plank aan op de kust van de Vijf Steden.

Daar staat hij op de kust, naakt, en laat zijn blik gaan over de kalme zee. 'O, Neptunus,' sprak hij, 'heerser der zee, bedrieger van onschuldige mensen, waarom hebt u mij, arm en berooid, behouden? Om het de wrede koning Antiochus makkelijker te maken mij te achtervolgen? Waar moet ik nu heen? Welke kant kan ik op? Wie zal een onbekende het leven redden?'

Zo zat hij bij zichzelf te klagen. Ineens werd zijn aandacht getrokken door een bejaarde man in een smoezelig gewaad. Hij viel hem voor de voeten en barstte in tranen uit. 'Ontferm u over mij!' riep hij uit. 'Wie u ook mag zijn, komt u een schipbreukeling te hulp, een berooid man die bepaald niet van lage geboorte is! En dat u weet over wie u zich ontfermt: ik ben Apollonius van Tyrus, vorst van mijn land. Luistert u nu naar de tragedie van mijn ramspoed, nu ik voor uw knieën lig en u smeeek mijn leven te redden. Vergunt u mij te leven!'

Itaque piscator ut uidit primam speciem iuuenis, misericordia motus erigit eum et tenens manum eius duxit eum intra tecta parietum domus suae et posuit epulas quas potuit. Et ut plenius misericordiae suae satisfaceret, exuens se tribunarium suum scindit eum in duas partes aequaliter et dedit unam iuueni dicens: 'Tolle hoc quod habeo et uade in ciuitatem; forsitan inuenies qui tibi misereatur. Et si non inuenieris, huc reuertere et mecum laborabis et piscaberis: paupertas quaecumque est sufficiet nobis. Illud tamen admoneo te, ut si quando deo adueniente redditus fueris natalibus tuis, et tu respicias tribulationem paupertatis meae.'

Cui Apollonius ait: 'Nisi meminero tui, iterum naufragium patiar nec tui similem inueniam!'

13 Et haec dicens per demonstratam sibi uiam iter carpens ingreditur portam ciuitatis. Et dum secum cogitaret unde auxilium uitae peteret, uidit puerum per plateam currentem oleo capite unctum, sabano praecinctum, ferentem iuuenilem lusum ad gymnasium pertinentem, maxima uoce clamantem et dicentem: 'Audite ciues, audite peregrini, ingenui et serui: gymnasium patet.'

Hoc audito Apollonius exuens se tribunarium ingreditur lauacrum, utitur liquo Palladio. Et dum singulos exercentes uideret, quaerit sibi parem nec inuenit.

Tunc rex Archistrates eiusdem ciuitatis subito cum magna turba famulorum ingressus est gymnasium. Qui dum cum suis ad ludum luderet, deo fauente approximauit se Apollonius in regis turba et ludente rege sustulit pilam et subtili uelocitate remisit remissamque rursus uelocius remisit nec cadere passus est. Tunc rex Archistrates, cum sibi notasset iuuenis uelocitatem et quis esset nesciret et ad pilae lusum nullum haberet parem, intuens famulos suos ait: 'Recedite, famuli'. Hic enim iuuenis, ut suspicor, mihi comparandus est.'

Et cum recessissent famuli, Apollonius subtili uelocitate manu docta remisit pilam, ut et regi et omnibus uel pueris qui aderant miraculum magnum uideretur.

Videns autem se Apollonius a cunctis laudari, constanter adpropinquauit ad regem. Deinde docta manu ceromate fricauit regem tanta lenitate, ut de sene iuuenem redderet. Iterato in solio gratissime fouit, exeunti officiose manum dedit. Post haec discessit.

Als de visser de knappe verschijning van de jongeman ziet, krijgt hij medelijden met hem en laat hem overeind komen. Hij pakte zijn hand en voerde hem mee tot binnen de beschermende muren van zijn huisje, waar hij hem zo goed als het ging een maal voorzette. En om nog meer te voldoen aan zijn medelijden, trekt hij zijn overkleed uit en scheurt het in twee gelijke delen. Een daarvan gaf hij de jongeman. 'Pakt u aan wat ik heb,' zei hij, 'en gaat u naar de stad. Misschien vindt u daar iemand die zich over u ontfermt. Zo niet, komt u dan hier terug, dan kunt u samen met mij werken en vissen. Het is armoede, zeker, maar het zal voor ons volstaan. Maar één ding druk ik u op het hart. Als u eenmaal door tussenkomst van God uw geboorterechten terughebt, hebt u dan op uw beurt oog voor het leed van mijn armoe.'

'Zou ik u vergeten,' zei Apollonius, 'zo moge ik opnieuw schipbreuk lijden en dan niet zo iemand vinden als u.'

13 En met die woorden begeeft hij zich op de hem aangewezen weg en gaat de stadspoort door. En terwijl hij bedacht waar hij hulp moest zoeken om in leven te blijven, zag hij een jongen over straat lopen. Zijn hoofd was ingewreven met olie, hij had een handdoek om en droeg spullen waarmee jongens op het sportterrein spelen. Met luider stem riep de jongen: 'Luister, burgers, luister vreemdelingen, vrijen en slaven: het sportterrein is open!'

Als Apollonius dat hoort, trekt hij zijn overkleed uit en gaat er de badruimte binnen, waar hij Pallas' vocht⁴ gebruikt. En bij het zien van individuele sporters zoekt hij iemand die tegen hem opkan. En vindt die niet.

Toen ging ineens Archistrates, koning van de stad, met een groot gevolg van dienaren de sportplaats op, en speelde daar met hen een spel. Door de gunst van God kwam Apollonius nabij tot in het gevolg van de koning, raapte de bal op toen de koning die speelde en gooide hem mooi snel terug. Daarop kreeg hij de bal opnieuw, gooide hem nóg sneller terug en zorgde dat die niet op de grond kwam. Koning Archistrates bemerkte de snelheid van de jongeman, zonder te weten wie hij was. Bij het balspel had hij niemand die tegen hem op kon en hij keek zijn dienaren aan. 'Opzij, dienaren!' sprak hij. 'Want deze jongeman kan zich, vermoed ik, met mij meten.'

De dienaren gingen opzij en Apollonius gooide de bal mooi snel en met vaardige hand terug, zodat het de koning en alle aanwezigen, zelfs de jongens, een groot wonder leek.

Toen Apollonius zag dat iedereen hem prees, ging hij moedig op de koning af. Vervolgens zalfde hij de koning met vaardige hand, zo soepel dat hij de oude man weer jong maakte. In de badkuip masseerde hij hem nogmaals heerlijk en reikte hem hoffelijk de hand toen hij uit bad stapte. Daarna ging hij weg.

14 Rex autem ut uidit iuuenem discessisse, conuersus ad amicos suos ait: 'Iuro uobis, amici, per salutem meam, me melius nunquam lauasse nisi hodie, beneficio unius adolescentis quem nescio.' Et intuens unum de famulis suis ait: 'Iuuenis ille qui mihi seruitium gratissime fecit, uide quis sit.'

Famulus uero secutus est iuuenem et ut uidit eum sordido tribunario coopertum reuersus ad regem ait: 'Bone rex optime, iuuenis naufragus est.'

Rex ait: 'Et tu unde scis?'

Famulus respondit: 'Quia illo tacente habitus indicat.'

Rex ait: 'Vade celerius et dic illi: "Rogat te rex ut ad cenam uenias."'

Et cum dixisset ei, adqueiuit Apollonius et eum ad domum regis secutus est. Famulus prior ingressus dicit regi: 'Adest naufragus, sed abiecto habitu introire confunditur.'

Statim rex iussit eum dignis uestibus indui et ad cenam ingredi. Et ingressus Apollonius triclinium ait ad eum rex: 'Discumbe, iuuenis, et epulare. Dabit enim tibi dominus per quod damna naufragii obliuiscaris!'

Statimque assignato illi loco Apollonius contra regem discubuit. Adfertur gustatio, deinde cena regalis. Epulantibus ipse solus non epulabatur, sed respiciens aurum, argentum, mensam et ministeria, flens cum dolore omnia intuetur. Sed quidam de senioribus iuxta regem discumbens, ut uidit iuuenem singula quaeque curiose conspiceret, respexit ad regem et ait: 'Bone rex, uides, ecce, cui tu benignitatem animi tui ostendis, bonis tuis inuidet et fortunae!'

Cui ait rex: 'Amice, suspicaris male. Nam iuuenis iste non bonis meis aut fortunae meae inuidet, sed, ut arbitror, plura se perdidisse testatur.' Et hilari uultu respiciens iuuenem ait: 'Iuuenis, epulare nobiscum. Laetare et gaude et meliora de deo spera!'

15 Et dum hortaretur iuuenem, subito introiuit filia regis speciosa atque auro fulgens, iam adulta uirgo. Dedit osculum patri, post haec discumbentibus omnibus amicis. Quae dum oscularetur, peruenit ad naufragum. Retrorsum rediit ad patrem et ait: 'Bone rex et pater optime, quis est hic iuuenis, qui contra te in honorato loco discumbit et nescio quid flebili uultu dolet?'

14 Zodra de koning zag dat de jongeman weg was, richtte hij zich tot zijn vrienden. 'Ik zweer jullie, vrienden,' zei hij, 'bij mijn eigen welzijn: nog nooit heb ik zo goed gebed als vandaag, dankzij een jongeman die ik niet ken.' En met een blik naar een van zijn dienaren: 'Kijk eens wie dat is, die jongeman die mij zo'n heerlijke dienst heeft bewezen.'

De dienaar volgde de jongeman, zag hoe hij een smoezelig overkleed droeg en keerde terug naar de koning. 'Goede, beste koning,' begon hij, 'de jongeman is een schipbreukeling.'

'Hoe weet je dat?' vroeg de koning.

'Al zei hij niets, zijn kleed wijst daarop.'

'Ga snel naar hem toe en zeg: "De koning vraagt je te eten."' "

Zodra de dienaar het aan Apollonius had gezegd, stemde die toe en volgde hem naar het paleis. De dienaar gaat als eerste naar binnen. 'De schipbreukeling is er,' zegt hij tegen de koning. 'Maar hij schaamt zich binnen te komen in armzalige kleding.'

Dadelijk gaf de koning bevel hem passende kleren aan te trekken en hem dan aan tafel te laten komen. En zo ging Apollonius de eetzaal binnen. 'Ga aanliggen, jongeman,' nodigde de koning, 'en geniet van het maal. Met wat de Heer je zal geven kun je de schade van je schipbreuk vergeten!'

Dadelijk kreeg Apollonius een plaats toegewezen en ging aanliggen tegenover de koning. Een voorgerecht wordt geserveerd, daarna een vorstelijk maal. Men deed zich eraan te goed maar Apollonius at niets. Zijn blik gaat naar het goud en zilver, naar de tafel en de serveerders: hij huilt en beziet alles met verdriet. Een van de anderen die naast de koning aanlag zag hoe de jongeman alles nieuwsgierig in zich opnam. 'Goede koning,' zei hij, terwijl hij hem aankeek, 'ziet u dat? Kijk, de man aan wie u uw goedhartigheid toont, is jaloers op uw bezittingen en voorspoed!'

'Een verkeerde verdenking, vriend!' sprak de koning. 'Deze jongeman is niet jaloers op mijn bezittingen of voorspoed, nee, volgens mij getuigt hij dat zijn verliezen nog groter zijn.' En hij keek de jongen vriendelijk aan. 'Jongeman, geniet met ons mee van het maal. Wees vrolijk en blij, en hoop op betere dingen van God!'

15 En terwijl hij de jongeman moed insprak, kwam plotseling de dochter van de koning binnen, een schoonheid, blinkend van goud, een al volgroeid meisje. Ze gaf haar vader een zoen en vervolgens ook alle aanliggende vrienden. Terwijl zij zoenend rondging kwam ze ook bij de schipbreukeling. Daarop keerde ze zich naar haar vader. 'Goede koning,' zei ze, 'beste vader, wie is die jongeman die tegenover u aanligt op de ereplaats en die heel verdrietig een droevig gezicht trekt?'

Cui rex ait: 'Hic iuuenis naufragus est et in gymnasio mihi seruitium gratissime fecit; propter quod ad cenam illum inuitaui. Quis autem sit aut unde, nescio. Sed si uis, interroga illum. Decet enim te, filia sapientissima, omnia nosse. Et forsitan, dum cognoueris, misereberis illi.'

Hortante igitur patre uerecundissimo sermone interrogatur a puella Apollonius et accedens ad eum ait: 'Licet taciturnitas tua sit tristior, generositas autem tuam nobilitatem ostendit. Sed si tibi molestum non est, indica mihi nomen et casus tuos.'

Apollonius ait: 'Si nomen quaeris, Apollonius sum uocatus; si de thesauro quaeris, in mari peridi.'

Puella ait: 'Apertius indica mihi, ut intelligam.'

16 Apollonius uero uniuersos casus suos exposuit et finito sermone lacrimas effundere coepit. Quem ut uidit rex flentem, respiciens filiam suam ait: 'Nata dulcis, peccasti, quod, dum nomen et casus adolescentis agnosceres, ueteres ei renouasti dolores. Ergo, dulcis et sapiens filia, ex quo agnouisti ueritatem, iustum est ut ei liberalitatem tuam quasi regina ostendas.'

Puella uero respiciens Apollonium ait: 'Iam noster es, iuuenis, depone maerorem. Et quia permittit indulgentia patris mei, locupletabo te.'

Apollonius uero cum gemitu egit gratias. Rex uero uidens tantam bonitatem filiae suae ualde gauisus est et ait ad eam: 'Nata dulcis, me saluum habes. Iube tibi afferre lyram et aufer iuueni lacrimas et exhilara ad conuiuium.'

Puella uero iussit sibi afferri lyram. At ubi accedens eam accepit, cum nimia dulcedine uocis chordarum sonos, melos cum uoce miscebat. Omnes conuiuiae coeperunt mirari dicentes: 'Non potest esse melius, non esse dulcius plus isto quod audiuius!'

Inter quos solus tacebat Apollonius. Ad quem rex ait: 'Apolloni, foedam rem facis. Omnes filiam meam in arte musica laudant. Quare tu solus tacendo uituperas?'

Apollonius ait: 'Domine rex, si permittis, dicam quod sentio. Filia enim tua in artem musicam incidit, sed non didicit. Denique iube mihi dari lyram, et statim scias quod ante nesciebas.'

‘Die jongeman is een schipbreukeling,’ sprak de koning. ‘Op de sportplaats is hij mij heel plezierig van dienst geweest en daarom heb ik hem te eten gevraagd. Wie hij evenwel is of waar hij vandaan komt, dat weet ik niet. Maar vraag jij hem maar als je wilt! Want het is heel goed als jij, verstandige dochter, alles weet. En misschien krijg je medelijden met hem als je erachter komt.’

Welnu, op aansporing van haar vader ondervraagt het meisje Apollonius in heel beschroomde bewoordingen. Ze gaat op hem af en zegt: ‘Ook al maakt uw stilzwijgen u nogal somber, uw stijlvolle verschijning verradt uw edele afkomst. Als u het niet vervelend vindt, noemt u mij dan uw naam en uw lotgevallen.’

‘Vraagt u mijn naam?’ zei Apollonius. ‘Ik word Apollonius genoemd. En vraagt u naar mijn kapitaal? Dat heb ik verloren in zee.’

‘Kunt u het iets duidelijker uitleggen?’ vroeg het meisje. ‘Ik wil het graag begrijpen.’

16 Daarop zette Apollonius al zijn lotgevallen uiteen, en nadat hij was uitgesproken liet hij zijn tranen lopen. Toen de koning hem zag huilen keek hij zijn dochter aan. ‘Lieve dochter,’ zei hij, ‘je hebt een fout gemaakt. Door te vragen naar de naam en de lotgevallen van de jongeman heb je zijn oude verdriet hernieuwd.’⁵ Welnu, lieve, wijze dochter, vanaf het moment dat je de waarheid hebt gehoord, is het billijk dat je hem je gulle gaven toont als was je koningin.’

Het meisje keek Apollonius aan. ‘Je hoort nu bij ons, jongeman,’ zei ze, ‘leg je treurnis af. En omdat mijn vader het in zijn goedgunstigheid toestaat, zal ik je rijk maken.’

Onder gezucht en gesteun bedankte Apollonius haar. Toen de koning zag hoe aardig zijn dochter deed, was hij erg blij. ‘Lieve dochter,’ zei hij, ‘zo waar als ik gezond moge blijven: laat een lier voor je halen en neem de tranen van de jongeman weg, vrolijk hem op voor het diner!’

Het meisje liet een lier voor zich halen. Ze liep erheen, pakte het instrument op en vermengde de snaarklanken met haar lieflijke stemgeluid: muziek met zang. Alle disgenoten waren verwonderd. ‘Het kan niet beter,’ zeiden ze, ‘het kan niet lieflijker dan wat we hoorden!’

De enige die zweeg was Apollonius. De koning zei tegen hem: ‘Apollonius, wat jij doet lijkt nergens op. Iedereen prijst mijn dochters muzikale kunst. Waarom lever jij als enige kritiek door je zwijgen?’

‘Heer koning,’ reageerde Apollonius, ‘met uw permissie zal ik zeggen wat ik vind. Uw dochter heeft zich wel tot de muziekkunst gekeerd maar heeft daarin niet doorgeleerd. Laat u mij nu de lier brengen, dan weet u meteen wat u nog niet wist.’

Rex Archistrates dixit: 'Apolloni, ut intelligo, in omnibus es locuples.'

Et induit statum et corona caput coronauit et accipiens lyram introiuit triclinium. Et ita fecit ut discumbentes non Apollonium, sed Apollinem existimarent. Atque ita facto silentio *arripuit plectrum, animumque accomodat arti*.

Miscetur uox cantu modulata chordis. Discumbentes una cum rege in laude clamare coeperunt et dicere: 'Non potest melius, non potest dulcius!'

Post haec deponens lyram ingreditur in comico habitu et mirabili manu et saltu inauditas actiones expressit. Post haec induit tragicum et nihilominus admirabiliter complacuit ita, ut omnes amici regis et hoc se numquam audisse testantur nec uidisse.

17 Inter haec filia regis, ut uidit iuuenem omnium artium studiorumque esse cumulatum, uulneris saeuo capitur igne. Incidit in amorem. Et finito conuiuio sic ait puella ad patrem suum: 'Permiseras mihi paulo ante, ut si quid uoluisssem, de tuo tamen, Apollonio darem, rex et pater optime!'

Cui dixit: 'Et permisi et permitto et opto.'

Permisso sibi a patre quod ipsa ultro praestare uolebat, intuens Apollonium ait: 'Apolloni magister, accipe indulgentia patris mei ducenta talenta auri, argenti pondera XL, seruos XX et uestem copiosissimam.' Et intuens famulos quos donauerat, dixit: 'Afferte quaequae promisi, et praesentibus omnibus exponite in triclinio!'

Laudant omnes liberalitatem puellae. Peractoque conuiuio leuauerunt se uniuersi; uale dicentes regi et reginae discesserunt. Ipse quoque Apollonius ait: 'Bone rex, miserorum misericors, et tu, regina, amatrix studiorum, ualete.' Et haec dicens respiciens famulos quos illi puella donauerat ait: 'Tollite, famuli, haec quae mihi regina donauit: aurum, argentum et uestem, et eamus hospitalia quaerentes.'

Puella uero timens ne amatum non uidens torqueretur, respexit patrem suum et ait: 'Bone rex, pater optime, placet tibi, ut hodie Apollonius a nobis locupletatus abscedat, et quod illi dedisti, a malis hominibus ei rapiatur?'

‘Apollonius,’ zei koning Archistrates, ‘ik begrijp het, jij bent in alles rijkelijk be-gaafd.’

En de jongeman trok het kleed aan, zette een krans op zijn hoofd, nam de lier aan en betrad het eetvertrek. Ja, hij deed dat op zo’n manier dat de gasten hem niet voor Apollonius aanzagen maar voor Apollo. En zo liet hij het stil worden, *pakte ’t plectrum, concentreert zich op zijn kunst.*⁶

Zijn stemgeluid vermengt zich met de melodie, in harmonie met de snaren. De gasten begonnen samen met de koning loftuitingen te slaken: ‘Kan niet beter, kan niet lieflijker!’

Daarna legt Apollonius de lier neer en treedt binnen in komedie-kostuum. Met verbazende handgebaren en danspassen bracht hij ongekende, kunstige bewegingen tot uitdrukking. Daarna trok hij een tragedie-kostuum aan en wist de mensen al evenzeer te behagen. Ja, alle vrienden van de koning getuigen het: zoiets hebben ze nog nooit gehoord of gezien.

17 Intussen zag de dochter van de koning dat de jongeman groot talent had in alle kunsten en vakken, en hevig brandende passie neemt haar in de greep: ze raakt verliefd. Aan het eind van het diner zei het meisje tegen haar vader het volgende. ‘U had me daarstraks toestemming gegeven om iets aan Apollonius te geven als ik wilde, maar dan, koning en allerbeste vader, uit uw bezit!’

‘Ja, dat klopt,’ antwoordde de koning, ‘en dat doe ik ook nu, heel graag.’

Nu ze van haar vader toestemming had voor wat ze uit zichzelf al wilde schenken, keek ze Apollonius aan. ‘Meester Apollonius,’ begon ze, ‘aanvaardt u dankzij de goedgunstigheid van mijn vader tweehonderd talent goud, veertig pond zilver, twintig slaven en een rijke lading kleren.’ En met een blik op de dienaren die ze had gegeven zei ze: ‘Breng alles wat ik heb beloofd en zet het hier in tegenwoordigheid van allen neer in het eetvertrek.’

Iedereen prees de gulheid van het meisje. Na afloop van het diner stonden alle gasten op, namen afscheid van koning en koningin, en vertrokken. Zo deed ook Apollonius. ‘Goede koning, die medelijden heeft met ongelukkigen,’ zei hij, ‘en u, koningin, liefhebster van kunde en kennis, vaarwel.’ En met die woorden bezag hij de dienaren die het meisje hem had gegeven. ‘Dienaren,’ zei hij, ‘pak alles op wat de prinses mij heeft geschonken: het goud, het zilver en de kleren, en laten we dan onderdak gaan zoeken.’

Het meisje was bang dat ze haar beminde niet meer zou zien en dat dit een kwelling voor haar zou zijn. Daarom keek ze haar vader aan en zei: ‘Goede koning, allerbeste vader, is het naar uw zin dat Apollonius, die vandaag door ons is rijk gemaakt, gewoon weggaat? Dat wat u hem geschonken hebt door boze man-nen wordt ontroofd?’

Cui rex ait: 'Bene dicis, domina. Iube ergo ei dari unam zetam, ubi digne quiescat.'

Accepta igitur mansione Apollonius bene acceptus requieuit, agens deo gratias, qui ei non denegauit regem consolatorem.

18 Sed regina sui iamdudum saucia cura Apolloni figit in pectore uultus uerbaque, cantusque memor credit genus esse deorum. Nec somnum oculis nec membris dat cura quietem. Vigilans primo mane irrumpit cubiculum patris.

Pater uidens filiam ait: 'Filia dulcis, quid est quod tam mane praeter consuetudinem uigilasti?'

Puella ait: 'Hesterna studia me excitauerunt. Peto itaque, pater, ut me tradas hospitum nostro Apollonio studiorum percipiendorum gratia.'

Rex uero gaudio plenus iussit ad se iuuenem uocari. Cui sic ait: 'Apolloni, studiorum tuorum felicitatem filia mea a te discere concupiuit. Peto itaque et iuro tibi per regni mei uires, ut si desiderio natae meae parueris, quidquid tibi iratum abstulit mare, ego in terris restituam.'

Apollonius hoc audito docet puellam, sicuti et ipse didicerat.

Interposito breui temporis spatio, cum non posset puella ulla ratione uulnus amoris tollerare, in multa infirmitate membra prostrauit fluxa, et coepit iacere imbecillis in thoro. Rex ut uidit filiam suam subitanam ualitudinem incurrisse, sollicitus adhibet medicos. Qui uenientes medici temptant uenas, tangunt singulas corporis partes, nec omnino inueniunt aegritudinis causas.

19 Rex autem post paucos dies tenens Apollonium manu forum petit et cum eo deambulauit. Iuuenes scolastici III nobilissimi, qui per longum tempus filiam eius petebant in matrimonium, pariter omnes una uoce salutauerunt eum. Quos uidens rex subridens ait illis: 'Quid est hoc, quod una uoce me pariter salutastis?'

Vnus ex ipsis ait: 'Petentibus nobis filiam uestram in matrimonium tu saepius nos differendo fatigas: propter quod hodie una simul uenimus. Elige ex nobis quem uis habere generum.'

‘Een goed woord, vrouwe,’ antwoordde hij. ‘Laat hem maar een kamer geven waar hij naar behoren kan uitrusten.’

Zo kreeg Apollonius logies. Hij werd goed ontvangen en rustte er uit, God dankend dat Hij hem een koning als trooster niet had willen onthouden.

18 Maar *de koningin, reeds lang gewond door liefde* voor haar Apollonius prent zich zijn gezicht, zijn woorden in, en denkend aan zijn gezang *gelooft ze dat hij van goddelijke oorsprong is. Haar liefde gunt geen slaap aan haar ogen, geen rust aan haar ledematen.*⁷ Ze ligt wakker en stormt 's ochtends vroeg het slaapvertrek van haar vader binnen.

‘Lieve dochter,’ begon hij bij het zien van het meisje, ‘waarom was je zo vroeg al wakker, tegen je gewoonte?’

‘Ik kon niet slapen vanwege de opgedane kennis van gisteren!’ antwoordde zij. ‘Daarom vraag ik u, vader, laat u mij naar onze gast Apollonius gaan zodat ik dat allemaal kan leren!’

De koning was heel verheugd en liet de jongeman halen. ‘Apollonius,’ zei hij, ‘mijn dochter heeft de wens opgevat van jou de rijkdom van jouw opgedane kennis te leren. Ik vraag je dus en bezweer je bij de macht van mijn koningschap: als jij aan het verlangen van mijn kind gehoor geeft zal ik jou alles wat de vijandige zee je heeft ontnomen hier op het land teruggeven.’

Nadat Apollonius dat had gehoord onderrichtte hij het meisje zoals hij ook zelf had geleerd.

Zo verliep een korte tijd. Maar het meisje kon de liefdeswond op geen enkele manier verdragen en werd ernstig ziek, haar ledematen begaven het, ze lag verzwakt in bed. Zodra de koning ziet hoe zijn dochter een plotselinge ziekte heeft opgelopen, is hij bezorgd en laat doktoren komen. Als ze er eenmaal zijn nemen die doktoren haar de pols en raken alle delen van haar lichaam aan. Zonder enige oorzaak voor de ziekte te kunnen vinden.

19 Na een paar dagen nam de koning Apollonius bij de hand, ging naar het forum en liep daar met hem rond. Drie goed opgeleide jongeren van hoge adel, die al lange tijd dongen naar de hand van het meisje, begroetten de koning als uit één mond. De koning glimlachte toen hij hen zag. ‘Hoezo groeten jullie mij als uit één mond?’ vroeg hij.

‘Wij dingen naar de hand van uw dochter,’ begint een van hen, ‘maar u stelt de zaak steeds uit, een ware kwelling voor ons. Vandaar dat we vandaag te zamen bij u komen. Kiest u maar wie u als schoonzoon wilt hebben.’

Rex ait: 'Non apto tempore me interpellastis; filia enim mea studiis uacat et prae amore studiorum imbecillis iacet. Sed ne uidear uos diutius differre, scribite in codicellos nomina uestra et dotis quantitatem; et dirigo ipsos codicellos filiae meae, et illa sibi eligit quem uoluerit habere maritum.'

Illi tres itaque iuuenes scripserunt nomina sua et dotis quantitatem. Rex accepit codicellos anuloque suo signauit datque Apollonio dicens: 'Tolle, magister, praeter tui contumeliam hos codicellos et perfer discipulae tuae: hic enim locus te desiderat.'

20 Apollonius acceptis codicillis pergit domum regiam et introiuit cubiculum tradiditque codicillos. Puella patris agnouit signaculum. Quae ad amores suos sic ait: 'Quid est, magister, quod sic singularis cubiculum introisti?'

Cui Apollonius respondit: 'Domina, es nondum mulier et male habes! Sed potius accipe codicillos patris tui et lege trium nomina petitorum.'

Puella uero reserato codicillo legit, perlectoque nomen ibidem non legit quem uolebat et amabat. Et respiciens Apollonium ait: 'Magister Apolloni, ita tibi non dolet quod ego nubam?'

Apollonius dixit: 'Immo gratulor, quod habundantia horum studiorum docta et a me patefacta, deo uolente et cui animus tuus desiderat, nugas.'

Cui puella ait: 'Magister, si amares, utique doleres tuam doctrinam.'

Et scripsit codicellos et signatos suo anulo iuueni tradidit. Pertulit Apollonius in forum tradiditque regi. Accepto codicello rex resignauit et aperuit illum. In quibus rescripserat filia sua: 'Bone rex et pater optime, quoniam clementiae tuae indulgentia permittis mihi, dicam: illum uolo coniugem naufragio patrimonio deceptum. Et si miraris, pater, quod tam pudica uirgo tam impudenter scripserim: per ceram mandaui, quae pudorem non habet.'

21 Et perlectis codicillis rex ignorans quem naufragum diceret, respiciens illos tres iuuenes qui nomina sua scripserant uel qui dotem in illis codicillis designauerant ait illis: 'Quis uestrum naufragium fecit?'

‘Dit is geen geschikt moment om mij te storen,’ antwoordde de koning. ‘Mijn dochter wijdt zich namelijk aan studie en door haar voorliefde voor studie ligt zij ziek te bed. Maar goed, ik wil niet de indruk wekken dat ik jullie nog langer afscheep. Schrijf jullie namen op een schrijftafeltje, plus de omvang van jullie bruidsgeschenk, dan bezorg ik dat bij mijn dochter. Zij moet dan maar uitkiezen wie ze als echtgenoot hebben wil.’

De drie jongemannen schreven hun namen op en de omvang van hun bruidsgeschenk. De koning nam het schrijftafeltje aan, verzegelde het met zijn ring en overhandigde het aan Apollonius. ‘Meester,’ zei de koning, ‘neemt u dit mee als u het niet bezwaarlijk vindt, en geeft u het aan uw leerlinge. De situatie vraagt om uw hulp!’

20 Apollonius nam het schrijftafeltje aan en ging naar het paleis. Daar betrad hij het slaapvertrek en overhandigde het schrijftafeltje. Het meisje herkende het zegel van haar vader. Daarna sprak zij haar grote liefde aan. ‘Wat is er aan de hand, meester, dat u zo alleen mijn slaapvertrek bent binnengetroten?’

‘Meesteres,’ antwoordde hij, ‘u bent nog geen volwassen vrouw en het gaat u niet goed. Neemt u liever het schrijftafeltje van uw vader aan en leest u daarop de namen van drie mannen die dingen naar uw hand.’

Het meisje opende het schrijftafeltje en las. En las door, maar zonder de naam te lezen die ze zo graag wilde zien en waar ze zo van hield. Ze keek Apollonius aan en zei: ‘Meester Apollonius, doet het u dan geen verdriet dat ik ga trouwen?’

‘Welnee,’ zei hij, ‘ik feliciteer u! U gaat trouwen na overvloedig onderricht in studies waarin ik u heb ingewijd, en met Gods wil. En u trouwt degene naar wie uw hart staat!’

‘Ach meester,’ zei het meisje, ‘u zou toch minstens verdriet hebben om uw onderricht, als u liefde voelde.’

En ze schreef iets op het schrijftafeltje, zegelde dat met haar ring en gaf het aan de jongeman. Apollonius bracht het naar het forum en overhandigde het aan de koning. Die nam het aan, verbrak het zegel en maakte het open. Daar stond het antwoord van zijn dochter: ‘Goede koning, allerbeste vader, omdat u het mij in uw mildheid en goedgunstigheid toestaat, zal ik het zeggen: als echtgenoot wens ik de man die door schipbreuk van zijn erfdeel is beroofd. En als het u verbaast, vader, dat ik als fatsoenlijk meisje zo onbeschaamd schrijf: ik geef mijn bericht in was, iets wat geen schaamte kent.’

21 De koning las het schrijftafeltje maar wist niet welke schipbreukeling zij bedoelde. Daarna keek hij de drie jongemannen aan die hun namen hadden opgeschreven en hun bruidsgeschenken erbij hadden aangegeven. ‘Wie van jullie heeft schipbreuk geleden?’ vroeg hij hun.

Vnus uero ex iis Ardalio nomine dixit: 'Ego'.

Alius ait: 'Tace, morbus te consumit nec saluus es, cum scio te coaetaneum meum et mecum litteris eruditum et portam ciuitatis numquam existi! Vbi ergo naufragium fecisti?'

Et cum rex non inueniret, quis eorum naufragium fecisset, respiciens Apollonium ait: 'Tolle, magister Apolloni, hos codicellos et lege. Potest enim fieri ut quod ego non inueni tu intelligas, quia praesens fuisti.'

Apollonius accepto codicello legit et, ut sensit se a regina amari, erubuit. Et rex tenens ei manum paululum secessit ab eis iuuenibus et ait: 'Quid est, magister Apolloni, inuenisti naufragum?'

Apollonius ait: 'Bone rex, si permittis, inueni.'

Et his dictis uidens rex faciem eius roseo colore perfusam intellexit dictum et ait gaudens: 'Quod filia mea cupit, hoc est et meum uotum. Nihil enim in huiusmodi negotio sine deo agi potest.'

Et respiciens illos tres iuuenes ait: 'Certe dixi uobis, quia non apto tempore interpellastis. Ite, et dum tempus fuerit, mittam ad uos.' Et dimisit eos a se.

22 Et tenens manum iam genero, non hospiti, ingreditur domum regiam. Ipso autem Apollonio relicto rex solus intrat ad filiam suam dicens: 'Dulcis nata, quem tibi elegisti coniugem?'

Puella uero prostrauit se ad pedes patris sui et ait: 'Pater carissime, quia cupis audire natae tuae desiderium: illum uolo coniugem et amo, patrimonio deceptum et naufragum, magistrum meum Apollonium; cui si non me tradideris, a praesenti perdes filiam!'

Et cum rex filiae non posset ferre lacrimas, erexit eam et alloquitur dicens: 'Nata dulcis, noli de aliqua re cogitare, quia talem concupisti, ad quem ego, ex quo eum uidi, tibi coniungere optaui. Sed ego tibi uere consentio, quia et ego amando factus sum pater.'

Een van hen, die Ardalio heette, zei: 'Ik!'

'Hou je mond,' zei een van de andere twee. 'Je wordt verteerd door passie, je bent niet goed wijs. Ik weet dat jij een leeftijdgenoot van mij bent, en dat je samen met mij op school hebt gezeten. En je bent nooit buiten de stadspoort geweest! Waar heb jij nu schipbreuk geleden?'

Zo kwam de koning er dus niet achter wie van hen schipbreuk geleden had. Daarna keek hij Apollonius aan. 'Pak dit schrijftafeltje, meester Apollonius,' zei hij, 'en lees. Het kan zijn dat u begrijpt waar ik niet achter kwam, want u was erbij aanwezig.'

Apollonius nam het schrijftafeltje aan en las het. Zodra hij doorhad dat de liefde van de prinses hemzelf gold, moest hij blozen. De koning nam hem bij de hand en liep een eindje bij de jongemannen uit de buurt. 'Wat is er, meester Apollonius?' vroeg hij. 'Bent u erachter? Hebt u de schipbreukeling?'

'Goede koning,' antwoordde hij, 'als u het mij toestaat: ja, ik heb hem.'

En bij die woorden zag de koning een roze kleur over zijn gezicht trekken en hij begreep het. Vol vreugde sprak hij: 'Wat mijn dochter graag wil, dat is ook mijn verlangen. Want in dit soort zaken is niets mogelijk zonder God.'

Vervolgens keek hij de drie jongemannen aan. 'Ik heb jullie duidelijk gezegd dat het geen geschikt moment was om mij te storen. Ga nu maar heen. Als het tijd is zal ik jullie laten halen.' En zo stuurde hij ze weg.

22 En de man bij de hand nemend die intussen zijn schoonzoon is, niet gewoon zijn gast, betreedt de koning zijn paleis. Daar zet hij Apollonius even apart en gaat alleen bij zijn dochter naar binnen. 'Lieve dochter,' zegt hij, 'wie heb je als echtgenoot uitgekozen?'

Maar het meisje wierp zich op de grond voor de voeten van haar vader. 'Dierbare vader,' zei ze, 'u wilt horen wat uw dochter graag wil. De echtgenoot die ik wens, degene van wie ik houd, is de man die van zijn erfdeel is beroofd, de schipbreukeling: mijn leermeester Apollonius. Als u mij niet aan hem geeft, bent u vanaf nu uw dochter kwijt!'

Voor de koning waren de tranen van zijn dochter onverdraaglijk, hij liet haar overeind komen en sprak haar aan. 'Dochterlief,' zegt hij, 'maak je maar geen zorgen! Jouw verlangen is uitgegaan naar de man die ik, vanaf het eerste moment dat ik hem zag, met jou wilde verbinden. Ik sluit me werkelijk aan bij jouw wens, want ook ik ben door liefde vader geworden.'

Et exiens foras respiciens Apollonium ait: 'Magister Apolloni, quia scrutaui filiam meam, quid ei in animo resideret nuptiarum causa, lacrimis fuis multa inter alia mihi narrauit dicens et adiurans me ait: "Iuraueras magistro meo Apollonio, ut si desideris meis in doctrinis paruisset, dares illi quidquid iratum abstulit mare. Modo uero, quia paruit et tuis praeceptis in obsequiis ab ipso tibi factis et meae uoluntati in doctrinis, aurum, argentum, uestes, mancipia aut possessiones non quaerit, nisi solum regnum quod putauerat perdidisse, tuo sacramento per meam iunctionem hoc ei tradas!" Vnde, magister Apolloni, peto ne nuptias filiae meae fastidio habeas!'

Apollonius ait: 'Quod a deo est, sit, et si tua est uoluntas, impleatur!'

Rex ait: 'Diem nuptiarum sine mora statuam.'

23 Postera uero die uocantur amici, inuocantur uicinarum urbium potestates, uiri magni atque nobiles. Quibus conuocatis in unum pariter rex ait: 'Amici, scitis quare uos in unum congregauerim?'

Qui respondentes dixerunt: 'Nescimus.'

Rex ait: 'Scitote filiam meam uelle nubere Tyrio Apollonio. Peto ut omnibus sit laetitia, quia filia mea sapientissima sociatur uiro prudentissimo.'

Inter haec diem nuptiarum sine mora indicit et, quando in unum se coniungerent praecepit.

Quid multa? Dies superuenit nuptiarum, omnes laeti atque alacres in unum conueniunt. Gaudet rex cum filia, gaudet et Tyrius Apollonius, qui talem meruit habere coniugem. Celebrantur nuptiae regio more, decora dignitate. Gaudet uniuersa ciuitas, exultant ciues, peregrini et hospites. Fit magnum gaudium in citharis, lyris et canticis et organis modulatis cum uocibus.

Peracta laetitia ingens amor fit inter coniuges, mirus affectus, incomparabilis dilectio, inaudita laetitia, quae perpetua caritate complectitur.

En hij ging naar buiten en keek Apollonius aan. ‘Meester Apollonius,’ zei hij, ‘ik heb bij mijn dochter geïnformeerd wat zij qua huwelijk in gedachten had. In tranen heeft ze mij onder veel meer het volgende verteld en bezworen. “U had het mijn meester Apollonius gezworen: als hij aan mijn verlangens tegemoet komt door zijn onderwijs aan mij, zou u hem teruggeven wat de vijandige zee hem heeft ontnomen. Nu heeft hij zowel aan uw aanwijzingen gevolg gegeven door u te gehoorzamen als aan mijn wil door zijn onderwijs, en hij zoekt geen goud of zilver, geen kleren, slaven of bezittingen, alleen het koninkrijk waarvan hij dacht dat hij het verloren was. Houdt u aan uw eed en geeft u mij, op mijn eigen verzoek, aan hem!” Vandaar mijn verzoek, meester Apollonius: sla een huwelijk met mijn dochter niet af!’

Apollonius antwoordde: ‘Wat van God is geschiede. En als het uw wil is, zo moge het in vervulling gaan.’

‘Goed,’ zei de koning, ‘ik stel direct een datum voor de bruiloft vast!’

23 Daags daarna roept men zijn vrienden op en ook de autoriteiten uit naburige steden, machtige en edele mannen. Zodra zij allemaal bijeen zijn neemt de koning het woord. ‘Beste vrienden, zegt hij, ‘weten jullie waarom ik deze bijeenkomst heb belegd?’

‘Nee,’ antwoordden zij, ‘dat weten we niet.’

‘Jullie moeten weten dat mijn dochter wil trouwen met Apollonius van Tyrus. Ik verzoek jullie allemaal blij te zijn dat mijn verstandige dochter zich verbindt met een heel wijs man.’

Intussen maakt hij direct de datum voor de bruiloft bekend, met een aanwijzing wanneer alle betrokkenen moeten samenkomen.

Om kort te gaan, de dag van de bruiloft breekt aan en iedereen komt blij en enthousiast bijeen. Vreugde bij de koning en zijn dochter, vreugde bij Apollonius van Tyrus, die het heeft verdiend zo’n echtgenote te krijgen. De bruiloft wordt op vorstelijke wijze en met passende pracht gevierd. Vreugde heerst in heel de stad, feeststemming bij burgers, vreemdelingen en gasten. Groot is de vreugde door citer- en lierspel, liedjes, en teksten op orgelklanken.

En na de feestelijkheden? Een geweldig liefdebetoon bij de echtelieden en wonderlijke affectie, een onvergelijkbare genegenheid en ongekende blijdschap, vervat in een blijvende, innige tederheid ...

24 Interpositis autem diebus atque mensibus, cum haberet puella mense iam sexto, eius uenterculum deformatum est.

Aduenit eius sponsus rex Apollonius. Cum spatietur in littore iuncta sibi puellula, uidit nauem speciosissimam, et dum utrique eam laudarent pariter recognouit eam Apollonius de sua esse patria. Conuersus ait ad gubernatorem: 'Dic mihi, si ualeas: unde uenisti?'

Gubernator ait: 'De Tyro'.

Apollonius ait: 'Patriam meam nominasti.'

Ad quem gubernator ait: 'Ergo tu Tyrius es?'

Apollonius ait: 'Vt dicis; sic sum.'

Gubernator ait: 'Vere mihi dignare dicere: noueras aliquem patriae illius principem, Apollonium nomine?' Apollonius ait: 'Vt me ipsum, sic illum noui.'

Gubernator non intellexit dictum et ait: 'Sic ego rogo, ut ubicumque eum uideris, dic illi: "Laetare et gaude, quia rex saeuissimus Antiochus cum filia sua concumbens dei fulmine percussus est; opes autem et regnum eius seruantur regi Apollonio."'

Apollonius autem ut audiuit, gaudio plenus conuersus dixit ad coniugem: 'Domina, quod aliquando mihi naufrago credideras, modo comprobasti! Peto itaque, coniunx carissima, ut me permittas proficere ad regnum deuotum percipere.'

Coniunx uero eius ut audiuit eum uelle proficere, profusis lacrimis ait: 'Care coniunx, si alicubi in longinquo esses itinere constitutus, certe ad partum meum festinare debueras; nunc uero, cum sis praesens, disponis me derelinquere? Pariter nauigemus: ubicumque fueris seu in terris seu in mari, uita uel mors ambos nos capiat!'

Et haec dicens puella uenit ad patrem suum, cui sic ait: 'Care genitor, laetare et gaude, quia saeuissimus rex Antiochus cum filia sua concumbens a deo percussus est, opes autem eius cum diademate coniugi meo seruatae sunt. Propter quod rogo te satis animo lugenti, permittas mihi nauigare cum uiro meo. Et ut libentius mihi permittas: unam remittis, en duas recipies.'

24 Dagen, maanden later, toen het meisje al in haar zesde maand was, veranderde haar buik van vorm.

Daar komt haar vorstelijke gemaal, Apollonius, en terwijl hij samen met zijn meisje langs de kust loopt, ziet hij een schitterend schip. Ze spreken er allebei lovend over en dan herkent Apollonius het: het komt uit zijn vaderstad! Vervolgens richt hij zich tot de stuurman. ‘Vertelt u me eens, alstublieft,’ zegt hij, ‘waar komt u vandaan?’

‘Uit Tyrus.’

‘Welaan, dat is mijn vaderstad!’

‘O?’ zei de stuurman, ‘dus u komt uit Tyrus?’

‘Ja! Daar kom ik vandaan!’

‘Weest u zo goed en zegt u mij: kent u een vooraanstaand man uit die stad die Apollonius heet?’

‘Ja,’ zei Apollonius, ‘ik ken hem even goed als mijzelf.’

De stuurman begreep die uitspraak niet. ‘Ik wil u iets vragen,’ zei hij. ‘Als u die man ergens ziet, zegt u hem dan het volgende: “Wees blij en verheugd! Want de intens wrede koning Antiochus, die sliep met zijn eigen dochter, is door Gods bliksem getroffen. Zijn schatten en rijk liggen nu klaar voor koning Apollonius.”’

Toen Apollonius dat hoorde kreeg hij een groot gevoel van vreugde. Hij draaide zich naar zijn echtgenote en sprak haar aan. ‘Mevrouw!’ zei hij. ‘Wat u destijds, toen ik schipbreukeling was, van mij geloofde, daar hebt u zo-even bewijs voor gekregen! Ik vraag u daarom, dierbare vrouw, laat u mij vertrekken om het mij toegezegde rijk in bezit te nemen.’

Maar toen zijn vrouw hoorde dat hij wilde vertrekken, barstte zij in tranen uit. ‘Lieve man,’ snikte ze, ‘als jij nu ergens in den vreemde op reis was, zou je snel hierheen moeten komen voor mijn bevalling. Maar nu? Nu ben je hier en beoog je mij te verlaten? Laten we samen varen! Waar je dan ook bent, of dat ter land is of ter zee, we zijn dan in leven of dood samen!’

En na die woorden ging het meisje naar haar vader. ‘Lieve vader,’ sprak ze, ‘weest u blij en verheugd. Want de intens wrede koning Antiochus, die sliep met zijn dochter, is door God getroffen. Zijn schatten en diadeem liggen nu klaar voor mijn echtgenoot. Vandaar dat ik u, met bedroefd gemoed, het volgende vraag: staat u mij toe erheen te varen samen met mijn man. En misschien stemt u zo met meer plezier in: u laat er één gaan en krijgt er twee terug!’

25 Rex uero ut audiuit omnia, gaudens atque exhilaratus est. Et continuo iubet naues adduci in litore et omnibus bonis impleri. Praeterea nutricem eius nomine Lycoridem et obstetricem peritissimam propter partum eius simul nauigare iussit. Et data profectoria deduxit eos ad litus, osculatur filiam et generum et uentum eis optat prosperum. Reuersus est rex ad palatium.

Apollonius uero ascendit naues cum multa familia multoque apparatu atque copia, et flante uento certum iter nauigant.

25 Zodra de koning dat alles had gehoord, was hij verheugd en verblijd. En meteen liet hij schepen voor de kust aanmeren en met alle mogelijke goederen laden. Daarnaast gaf hij orders dat haar voedster Lycoris en een zeer bekwame vroedvrouw, mee moesten varen, dit met het oog op de bevalling. En na een afscheidemaal⁸ begeleidde hij hen naar de kust. Daar zoent hij zijn dochter en schoonzoon en wenst hun een gunstige wind. Dan keert de koning terug naar zijn paleis.

Apollonius gaat aan boord met een hoop personeel en rijkelijk van alles voorzien, en als de wind dan opsteekt varen ze een vaste koers.

Qui dum per aliquantos dies totidemque noctes Austri uentorum flatibus impio pelago detinerentur, nono mense cogente Lucina enixa est puella. Sed secundis rursum redeuntibus coagulato sanguine conclusoque spiritu subito defuncta est.

Non fuit mortua, sed quasi mortua.

Quod cum uideret familia cum clamore et ululatu magno, cucurrit Apollonius et uidit coniugem suam iacentem exanimem; scidit a pectore uestes unguibus et primas suae adulescentiae discerpit barbulas et lacrimis profusis iactauit se super corpusculum et coepit amarissime flere atque dicere: ‘Cara coniunx et unica regis filia, quid fuit de te? Quid respondebo pro te patri tuo aut quid de te proloquar, qui me naufragum suscepit pauperem et egenum?’

Et cum haec et his similia defleret atque ploraret fortiter, introiuit gubernius, qui sic ait: ‘Domine, tu quidem pie facis, sed naui mortuum sufferre non potest. Iube ergo corpus in pelagus mitti, ut possimus undarum fluctus euadere.’

Apollonius uero dictum aegre ferens ait ad eum: ‘Quid narras, pessime hominum? Placet tibi ut eius corpus in pelagus mittam, qui me naufragum suscepit et egenum?’

Erant ex seruis eius fabri, quibus conuocatis secari et conpaginari tabulas, rimas et foramina picari praecepit et facere loculum amplissimum. Et charta plumbea obturari iubet eum inter iuncturas tabularum. Quo perfecto loculo regalibus ornamentis ornat puellam, in loculo composuit, et XX sestertia auri ad caput eius posuit. Dedit postremo osculum funeri, effudit super eam lacrimas et iussit infantem tolli et diligenter nutriri, ut haberet in malis suis aliquod solatium et pro filia sua neptem regi ostenderet. Et iussit loculum mitti in mare cum amarissimo fletu.

Van dode tot priesteres

Efeze

Apollonius, zijn vrouw

Nadat ze een flink aantal dagen en evenzovele nachten door felle zuidelijke winden hadden vastgezeten op de ongenadige zee, is het meisje onder druk van Lucina⁹ bevallen. Maar de nageboorte kwam er niet uit, waarna haar bloed stolde en haar adem stokte en zij overleed.

Ze was niet dood, maar schijndood.¹⁰

Toen het personeel dat zag, met luide kreten en groot gejammer, kwam Apollonius aanrennen. Daar zag hij zijn vrouw liggen, levenloos! Hij scheurde zich met de nagels de kleren van het lijf, rukte zich zijn eerste, jeugdige baardje uit en wierp zich met een stortvloed van tranen op het lijk. Daar begon hij bitter te wenen. 'O, lieve vrouw,' snikte hij, 'lieve, enige dochter van de koning, wat is er met je gebeurd? Hoe kan ik dit tegenover je vader verantwoorden? Wat moet ik zeggen over jou, terwijl hij mij heeft opgenomen toen ik schipbreukeling was en arm en behoeftig?'

En terwijl hij deze en soortgelijke woorden onder tranen uitte en heftig huilde, verscheen de stuurman. 'Heer,' begon hij, 'wat u doet is heel respectvol, maar het schip kan geen dode vervoeren. Geeft u dus bevel het lijk in zee te werpen, dan kunnen wij aan de woelige baren ontkomen!'

Apollonius evenwel vond die woorden moeilijk te verdragen. 'Wat zeg je me nu, ellendeling?' zei hij. 'Vind jij het een goed idee dat ik dit lichaam in zee werp? Terwijl zij mij heeft opgenomen toen ik schipbreukeling was en behoeftig?'

Onder de slaven waren er timmerlieden, en die liet hij roepen. Planken snijden en samenvoegen, luidde zijn opdracht, kieren en gaten dicht pekken, een heel ruime grafkist moesten ze maken. En die liet hij afdekken met loden plaatjes tussen de voegen van de planken. Toen de grafkist klaar was tooide hij het meisje met vorstelijke versierselen en legde haar neer in de kist, met twintigduizend sestertiën goud bij haar hoofd. Daarna kuste hij het dode lichaam voor het laatst en liet er een vloed van tranen over stromen, en liet hij het kindje oppakken met orders het zorgvuldig groot te brengen. Zo zou hij in zijn ellende nog wat troost vinden en kon hij de koning in plaats van zijn dochter een kleindochter presenteren. Toen liet hij de kist in zee werpen, onder bitter geweend.

26 Tertia die eiciunt undae loculum: uenit ad litus Ephesiorum, non longe a praedio cuiusdam medici, qui in illa die cum discipulis suis deambulans iuxta litus uidit loculum effusis fluctibus iacentem et ait famulis suis: 'Tollite hunc loculum cum omni diligentia et ad uillam afferte!'

Quod cum fecissent famuli, medicus libenter aperuit et uidit puellam regalibus ornamentis ornatam, speciosam ualde et in falsa morte iacentem et ait: 'Quantas putamus lacrimas hanc puellam suis parentibus reliquisse!'

Et uidens subito ad caput eius pecuniam positam et subtus codicillos scriptos ait: 'Perquiramus, quid desiderat aut mandat dolor.'

Qui cum resignasset, inuenit sic scriptum: 'Quicumque hunc loculum inuenerit habentem in eo XX sestertia auri, peto ut X sestertia habeat, X uero funeri impendat. Hoc enim corpus multas dereliquit lacrimas et dolores amarissimos. Quodsi aliud fecerit quam dolor exposcit, ultimus suorum decadat, nec sit qui corpus suum sepulturae commendet.'

Perlectis codicillis ad famulos ait: 'Praestetur corpori quod imperat dolor! Iuraui itaque per spem uitae meae in hoc funere amplius me erogaturum quam dolor exposcit.'

Et haec dicens iubet continuo instrui rogum. Sed dum sollicite atque studiose rogus aedificatur atque componitur, superuenit discipulus medici, aspectu adulescens sed quantum ingenio senex. Hic cum uidisset speciosum corpus super rogum uelle poni, intuens magistrum ait: 'Vnde hoc nouum nescio quod funus?'

Magister ait: 'Bene uenisti, haec enim hora te expectat. Tolle ampullam unguenti et, quod est suppreum, defunctae corpori puellae superfunde.'

At uero adulescens tulit ampullam unguenti et ad lectum deuenit puellae et detraxit a pectore uestes, unguentum fudit et per omnes artus suspiciosa manu retrahat, sentitque a praecordiis pectoris torporis quietem. Obstupuit iuuenis, quia cognouit puellam in falsa morte iacere. Palpat uenarum indicia, rimatur auras narium, labia labiis probat, sentit gracile spirantis uitam prope luctare cum morte adultera et ait: 'Supponite faculas per IIII partes.'

26 Op de derde dag werpen de golven de kist aan land, op de kust van Efeze, niet ver van het landgoed van een dokter. De man is die dag net met zijn leerlingen aan het wandelen op het strand. Hij ziet de kist liggen waar de golven zijn teruggevloed. 'Pak die kist heel voorzichtig op,' zegt hij tegen zijn dienaren, 'en breng hem naar het huis.'

Zo deden de dienaren dat. Nieuwsgierig opende de dokter toen de kist. Daar zag hij een meisje, met vorstelijke versierselen getooid en bijzonder mooi, dat daar schijnbaar dood lag. 'Ach ach,' zei hij, 'hoeveel tranen heeft dat meisje haar ouders nagelaten!'

Dan ziet hij opeens bij haar hoofd het geld liggen met daaronder een schrijftafeltje. 'Laten we eens kijken,' zegt hij. 'Wat staan hier voor wensen of opdrachten, ingegeven door verdriet?'

Zodra hij het zegel verbroken had, vond hij de volgende tekst. 'Al wie deze grafkist vindt met daarin twintigduizend sestertiën goud, verzoek ik om er tienduizend zelf te behouden en tienduizend te besteden aan een uitvaart. Dit lijk heeft namelijk vele tranen nagelaten en zeer bitter verdriet. Doet hij dit evenwel anders dan ik hier in mijn verdriet vraag, zo moge hij als laatste van zijn familie sterven, zonder iemand die zijn lichaam een nette uitvaart geeft.'

Na lezing van dit schrijftafeltje richtte hij zich tot zijn dienaren. 'Goed,' zei hij, 'dit lijk moet krijgen wat iemand in zijn verdriet hier opdraagt. Bijgevolg zweer ik plechtig, bij alles wat ik van mijn leven hopen mag: ik zal er meer aan uitgeven dan wat diegene hier vraagt in zijn verdriet.'

En met die woorden laat hij meteen een brandstapel aanleggen. Maar terwijl ze de brandstapel nauwgezet en met aandacht opbouwen en in orde brengen verschijnt er een leerling van de dokter, uiterlijk gezien een jongeman maar qua wijsheid een oudere. Toen hij zag dat ze het lijk van een mooi meisje op de brandstapel wilden leggen keek hij zijn meester aan. 'Waar komt dit vreemde, onbekende lijk vandaan?' vroeg hij.

'Goed dat je er bent,' zei zijn meester, 'je komt als geroepen! Pak dit parfumsflesje en giet het leeg over het lichaam van dit dode meisje bij wijze van laatste dienst.'

De jongeman nam het parfumsflesje en ging naar de baar waarop het meisje lag. Hij maakte de kleren los van haar borst en vergoot het parfum. Ook laat hij over alle ledematen zijn argwanende, tastende hand gaan en bemerkt onder de hartstreek een ontspanning in de lijkstijfheid. De jongeman stond versteld, omdat hij beseftte dat het meisje schijndood was. Hij controleert haar pols, onderzoekt of er lucht uit haar neus komt, beproeft haar lippen met zijn lippen en bemerkt dat zij heel ijl ademt en dat haar leven bijkans strijd levert tegen een onechte dood. 'Fakels aansteken!' roept hij. 'Aan alle vier de kanten!'

Quod cum fecissent, lentas lectoque suppositas retrahere manus, et sanguis ille, qui coagulatus fuerat, per unctionem liquefactus est.

27 Quod ut uidit iuuenis, ad magistrum suum cucurrit et ait: 'Magister, puella, quam credis esse defunctam, uiuit! Et ut facilius mihi credas, spiritum praeclusum patefaciam.'

Adhibitis secum uiribus tulit puellam in cubiculo suo et posuit super lectulum, uelum diuisit, calefecit oleum, madefecit lanam et effudit super pectus puellae. Sanguis uero ille, qui intus a perfrictione coagulatus fuerat, accepto tepore liquefactus est coepitque spiritus praeclusus per medullas descendere. Venis itaque patefactis aperuit puella oculos et recipiens spiritum, quem iam perdiderat, leni et balbutienti sermone ait: 'Deprecor itaque, medice, ne me contingas aliter quam oportet contingere. Vxor enim regis sum et regis filia.'

Iuuenis ut uidit quod in arte uiderat quod magistrum fallebat, gaudio plenus uadit ad magistrum suum et ait: 'Veni, magister, en discipuli tui apodixin.'

Magister introiuit cubiculum et, ut uidit puellam iam uiuam, quam mortuam putabat, ait discipulo suo: 'Probo artem, peritiam laudo, miror diligentiam. Sed audi, discipule. Nolo te artis beneficium perdidisse: accipe mercedem. Haec enim puella secum attulit pecuniam.'

Et dedit ei decem sestertia auri; et iussit puellam salubribus cibis et fomentis recreari. Post paucos dies, ut cognouit eam regio genere esse ortam, adhibitis amicis in filiam suam sibi adoptauit. Et rogauit cum lacrimis, ne ab aliquo contingeretur. Exaudiuit eam et inter sacerdotes Dianae feminas infulciuit et collocauit, ubi omnes uirgines inuiolabiliter seruabant castitatem.

Toen ze dat gedaan hadden kwam er beweging in de handen,¹¹ die tot dan toe onbeweeglijk van de baar omlaag hingen, en het gestolde bloed werd door het parfumeren weer vloeibaar.

27 Toen de jongeman dat zag rende hij naar zijn meester. ‘Meester!’ riep hij, ‘het meisje dat volgens u dood is leeft! En om het u gemakkelijker te maken mij te geloven, zal ik de blokkade op haar adem weghalen.’

Hij nam wat mankracht mee en droeg het meisje naar zijn slaapvertrek, waar hij haar op zijn bed legde. Hij opende haar sluier, maakte een beetje olie warm, depte een plukje wol erin en liet wat op de borst van het meisje druppelen. Het bloed, dat vanbinnen door felle onderkoeling¹² gestold was, werd door de warmte weer vloeibaar, en de geblokkeerde adem begon weer diep in haar ingewanden te zakken. En nu haar aderen zo weer loskwamen opende het meisje haar ogen. Ze kreeg haar al verloren adem terug en begon zachtjes, stamelend, te spreken. ‘Ik smeed u, mijnheer de dokter,’ zei ze, ‘raakt u mij niet anders aan dan zoals het hoort. Ik ben namelijk de vrouw van een koning. En de dochter van een koning.’

Toen de jongeman zag dat hij dankzij zijn deskundigheid iets gezien had wat zijn meester ontging, stapte hij vol vreugde op hem af. ‘Meester, kom!’ zei hij, ‘zie hier de meesterproef van uw leerling!’

De meester betrad het slaapvertrek en zag daar hoe het doodgewaande meisje intussen in leven was. ‘Complimenten voor je deskundigheid,’ zei hij tegen zijn leerling, ‘alle lof voor je kennis, hulde voor je oplettendheid! Maar hoor eens, beste leerling. Ik wil niet dat je deskundigheid jou niets oplevert: hier heb je een beloning. Het meisje had namelijk een geldbedrag bij zich.’

En hij schonk hem tienduizend sestertiën goud, en gaf opdracht het meisje te laten aansterken met heilzame gerechten en met compressen. Een paar dagen later, toen hij had begrepen dat zij van koninklijke komaf was, haalde hij zijn vrienden erbij en nam haar aan als zijn dochter. Zij vroeg hem in tranen de verzekering dat niemand haar met een vinger zou beroeren. Hij gaf gehoor aan haar verzoek en verleende haar een plaats en positie te midden van de Diana-priesteressen, waar alle ongerepte meisjes haar kuisheid ongeschonden bewaarden.

28 Inter haec Apollonius cum nauigat ingenti luctu, gubernante deo applicuit Tharsos, descendit ratem et petiuit domum Stranguillionis et Dionysiae.

Qui cum eos salutauisset, omnes casus suos eis dolenter exposuit et ait: 'Quantum in amissam coniugem flebam, tantum in seruata mihi filiam consolabor. Itaque, sanctissimi hospites, quoniam ex amissa coniuge regnum, quod mihi seruabatur, nolo accipere sed neque reuerti ad socerum, cuius in mari peridi filiam, sed potius opera mercaturus, commendo uobis filiam meam. Cum filia uestra nutriatur et eam cum bono et simplici animo suscipiatis atque patriae nomine eam cognominetis Tharsiam. Praeterea et nutricem uxoris meae nomine Lycoridem uobis commendo pariter et uolo, ut filiam meam nutriet atque custodiat.'

His dictis tradidit infantem, dedit aurum, argentum et pecunias nec non et uestes pretiosissimas, et iurauit fortiter nec barbam nec capillos nec ungues dempturum, nisi prius filiam suam nuptui traderet. At illi stupentes, quod tam grauiter iurasset, cum magna fide se puellam educaturos promittunt.

Apollonius uero commendata filia nauem ascendit altumque pelagus petens ignotas et longinquas Aegypti regiones deuenit.

29 Itaque puella Tharsia facta quinquennis traditur studiis artium liberalibus, et filia eorum cum ea docebatur. Et in ingenio et in auditu et in sermone et in morum honestate docentur.

Cumque Tharsia ad XIII annorum aetatem uenisset, reuersa de auditorio inuenit nutricem suam subitanam ualitudinem incurrisse, et sedens iuxta eam casus infirmitatis eius explorat. Nutrix uero eius eleuans se dixit ei: 'Audi aniculae morientis uerba suprema, domina Tharsia, audi et pectori tuo manda. Interrogo namque te, quem tibi patrem aut matrem aut patriam esse existimas?'

Puella ait: 'Patriam Tharsos, patrem Stranguilionem, matrem Dionysiam.'

Veilig achtergelaten en wreed belaagd

Tarsus

Tarsia

28 Intussen vaart Apollonius verder, met ontzaglijk verdriet. Dankzij Gods leiding landde hij in Tarsus, waar hij van boord ging en zich begaf naar het huis van Stranguillio en Dionysias.

Na de begroeting zette hij hun bedroefd al zijn lotgevallen uiteen. ‘Veel heb ik gehuild om het verlies van mijn vrouw,’ zei hij, ‘maar evenveel troost zal ik putten uit het behoud van mijn dochter. Welnu, hoogachtbare gastvrienden, na het verlies van mijn vrouw wil ik het rijk dat voor mij klaarlag niet aannemen, maar ik wil ook niet terug naar mijn schoonvader, wiens dochter ik op zee verloren heb. Nee, ik ga maar liever handeldrijven. Daarom vertrouw ik mijn dochter aan jullie toe. Breng haar groot te samen met jullie dochter, neem haar goedsmoeds en in alle eenvoud op en laat haar heten naar deze stad: noem haar Tarsia. Bovendien vertrouw ik tegelijk met haar ook de voedster van mijn vrouw, Lycoris, aan jullie toe. Ik wil dat zij mijn dochter grootbrengt en op haar past.’

Met die woorden droeg hij het kindje aan hen over, schonk hun goud, zilver, geldsommen alsook kostbare kledij, en zwoer daarbij een plechtige eed: noch zijn baard, noch zijn haar, noch zijn nagels zou hij scheren of knippen voordat hij zijn dochter ten huwelijk had gegeven. Verbaasd over deze plechtige eed belooft het echtpaar dat ze het meisje heel trouw zullen opvoeden.

Zodra Apollonius hun zijn dochter had toevertrouwd, ging hij aan boord van zijn schip en zocht de volle zee op. Hij bereikte de verre, vreemde contreien van Egypte.

29 En zo wordt het meisje Tarsia vijf jaar en mag zij zich wijden aan studie der vrije kunsten. De eigen dochter van het echtpaar kreeg les samen met haar, en dit is hun lesstof: verstandig optreden, goed luisteren, conversatie en fatsoenlijk gedrag.

Op een keer, toen Tarsia bijna veertien was, kwam zij terug uit de klas. Dan merkt ze dat haar voedster plotseling ziek geworden is, en ze gaat naast haar zitten en informeert naar de oorzaken van de aandoening. ‘Meesteres Tarsia,’ zei de voedster terwijl ze overeind kwam, ‘hoor de laatste woorden van een stervende oude vrouw. Aanhoor ze en leg ze in uw hart. Ik wil u iets vragen. Wie beschouwt u als uw vader en moeder, wat als uw vaderstad?’

‘Mijn vaderstad is Tarsus,’ zei het meisje. ‘En mijn vader Stranguillio en mijn moeder Dionysias.’

Nutrix uero eius ingemuit et ait: ‘Audi, domina mea Tharsia, stemmata originis tuorum natalium, ut scias quid post mortem meam facere debeas. Est tibi pater nomine Apollonius, mater uero Archistratis regis filia, patria Tyros. Dum mater tua te enixa est, statim redeuntibus secundis praeclusoque spiritu ultimum fati signauit diem. Quam pater tuus facto loculo cum ornamentis regalibus et XX sestertiis auri in mare permisit, ut ubi fuisset delata ipsa testis sibi esset. Naues quoque luctantibus uentis cum patre tuo lugente et te in cunabulis posita peruenerunt ad hanc ciuitatem. His ergo suis hospitibus, Stranguillioni et Dionysiae, te commendauit pariter cum uestimentis regalibus et sic uotum faciens se neque capillos dempturum neque ungues, donec te nuptui traderet. Nunc ergo post mortem meam, si quando tibi hospites tui, quos tu parentes appellas, forte aliquam iniuriam fecerint, ascende in forum et inuenies statuam patris tui Apollonii. Apprehende statuam et proclama: “Ipsius sum filia cuius est haec statua!” Ciues uero memores beneficiorum patris tui Apollonii liberabunt te; necesse est.’

30 Cui Tharsia ait: ‘Cara nutrix, testor deum, quod si fortasse aliqui casus mihi euenissent antequam haec mihi referres, penitus ego nescissem stirpem natiuitatis meae!’

Et cum haec ad inuicem confabularentur, nutrix in gremio puellae emisit spiritum. Puella uero corpus nutricis suae sepulturae mandauit, lugens eam anno.

Et deposito luctu induit priorem dignitatem et petiit scolam suam et ad studia liberalia reuersa non prius sumebat cibum, nisi primo monumentum intraret et ferens ampullam uini inueheret coronas. Et ibi manes parentum suorum inuocabat.

31 Et dum haec aguntur, quodam die feriato Dionysia cum filia sua nomine Philomusia et Tharsia puella transibat per publicum. Videntes omnes ciues speciem Tharsiae ornatam, omnibus ciuibus et honoratis miraculum apparebat, atque omnes dicebant: ‘Felix pater cuius filia est Tharsia, illa uero quae adhaeret lateri eius multum turpis est atque dedecus.’

‘Ach, meesteres van me, Tarsia!’ zei de voedster met een diepe zucht. ‘Hoor nu de stamboom van uw oorsprong en geboorte, dan weet u wat u na mijn dood moet doen. U hebt een vader genaamd Apollonius, en uw moeder was de dochter van koning Archistrates, uw vaderstad is Tyrus. Toen uw moeder beviel en de nageboorte direct daarna niet kwam, raakte haar adem geblokkeerd, wat de laatste dag bezegelde die haar was toegemeten. Uw vader liet een grafkist maken en liet haar zo, met vorstelijke versierselen en twintigduizend sestertiën goud, in zee. Op die manier zou zij voor zichzelf getuigen, waar zij dan ook belanden zou. En de schepen, wel, die kwamen ondanks een worsteling met de winden in deze stad terecht, met uw vader in de rouw en u als baby’tje in de wieg. Hier heeft hij u dan toevertrouwd aan zijn gastvrienden, Stranguillio en Dionysias, met daarbij koninklijke kledij, en met de gelofte zijn haren noch zijn nagels te knippen voordat hij u ten huwelijk zou geven. Als ik nu dood ben en uw gastvrienden (die u “ouders” noemt) doen u kwaad, ga dan omhoog naar het forum, waar u een standbeeld van Apollonius, uw vader, zult vinden. Klamp u daaraan vast en roep luidkeels: “Ik ben een dochter van de man van wie dit beeld is!” De burgers zullen zich dan de gunsten van uw vader Apollonius herinneren en u bevrijden, dat kan niet anders.’

30 ‘Lieve voedster,’ sprak het meisje. ‘God is mijn getuige: als mij iets was overkomen voordat u mij dit had verteld, had ik absoluut niets geweten van mijn geboortelij!’

En terwijl zij zo met elkaar praatten, gaf de voedster in de armen van het meisje de geest. En zij gaf het lichaam van haar voedster een nette uitvaart en rouwde om haar, een jaar lang.

Daarna legde zij haar rouw af en kleepte zich weer mooi zoals voorheen. Zo ging ze naar school, terug naar de vrije kunsten, en nooit nam ze dan iets van voedsel tot zich zonder eerst het graf binnen te gaan met een kruikje wijn en zonder er eerst kransen binnen te brengen. En daar riep zij de schimmen van haar echte ouders aan.

31 En terwijl dat zo ging, wandelde Dionysias eens op een feestdag over straat samen met haar dochter Philomusia en de jonge Tarsia. De burgers zagen allemaal hoe knap Tarsia was en hoe fraai zij erbij liep, en alle burgers en notabelen vonden haar een wondermooie verschijning. ‘Gelukkig de man die Tarsia’s vader is,’ zeiden ze allemaal steeds. ‘Maar dat andere meisje naast haar? Spuuglelijk, gewoon, om je voor te schamen!’

Dionysia uero, ut audiuit laudare Tharsiam et suam uituperare filiam in insaniae furorem conuersa est. Et sedens sola coepit cogitare taliter: 'Pater eius Apollonius, ex quo hinc profectus est, habet annos XIII et nunquam uenit ad suam recipiendum filiam nec nobis misit litteras. Puto, quia mortuus est aut in pelago periit. Nutrix uero eius decessit. Neminem habeo aemulum. Non potest fieri nisi ferro aut ueneno tollam illam de medio; et ornamentis eius filiam meam ornabo.'

Et dum haec secum cogitat, nuntiatur ei uillicum uenisse nomine Theophilum. Quem ad se conuocans ait: 'Si cupis habere libertatem cum praemio, tolle Tharsiam de medio.'

Villicus ait: 'Quid enim peccauit uirgo innocens?'

Scelesta mulier ait: 'Iam mihi non pares? Tantum fac quod iubeo. Sin alias, sentias esse contra te iratos dominum et dominam.'

Villicus ait: 'Et qualiter hoc potest fieri?'

Scelesta mulier ait: 'Consuetudo sibi est, ut mox cum de schola uenerit, non prius cibum sumat antequam monumentum suae nutricis intrauerit. Oportet te ibi cum pugione abscondere, et eam uenientem interfice et proice corpus eius in mare. Et cum adueneris et de hoc facto nuntiaueris, cum praemio libertatem accipies.'

Villicus tulit pugionem et latere suo celat et intuens caelum ait: 'Deus, ego non merui libertatem accipere nisi per effusionem sanguinis uirginis innocentis?' Et haec dicens suspirans et flens ibat ad monumentum nutricis Tharsiae et ibi latuit.

Puella autem rediens de schola solito more fudit ampullam uini et ingressa monumentum posuit coronas supra, et dum inuocat manes parentum suorum, uillicus impetum fecit et auersae puellae capillos apprehendit et eam iactauit in terram. Et cum eam uellet percutere, ait ad eum puella: 'Theophile, quid peccaui, ut manu tua innocens uirgo moriar?'

Cui uillicus ait: 'Tu nihil peccasti, sed pater tuus peccauit Apollonius, qui te cum magna pecunia et uestimentis regalibus reliquit Stranguilloni et Dionysiae.'

Quod puella audiens eum cum lacrimis deprecata est: 'Vitae meae spes aut solatium, permitte me testari dominum!'

Cui uillicus ait: 'Testare. Et deus ipse scit uoluntate me hoc scelus non facere.'

Zodra Dionysias hoorde dat men Tarsia prees en afgaf op haar dochter, raakte zij buiten zichzelf. Ze ging ergens alleen zitten en begon na te denken. 'Haar vader Apollonius,' overwoog ze, 'is hier veertien jaar geleden vertrokken. Nooit teruggekomen om zijn dochter op te halen, en ook geen brieven aan ons gestuurd. Hij is gestorven, denk ik, of op zee omgekomen. En ook haar voedster is overleden. Niemand staat mij meer in de weg! Ik zal haar met het zwaard of met gif uit de weg ruimen, dat is de enige manier. En met haar versierselen tooi ik dan mijn eigen dochter!'

En terwijl zij dat bij zichzelf bedenkt krijgt zij bericht dat haar beheerder is aangekomen, een man genaamd Theophilus. Die roept zij bij zich. 'Wil jij je vrijheid?' vraagt ze hem. 'Plus een premie? Ruim dan Tarsia uit de weg!'

'Zo'n onschuldig meisje?' is zijn reactie. 'Wat heeft ze dan misdaan?'

'Gehoorzaam nu maar liever,' zegt de misdadige vrouw. 'Doe gewoon wat ik je zeg. Zo niet, dan zul je merken dat je meester en meesteres kwaad op je zijn!'

'En hoe kan dat dan in zijn werk gaan?'

'Als volgt,' zei de misdadige vrouw. 'Het meisje is gewend om na school niets te eten voordat zij het graf van haar voedster heeft betreden. Jij moet je daar verbergen met een dolk en haar doden bij binnenkomst. Gooi haar lijk maar in zee. En als je dan hier komt en rapporteert dat het gedaan is krijg je je vrijheid. Plus premie.'

De beheerder pakte een dolk en steekt die onzichtbaar aan zijn zijde. 'O God,' zegt hij, met de ogen ten hemel geslagen, 'kan ik mijn vrijheid dan echt alleen zo verdienen? Door het bloed te vergieten van een onschuldig meisje?' En met die woorden ging hij steunend en wenend naar het graf van Tarsia's voedster en verborg zich daar.

Het meisje kwam zoals gewoonlijk terug van school, vergoot een kruikje wijn en ging de ruimte binnen, waar zij kransen op het graf legde. En terwijl zij de schimmen van haar ouders aanroept, opende de beheerder de aanval. Hij pakte het meisje van achteren bij de haren, gooide haar op de grond, wilde gaan toeslaan. 'Theophilus!' riep het meisje toen. 'Wat heb ik misdaan dat ik als onschuldig meisje moet sterven door jouw hand?'

'Jij hebt niets misdaan,' zei de beheerder, 'maar je vader Apollonius wel! Hij heeft jou met veel geld en koninklijke kledij achtergelaten bij Stranguillio en Dionysias.'

Toen het meisje dat hoorde barstte zij in tranen uit en begon te smeken. 'Hoop van mijn leven!' zei ze tegen hem, 'Of bron van troost! Sta mij toe mijn Heer aan te roepen!'

'Doe dat maar. En God weet het: deze misdaad bega ik niet uit eigen wil.'

32 Itaque puella cum dominum deprecatur, subito aduenerunt piratae et uidentes hominem armata manu uelle eam percutere, exclamauerunt dicentes: 'Parce, barbare, parce et noli occidere! Haec enim nostra praeda est et non tua uictima!'

Sed ut audiuit uillicus uocem, eam dimittit et fugit et coepit latere post monumentum. Piratae applicantes ad litus tulerunt uirginem et collantes altum petierunt pelagus.

Villicus post moram rediit, et ut uidit puellam raptam a morte, deo gratias egit, quod non fecit scelus. Et reuersus ad dominam suam ait: 'Quod praecepisti factum est; comple quod mihi promiseras.'

Scelesta mulier ait: 'Homicidium fecisti, insuper et libertatem petis? Reuertere ad uillam et opus tuum facito, ne iratos dominum et dominam sentias!'

Villicus itaque ut audiuit, eleuans ad caelum oculos dixit: 'Tu scis, deus, quod non feci scelus. Esto iudex inter nos.' Et ad uillam suam abiit.

Tunc Dionysia apud semet ipsam consiliata pro scelere quod excogitauerat, quomodo possit facinus illud celare, ingressa ad maritum suum Stranguilionem sic ait: 'Care coniunx, salua coniugem, salua filiam nostram. Vituperia in grandem me furiam concitauerunt et insaniam, subitoque apud me excogitaui dicens:

"Ecce iam sunt anni plus XIII, ex quo nobis suus pater commendauit Tharsiam, et numquam salutarias nobis misit litteras: forsitan aut afflictione luctus est mortuus aut certe inter fluctus maris et procellas periit. Nutrix uero eius defuncta est. Nullum habeo aemulum. Tollam Tharsiam de medio et eius ornamentis nostram ornabo filiam."

Quod et factum esse scias. Nunc uero propter ciuium curiositatem ad praesens indue uestes lugubres, sicut ego facio, et falsis lacrimis dicamus eam subito dolore stomachi fuisse defunctam. Hic prope in suburbio faciamus rogum maximum, ubi dicamus eam esse positam.'

32 Terwijl het meisje smeekt tot haar Heer verschenen er ineens piraten. Toen zij zagen hoe een man met een wapen in zijn hand haar wilde steken, begonnen ze luid te protesteren. ‘Spaar haar, bruuut!’ riepen ze, ‘spaar haar en dood haar niet! Want zij is buit voor ons, niet jouw slachtoffer!’

Bij het horen van dat geroep laat de beheerder haar los, vlucht weg en verbergt zich achter het graf. De piraten legden aan, namen het meisje mee, hesen de zeilen en trokken richting volle zee.

Na een tijdje kwam de beheerder terug en zag dat het meisje aan de dood was ontruikt. Daarop dankt hij God dat hij geen misdaad had hoeven begaan en ging hij weer naar zijn meesteres. ‘Wat u hebt opgedragen is geschied,’ zei hij, ‘vervult u dan uw belofte aan mij.’

‘Zo?’ reageerde het misdadige mens. ‘Een moord begaan en dan ook nog vragen om je vrijheid? Terug naar het landhuis, jij, ga aan je werk, anders merk je dat je meester en meesteres kwaad op je zijn!’

Bij die woorden hief de beheerder zijn ogen ten hemel. ‘God,’ zei hij, ‘U weet het, ik heb geen misdaad gepleegd. Weest Gij hier Rechter!’ En zo verdween hij naar zijn landhuis.

Dionysias ging daarop bij zichzelf te rade over de misdaad die zij had uitgedacht: hoe kon zij die wandaad verbergen? Zij stapte naar haar man Stranguillio. ‘Dierbare echtgenoot,’ begon ze. ‘Red je vrouw! Red onze dochter! Door beledigingen ben ik helemaal wild van woede en buiten mijzelf geraakt, en ineens bedacht ik me het volgende.

“Kijk, het is al meer dan veertien jaar geleden,” zei ik bij mezelf, “dat Tarsia’s vader haar aan ons heeft toevertrouwd. En hij heeft ons nooit een brief met groeten gestuurd. Misschien is hij gestorven van kommer en verdriet of in de woelige barren en stormen omgekomen op zee. En nu is haar voedster gestorven. Niemand staat mij meer in de weg! Tarsia ruim ik op en met haar versierselen tooi ik dan onze dochter!”

Welnu, je moet weten: dat is intussen gebeurd! Trek nu dan rouwkleding aan zoals ik, want de burgers bemoeien zich overal mee, en dan zeggen we met valse tranen dat ze is gestorven “aan plotselinge maagklachten.” Hier vlakbij, buiten het centrum maken we dan een enorme brandstapel en we zeggen dat zij daarop ligt.’

Stranguilio ut audiuit, tremor et stupor in eum irruit, et ita respondit: 'Equidem da mihi uestes lugubres, ut lugeam me, qui talem sum sortitus sceleratam coniugem. Heu mihi! Pro dolor!' inquit, 'Quid faciam, quid agam de patre eius, quem primo cum suscepissem, cum ciuitatem istam a morte et periculo famis liberaui, meo suasu egressus est ciuitatem; propter hanc ciuitatem naufragium incidit, mortem uidit, sua perdidit, exitium penuriae perpessus est: a deo uero in melius restitutus est. Malum pro bono quasi pius non excogitans neque ante oculos illud habuit, sed omnia obliuioni ducens, insuper adhuc memor nostri in bono, fidem eligens, remunerans nos et pios aestimans, filiam suam nutriendam tradidit, tantam simplicitatem et amorem circa nos gerens, ut ciuitatis nostrae filiae suae nomen imponeret. Heu mihi, caecatus sum! Lugeam me et innocentem uirginem, qui iunctus sum ad pessimam uenenosamque serpentem et iniquam coniugem.' Et in caelum leuans oculos ait: 'Deus, tu scis, quia purus sum a sanguine Tharsiae, et requiras et uindices illam in Dionysia!' Et intuens uxorem suam ait: 'Quomodo, inimica dei, celare poteris hoc nefandum facinus?'

Dionysia uero induit se et filiam suam uestes lugubres, falsasque infundit lacrimas et ciues ad se conuocans, quibus ait: 'Carissimi ciues, ideo uos clamauius, quia spem luminum et labores et exitus annorum nostrorum perdidimus: id est, Tharsia, quam bene nostis, nobis cruciatus et fletus reliquit amarissimos; quam digne sepelire fecimus.'

Tunc pergunt ciues ubi figuratum fuerat sepulchrum a Dionysia, et pro meritis ac beneficiis Apollonii, patris Tharsiae, fabricantes rogam ex aere conlato inscripserunt taliter:

DII MANES,
CIVES THARSI THARSIAE VIRGINI
BENEFICIIS TYRII APOLLONII
EX AERE COLLATO FECERVNT

Bij die woorden werd Stranguillio bevangen door huiver en siddering. 'Ja, inderdaad,' riep hij, 'geef mij maar rouwkleding. Dan kan ik rouwen om mijzelf, dat ik zo'n misdadige vrouw heb gekregen! Wee mij, wat een verdriet! Wat moet ik doen, wat moet ik doen met haar vader, die ik heb opgenomen toen hij de stad bevrijd had van de dood en het gevaar van hongersnood, en die op mijn aanraden de stad is uitgegaan? Ja, omwille van deze stad heeft hij schipbreuk geleden, de dood in de ogen gezien, al zijn bezit verloren, extreme armoë geleden. Maar dankzij God is hij er weer beter aan toe geraakt. Hij wilde geen kwaad doen in plaats van goed, echt een rechtschapen man, hij bleef niet naar dat ene kijken maar wilde alles vergeten. Bovendien dacht hij nog aan ons vanuit de tijd dat het hem goed ging en koos hij voor trouw: hij beloonde ons en hield ons voor rechtschapen, gaf ons zijn dochter om groot te brengen. Ja, zo'n diepe, ongecompliceerde liefde voelde hij voor ons dat hij zijn dochter zelfs vernoemde naar onze stad. Wee mij, ik ben blind geweest! Laat ik rouwen om mijzelf en het onschuldige meisje, want ik ben getrouwd met een verderfelijik en giftig serpent, een boosaardige vrouw.' En vervolgens richtte hij zijn ogen ten hemel. 'God,' sprak hij, 'Gij weet het, aan mij kleeft geen bloed van Tarsia. Zoekt Gij haar, wrekt Gij haar bij Dionysias.' En met de blik op zijn vrouw: 'Hoe kun jij, vijandin van God, deze onzegbare misdaad verborgen houden?'

Dionysias evenwel stak zichzelf en haar dochter in rouwkledij, vergoot valse tranen en riep de burgers bij zich. 'Dierbare medeburgers,' begon zij, 'we hebben jullie bijeengeroepen omdat wij de hoop van onze ogen, al onze inspanningen, de vervulling van onze jaren, hebben verloren. Dat wil zeggen: Tarsia, die jullie zo goed kennen, heeft ons kwellingen en bittere tranen nagelaten. We hebben haar waardig begraven.'

Daarna gaan de burgers naar de plek waar Dionysias zogenaamd het graf had aangebracht. En vanwege de verdiensten en weldaden van Apollonius, Tarsia's vader, legden ze geld bijeen voor een grafsteen. Daarop brachten ze de volgende tekst aan:

GEESTEN VAN OVERLEDENEN:
 VAN DE BURGERS VAN TARSUS
 VOOR DE JONGE TARSIA
 OM DE VERDIENSTEN VAN APOLLONIUS VAN TYRUS.
 GEMAAKT MET BIJEENGELEGD GELD.

33 Igitur qui Tharsiam rapuerunt, aduenerunt in ciuitatem Mytilenem. Deponiturque inter cetera mancipia et uenalis in foro proponitur.

Audiens autem hoc leno, uir infaustissimus, nec uirum nec mulierem uoluit emere nisi Tharsiam puellam, et coepit contendere ut eam emeret. Sed Athenagoras nomine, princeps eiusdem ciuitatis, intelligens nobilem et sapientem et pulcherrimam uirginem ad uenalia positam, obtulit decem sestertia auri. Sed leno XX dare uoluit. Athenagoras obtulit XXX, leno XL, Athenagoras L, leno LX, Athenagoras LXX, leno LXXX, Athenagoras LXXXX, leno in praesenti dat C sestertia auri et dicit: 'Si quis amplius dederit, X dabo supra.'

Athenagoras ait: 'Ego si cum hoc lenone contendere uoluero, ut unam emam, plurium uenditor sum. Sed permittam eum emere, et cum ille eam in prostibulo posuerit, intrabo prior ad eam et eripiam nodum uirginitatis eius uili pretio, et erit mihi ac si eam emerim.'

Quid plura? Addicitur uirgo lenoni, a quo introducitur in saluatorio, ubi habebat Priapum aureum gemmis et auro reconditum. Et ait ad eam: 'Adora numen praesentissimum meum.'

Puella ait: 'Numquid Lampsacenus es?'

Leno ait: 'Ignoras, misera, quia in domum auari lenonis incurristi?'

Puella uero, ut haec audiuit, toto corpore contremuit et prosternens se pedibus eius dixit: 'Miserere mei, domine, succurre uirginitati meae! Et rogo te, ne uelis hoc corpusculum sub tam turpi titulo prostituere!'

Cui leno ait: 'Alleua te, misera. Tu autem nescis quia apud lenonem et tortorem nec preces nec lacrimae ualent.'

Et uocauit ad se uillicum puellarum et ait ad eum: 'Cella ornetur diligenter, in qua scribatur titulus: "Qui Tharsiam uirginem uiolare uoluerit dimidiam auri libram dabit; postea uero singulos aureos populo patefit."'

Fecit uillicus quod iusserat ei dominus suus leno.

Verkocht, te koop en altijd maagd

Mytilene

Tarsia

33 Wat Tarsia's ontvoerders betreft, die kwamen aan in de stad Mytilene. Ze wordt bij de andere slaven gezet en gaat in de verkoop op de markt.

Dat kwam ter ore van een souteneur, een onzalig sujet. Hij wilde geen man, geen vrouw aankopen behalve de jonge Tarsia en begon serieus op haar te bieden. Maar Athenagoras, de vorst van de stad, begreep dat hier een adellijk, intelligent en heel mooi meisje te koop stond en hij bood 10.000 sestertiën goud. Maar de souteneur wilde er 20.000 geven. Athenagoras bood 30.000, de souteneur 40.000, Athenagoras 50.000, de souteneur 60.000, Athenagoras 70.000, de souteneur 80.000, Athenagoras 90.000. De souteneur legt dan 100.000 sestertiën goud in contanten neer en zegt: 'Als iemand meer biedt, ga ik daar 10.000 boven.'

'Wil ik opbieden tegen die souteneur,' zegt Athenagoras, 'dan moet ik voor de aankoop van één meisje er meerdere verkopen. Nee, het is goed, laat hij haar maar kopen. En als hij haar dan in zijn bordeel zet ga ik als eerste bij haar binnen en ontfutsel haar de knoop van haar maagdelijkheid tegen geringe betaling. Dat is voor mij dan alsof ik haar gekocht heb.'

Kort en goed, het meisje wordt toegekend aan de souteneur, die haar binnenleidt in zijn ontvangstruimte, waar hij een gouden Priapus had staan, beladen met edelstenen en goud. 'Aanbid mijn God,' zei hij. 'Hij is zeer machtig!'

'Komt u soms uit Lampsakos?' vroeg het meisje.¹³

'Arm kind, weet je dan niet dat je in het huis van een krenterige souteneur bent beland?'

Bij die woorden begon het meisje over haar hele lijf te beven en ze wierp zich voor zijn voeten. 'Heb medelijden met mij, heer,' sprak ze, 'beschermt u mijn maagdelijkheid! En alstublieft: biedt u mijn arme lichaam niet onder zo'n schamel bordje veil!'

'Sta op, arm kind,' zei de souteneur. 'Jij beseft niet dat bij souteneurs en folteraars smeekbeden en tranen niet helpen!'

Toen riep hij zijn bedrijfsleider bij zich. 'Laat een kamertje heel fraai inrichten,' zei hij, 'en breng er een bordje op aan met de volgende tekst: "Wie de jonge Tarsia wil ontmaagden betaalt een half pond goud. Daarna is zij open voor het volk voor een goudstuk per keer.'

De bedrijfsleider deed zoals zijn meester, de souteneur, hem had bevolen.

34 Tertia die antecedente turba cum symphonicis ducitur ad lupanar. Sed Athenagora princeps affuit prior et uelato capite ingreditur ad lupanar. Sed dum fuisset ingressus, sedit. Et aduenit Tharsia et procidit ad pedes eius et ait: 'Miserere mei! Per iuuentutem tuam te deprecor, ne uelis me uiolare sub tam turpi titulo. Contine impudicam libidinem et audi casus infirmitatis meae uel originem stemmatum considera.'

Cui cum uniuersos casus suos exposuisset, princeps confusus est et pietate ductus uehementer obstupuit et ait ad eam: 'Erige te. Scimus fortunae casus: homines sumus. Habeo et ego filiam uirginem, ex qua similem possum casum metuere.'

Haec dicens protulit XL aureos et dedit in manu uirginis et dicit ei: 'Domina Tharsia, ecce habes plus quam uirginitas tua expostulat. Aduenientibus age similiter, quousque liberaberis.'

Puella uero profusis lacrimis ait: 'Ago pietati tuae maximas gratias.'

Quo exeunte collega suus affuit et ait: 'Athenagora, quomodo tecum nouitia?'

Athenagora ait: 'Non potest melius; usque ad lacrimas!' Et haec dicens eum subsequutus est. Quo introeunte insidiabatur, exitus rerum uidere. Ingresso itaque illo Athenagora foris stabat. Solito puella claudit ostium.

Cui iuuenis ait: 'Si salua sis, indica mihi quantum dedit ad te iuuenis, qui ad te modo introiuit?'

Puella ait: 'Quater denos mihi aureos dedit.'

Iuuenis ait: 'Malum illi sit! Quid magnum illi fuisset, homini tam diuiti, si libram auri tibi daret integram? Vt ergo scias me esse meliorem, tolle libram auri integram.'

(Athenagora uero de foris stans dicebat: 'Quantum plus dabis, plus plorabis!')

Puella autem prostrauit se ad eius pedes et similiter casus suos exposuit; confudit hominem et auertit a libidine. Et ait iuuenis ad eam: 'Alleua te, domina! Et nos homines sumus, casibus subiacentes.'

Puella ait: 'Ago pietati tuae maximas gratias.'

34 Twee dagen later brengt men Tarsia naar het bordeel, voorafgegaan door een massa mensen en een troep muzikanten. Vorst Athenagoras stond daar al; met verhuld hoofd gaat hij het bordeel binnen en na binnenkomst gaat hij zitten. Tarsia komt naar hem toe en valt hem voor de voeten. 'Heb medelijden met mij!' roept ze. 'Bij uw jeugd smeed ik u: wil mij toch geen geweld aandoen onder zo'n schamel bordje! Houdt uw liederlijke lust in en luistert u naar de lotgevallen van mij, hulpeloos meisje, kijkt u naar de oorsprong van mijn stamboom!'

Daarna zette zij hem al haar lotgevallen uiteen. Het bracht de vorst van slag, hij werd door mededogen bevangen. 'Sta op!' sprak hij diep getroffen. 'We kennen de grillen van de Fortuin, we zijn allemaal mensen. Ook ik heb een dochter die nog maagd is, en voor haar kan ik een soortgelijk lot vrezen.'

Met die woorden haalde hij veertig goudstukken tevoorschijn en stopte die het meisje in de hand. 'Mevrouw Tarsia,' begon hij, 'kijk, hier hebt u meer dan de prijs voor uw maagdelijkheid. Doet u evenzo met uw volgende bezoekers, totdat u zich vrij kunt kopen.'

Het meisje liet haar tranen de vrije loop en zei: 'Hartelijk dank voor uw mededogen.'

Toen Athenagoras naar buiten ging stond een collega daar. 'Beste Athenagoras,' begon hij, 'zeg, hoe was het met die nieuwe?'

'Kan niet beter,' antwoordde Athenagoras, 'tot tranen toe!'

Na die woorden ging hij achter de ander aan, en toen die naar binnen ging bleef hij wachten om te zien hoe het zou aflopen. Zo was de collega binnen en stond Athenagoras buiten. Het meisje sloot de deur zoals normaal.

'Vertel me eens, alsjeblieft,' zei de jongeman, 'hoeveel kreeg je van de jongeman die zo-even bij je naar binnen ging?'

'Veertig goudstukken.'

'De ellendeling! Hij had je wel een pond goud kunnen geven, hij is zo rijk, het had hem niets uitgemaakt. Dat je weet dat ik een beter mens ben: hier heb je een heel pond goud!'

(Athenagoras evenwel, die buiten stond, zei: 'Hoe meer je geeft, des te meer zul je huilen!')

Het meisje wierp zich voor zijn voeten en zette hem evenzo haar lotgevallen uiteen, bracht de man van slag, leidde hem weg van zijn lust.

'Komt u overeind, mevrouw!' sprak de jongeman. 'Ook wij zijn maar mensen en staan bloot aan lotgevallen.'

'Hartelijk dank voor uw mededogen!'

35 Et exiens foris inuenit Athenagoram ridentem et ait: 'Magnus homo es! Non habuisti cui lacrimas tuas propinares!'

Et adiurantes se inuicem ne alicui proderent, aliorum coeperunt expectare exitum. Quid plura? Illis expectantibus per occultum aspectum omnes quicumque inibant dantes singulos aureos plorantes abscedebant.

Facta autem huius rei fine obtulit puella pecuniam lenoni dicens: 'Ecce pretium uirginitatis meae.'

Et ait ad eam leno: 'Quantum melius est hilarem te esse et non lugentem! Sic ergo age, ut cotidie mihi latiores pecunias adferas.'

Item ait ad eum puella altera die: 'Ecce pretium uirginitatis meae, quod similiter precibus et lacrimis collegi, et custodio uirginitatem meam.'

Hoc audito iratus est leno eo quod uirginitatem suam seruaret, et uocat ad se uillicum puellarum et ait ad eum: 'Sic te tam neglegentem esse uideo, ut nescias Tharsiam uirginem esse? Si enim uirgo tantum adfert, quantum mulier? Duc eam ad te et tu eripe nodum uirginitatis eius!'

Statim eam uillicus duxit in suum cubiculum et ait ad eam: 'Verum mihi dic, Tharsia, adhuc uirgo es?'

Tharsia puella ait: 'Quamdiu uult deus uirgo sum.'

Villicus ait: 'Vnde ergo his duobus diebus tantam pecuniam obtulisti?'

Puella dixit: 'Lacrimis meis, exponens ad omnes uniuersos casus meos; et illi dolentes miserentur uirginitati meae.' Et prostrauit se ad pedes eius et ait: 'Miserere mei, domine, subueni captivae regis filiae!'

Cumque ei uniuersos casus suos exposuisset, motus misericordia ait ad eam: 'Nimis auarus est iste leno; nescio, si tu possis uirgo permanere.'

36 Puella respondit: 'Habeo auxilium studiorum liberalium, perfecte erudita sum. Similiter et lyrae pulsu modulariter inlidor. Iube crastina die in frequenti loco poni scamnia, et facundia sermonis mei spectaculum praebeo; deinde plectro modulabor et hac arte ampliabo pecunias cotidie.'

Quod cum fecisset uillicus, tanta populi adclamatio tantusque amor ciuitatis circa eam excrebuit, ut et uiri et feminae cotidie ei multa conferrent.

35 En toen hij naar buiten ging trof hij Athenagoras aan, die stond te lachen. 'U bent een groot man,' zei hij tegen Athenagoras. 'U had niemand om uw tranen bij te storten!'¹⁴

En ze zwoeren over en weer dat ze het tegen niemand zouden vertellen en begonnen af te wachten hoe anderen naar buiten kwamen. Om een lang verhaal kort te maken: zij wachtten af en keken heimelijk toe, en allen die naar binnen gingen gaven een goudstuk per persoon en liepen wenend weer weg.

Toen het gedaan was kwam het meisje de souteneur het geld brengen. 'Voilà,' zei ze, 'de prijs voor mijn maagdelijkheid.'

'Je kunt veel beter vrolijk zijn dan bedroefd,' zei de souteneur. 'Doe dus zo, dat je mij elke dag ruimere geldbedragen kunt brengen.'

Daags daarna sprak het meisje opnieuw tot hem: 'Voilà, de prijs voor mijn maagdelijkheid. Ik heb het bedrag evenzo bijeengebracht met smeekbeden en tranen, en zo bewaar ik mijn maagdelijkheid.'

Bij die woorden werd de souteneur kwaad omdat zij haar maagdelijkheid nog behield, en hij riep de bedrijfsleider bij zich. 'Zo!' zei hij. 'Jij laat alles maar op zijn beloop, zie ik. Jij weet dus niet eens dat Tarsia nog maagd is? Als ze als maagd al zoveel binnenbrengt, hoeveel dan wel als vrouw! Neem haar mee naar jou en ontfutsel haar de knoop van haar maagdelijkheid!'

Direct nam de bedrijfsleider haar mee naar zijn slaapkamer. 'Zeg me eens eerlijk, Tarsia,' vroeg hij, 'ben jij nog maagd?'

'Zolang God het wil ben ik maagd.'

'Hoe heb je dan de afgelopen twee dagen zoveel geld verdiend?'

'Met mijn tranen! Tegenover iedereen zette ik namelijk mijn lotgevallen uiteen en iedereen kreeg met me te doen en voelde mededogen voor mijn maagdelijkheid.' En ze viel hem voor de voeten en zei: 'Heb mededogen, heer, en sta een gevangen koningsdochter bij!'

En nadat ze hem al haar lotgevallen had uiteengezet werd hij door medelijden bewogen. 'Die souteneur is al te inhalig,' zei hij. 'Ik weet niet of je wel maagd kunt blijven.'

36 'Ik heb een troef achter de hand,' antwoordde het meisje, 'namelijk de vrije kunsten, waarin ik perfect ben opgeleid. Evenzo bespeel ik de lier met ritmische aanslag. Laat u morgen maar bankjes neerzetten, ergens waar veel mensen zijn, dan geef ik met mijn welbespraaktheid een show! En dan zal ik ook met mijn plectrum tokkelen en door die kunst elke dag grotere bedragen binnenhalen.'

De bedrijfsleider deed wat ze vroeg. Het volk juichte haar toe, de burgers waren dol op haar, ja, ze werd zo populair dat mannen en vrouwen haar elke dag veel geld gaven.

Athenagoras autem princeps memoratam Tharsiam integrae uirginitatis et generositatis ita iam custodiebat ac si unicam suam filiam, ita ut uillico multa donaret et commendaret eam.

En vorst Athenagoras? Tarsia was nu beroemd om haar ongeschonden maagdelijkheid en nobele afkomst en hij waakte over haar als over zijn enige dochter. Aan de bedrijfsleider gaf hij veel geld en hij vertrouwde haar aan hem toe.

37 Et cum haec Mytilena aguntur, uenit Apollonius post quattuordecim annos ad ciuitatem Tharsiam ad domum Stranguillionis et Dionysiae. Quem uidens Stranguillio de longe perrexit cursu rapidissimo ad uxorem suam dicens ei: 'Certe dixeras Apollonium perisse naufragio; et ecce uenit ad repetendam filiam suam. Quid dicturi sumus patri de filia, cuius nos fuimus parentes?'

Scelerata mulier hoc audito toto corpore contremuit et ait: 'Miserere! Vt dixi, coniunx, tibi confiteor: dum nostram diligo, alienam perdi di filiam. Nunc ergo ad praesens indue uestes lugubres, et finctas fundamus lacrimas et dicamus eam subito dolore stomachi interisse. Qui cum nos tali habitu uiderit credet.'

Et dum haec aguntur intrat Apollonius domum Stranguillionis, a fronte comam aperit, hispidam ab ore remouet barbam. Vt uidit eos in lugubri ueste ait: 'Hospites fidelissimi, si tamen in uobis hoc nomen permanet, ut quid in aduentu meo largas effunditis lacrimas? Ne forte istae lacrimae non sint uestrae, sed meae propriae?'

Scelerata mulier ait cum lacrimis: 'Vtinam quidem istum nuntium alius ad aures uestras referret, et non ego aut coniunx meus! Nam scito Tharsiam filiam tuam a nobis subitaneo dolore stomachi fuisse defunctam.'

Apollonius ut audiuit, tremebundus toto corpore expalluit diuque maestus constitit. Sed postquam recepit spiritum, intuens mulierem sic ait: 'Tharsia filia mea ante paucos dies discessit. Numquid pecunia aut ornamenta aut uestes perierunt?'

38 Scelestas mulier haec eo dicente secundum pactum ferens atque reddens omnia sic ait: 'Crede nobis, quia si genesis permisisset, sicut haec omnia damus, ita et filiam tibi reddidissemus. Et ut scias nos non mentiri, habemus huius rei testimonium ciuium, qui memores beneficiorum tuorum ex aere collato filiae tuae monumentum fecerunt, quod potest tua pietas uidere.'

Een onwelkom weerzien

Tarsus

Apollonius

37 Tijdens deze gebeurtenissen in Mytilene arriveerde Apollonius na veertien jaar in Tarsus bij het huis van Stranguillio en Dionysias. Stranguillio zag hem van verre aankomen en liep vliegensvlug naar zijn vrouw. 'Jij had toch zeker gezegd dat Apollonius bij een schipbreuk was omgekomen?' vroeg hij. 'Kijk nu, daar komt hij aan om zijn dochter op te halen. Wat gaan we hem als vader zeggen over zijn dochter, van wie wij de ouders zijn geweest?'

De misdadige vrouw begon bij die woorden te beven over heel haar lijf. 'Heb erbarmen!' bracht ze uit. 'Ik zei het al, beste man, ik beken je: uit liefde voor onze dochter heb ik andermans dochter om het leven gebracht. Trek jij dan nu voorlopig rouwkleren aan en laten wij valse tranen vergieten en zeggen dat zij aan plotselinge maagklachten is gestorven. Als hij ons dan zo gekleed ziet zal hij het geloven.'

Intussen gaat Apollonius het huis van Stranguillio binnen, doet zijn haar links en rechts opzij en haalt de ruige baard uit zijn gezicht. Dan ziet hij hen in rouwkleddij zitten en neemt het woord. 'Trouwe gastvrienden!' begint hij, 'als die benaming tenminste nog voor jullie opgaat. Waarom is het dat jullie bij mijn aankomst rijkelijk tranen laten vloeien? Of gelden die tranen misschien niet voor jullie zelf maar voor mij persoonlijk?'

'Ach,' snikte de misdadige vrouw, 'bracht iemand anders maar dit nieuws aan u, niet mijn man of ik. U moet weten dat uw dochter Tarsia ons is ontvallen, door plotselinge maagklachten.'

Bij die woorden gingen er trillingen over heel Apollonius' lichaam en hij trok wit weg. Lange tijd stond hij daar zo, uit het veld geslagen. Toen hij weer op adem kwam, keek hij de vrouw in de ogen. 'Goed,' zei hij, 'mijn dochter Tarsia is een paar dagen geleden heengegaan. Maar haar geld, haar versierselen en kleren, zijn die ook verloren gegaan?'

38 Het misdadige mens liet op zijn vraag alles volgens afspraak bij elkaar halen en teruggeven. 'Geloof u ons,' zei ze, 'als het gesternte bij haar geboorte het had toegelaten, zouden wij u, zoals wij u deze spullen geven, ook uw dochter teruggeven! En dat u weet dat we niet liegen: we hebben hieromtrent een getuigenis van de burgers. Die hebben in herinnering aan uw weldaden geld bijeen gelegd en een grafmonument gemaakt voor uw dochter. Uwe Genade kan het monument bekijken.'

Apollonius credens eam uere esse defunctam ait ad famulos suos: 'Tollite haec omnia et ferte ad nauem, ego enim uado ad filiae meae monumentum.'

At ubi peruenit titulum legit:

DII MANES

CIVES THARSI THARSIAE VIRGINI, APOLLONII REGIS FILIAE

OB BENEFICIUM EIVS, PIETATIS CAUSA

EX AERE COLLATO FECERVNT.

Perlecto titulo stupenti mente constitit. Et dum miratur se lacrimas non posse fundere, maledixit oculis suis dicens: 'O crudeles oculi, titulum natae meae cernitis et lacrimas fundere non potestis! O me miserum! Puto, filia mea uiuit.'

Et haec dicens rediit ad nauem atque ita suos adlocutus est dicens: 'Proicite me in subsannio nauis; cupio enim in undis efflare spiritum, quem in terris non licuit lumen uidere.'

Proiciens se in subsannio nauis sublati ancoris altum pelagus petiit iam ad Tyrum reuersurus.

Apollonius geloofde dat zijn dochter werkelijk was overleden. ‘Pak al deze spullen mee,’ zei hij tot zijn dienaren, ‘en breng ze naar het schip. Dan ga ik naar het grafmonument van mijn dochter.’

Na aankomst daar las hij het grafschrift.

GEESTEN VAN OVERLEDENEN:
VAN DE BURGERS VAN TARSUS
VOOR DE JONGE TARSIA,
DOCHTER VAN KONING APOLLONIUS,
WEGENS ZIJN VERDIENSTE.
GEMAAKT UIT RESPECT,
MET BIJEENGELEGD GELD.

Na lezing van het grafschrift stond hij met stomheid geslagen. En verbaasd dat hij geen tranen kon vergieten vervloekte hij zijn ogen. ‘Ach wrede ogen!’ riep hij uit, ‘Jullie zien het grafschrift van mijn dochter en kunnen geen tranen vergieten? Ach, wat een ellende voor mij! Ik zie mijn dochter nog als levend ...’¹⁵

En met die woorden keerde hij terug naar het schip, waar hij zijn eigen mensen aansprak. ‘Gooi mij maar in het vooronder,’ zei hij. ‘Ik wil ter zee mijn laatste adem uitblazen, want te land mocht ik het licht niet aanschouwen.’

Hij sprong in het vooronder, liet de ankers lichten en trok op naar volle zee voor de terugreis naar Tyrus.

39 Qui dum prosperis uentis nauigat, subito mutata est pelagi fides. Per diuersa discrimina maris iactantur; omnibus deum rogantibus ad Mytilenam ciuitatem aduenerunt. Ibi Neptunalia festa celebrabantur.

Quod cum cognouisset Apollonius, ingemuit et ait: 'Ergo omnes diem festum celebrant praeter me. Sed ne lugens et auarus uidear! Sufficit enim seruis meis poena, quod me tam infelicem sortiti sunt dominum.'

Et uocans dispensatorem suum ait ad eum: 'Dona X aureos pueris, et eant et emant quod uolunt, et celebrent diem. Me autem ueto a quoquam uestrum appellari; quod si aliquis uestrum fecerit, crura ei frangi iubeo.'

Cum igitur omnes nautae Apollonii conuiuium melius ceteris nauibus celebrarent, contigit ut Athenagoras, princeps ciuitatis, qui Tharsiam filiam eius diligebat, deambulans in litore consideraret celebritatem nauium. Quique dum singulas notat naues, uidit hanc nauem e ceteris nauibus meliorem et ornatiorem esse. Accedens ad nauem Apollonii coepit stare et mirari. Nautae uero et serui Apollonii salutaerunt eum dicentes: 'Inuitamus te, si dignaris, o princeps magnifice.'

At ille petitus cum V seruis suis nauem ascendit. Et cum uideret eos unianimes discumbere, accubuit inter epulantes et donauit eis X aureos et ponens eos supra mensam dixit: 'Ecce, ne me gratis inuitaueritis.'

Cui omnes dixerunt: 'Agimus nobilitati tuae maximas gratias.'

Athenagoras autem cum uidisset omnes tam licenter discumbere nec inter eos maiorem esse, qui prouideret, ait ad eos: 'Quod omnes libenter discumbitis, nauis huius dominus quis est?'

Gubernator dixit: 'Nauis huius dominus in luctu moratur et iacet intus in subsannio nauis in tenebris; flet uxorem et filiam.'

Quo audito dolens Athenagoras dixit ad gubernum: 'Dabo tibi duos aureos; et descende ad eum et dic illi: "Rogat te Athenagoras, princeps huius ciuitatis, ut procedas ad eum de tenebris et ad lucem exeat."'

Raadsels

Mytilene

Apollonius, Tarsia

39 Terwijl hij met gunstige wind verder vaart, slaat alles plotseling om tot woelige baren. In diverse maritieme gevaren worden ze heen en weer geslingerd en iedereen bidt tot God. Zo belandden ze in Mytilene, waar juist het Neptunusfeest gevierd werd.

Toen Apollonius dat bemerkte, moest hij zuchten. ‘Dus iedereen viert feest behalve ik? Maar ik wil niet rouwig én gierig lijken! Voor mijn slaven is het straf genoeg dat ze zo’n ongelukkige meester gekregen hebben.’

Hij liet zijn assistent erbij roepen. ‘Geef de mannen tien goudstukken, dan kunnen ze kopen wat ze willen en de dag vieren. Maar mij mag niemand aanspreken, ik verbied het jullie uitdrukkelijk! Als iemand dat toch doet, laat ik hem de benen breken.’

En zo hielden Apollonius’ matrozen een mooier feestmaal dan op de andere schepen. Het toeval wilde dat Athenagoras, de vorst van de stad, die zo hield van Tarsia, de dochter van Apollonius, langs de kust wandelde om de feestelijkheden op de schepen te bekijken. Hij bekeek de schepen een voor een en zag dat dit ene schip er mooier uitzag en uitgebreider versierd was dan de rest: het schip van Apollonius. Hij liep erheen en bleef bewonderend staan kijken. De matrozen en slaven van Apollonius begroetten hem. ‘U bent hartelijk welkom bij ons, grote vorst,’ riepen ze. ‘Als dat niet beneden uw waardigheid is.’

Op die uitnodiging ging hij met vijf slaven aan boord. Toen hij zag dat ze in opmerbeste stemming aanlagen schoof hij bij hen aan tafel aan. Hij schonk hun tien goudstukken, die hij op tafel neerlegde. ‘Een kleine bijdrage,’ zei hij, ‘dat ik niet voor niets bij jullie aanlig.’

Allen zeiden: ‘Een edel gebaar, wij danken u hartelijk!’

Athenagoras constateerde dat ze allemaal vrijelijk aanlagen zonder toezicht van iemand die hoger was in rang. ‘Jullie liggen hier allemaal zo gezellig,’ zei hij. ‘Wie is eigenlijk de baas van dit schip?’

De stuurman nam het woord. ‘De meester van dit schip,’ zei hij, ‘verkeert in rouw, hij ligt binnen in het vooronder in het donker. Wenend om zijn vrouw en zijn dochter.’

Die woorden deden Athenagoras verdriet. ‘Ik geef je twee goudstukken,’ zei hij tegen de stuurman. ‘Ga dan naar beneden en zeg tegen hem: “U krijgt een verzoek van Athenagoras, vorst van deze stad: gaat u naar hem toe vanuit het donker, treed naar buiten in het licht!”’

Iuuenis ait: 'Si possum de duobus aureis quattuor habere crura' et 'Tam utilem inter nos tali muneri non elegisti nisi me? Quare alium qui eat, quia iussit quod quicumque eum appellauerit crura ei frangantur.'

Athenagoras ait: 'Hanc legem uobis statuit, nam non mihi, quem ignorat. Ego autem ad eum descendo. Dicite mihi, quis uocatur.'

Famuli dixerunt: 'Apollonius.'

40 Athenagoras uero ait intra se audito nomine: 'Et Tharsia Apollonium nominat patrem.'

Et demonstrantibus pueris peruenit ad eum. Quem cum uidisset squalida barba, capite horrido et sordido in tenebris iacentem, submissa uoce salutauit eum: 'Aue, Apolloni.'

Apollonius uero putabat se a quoquam de suis contemptum esse; turbido uultu respiciens, ut uidit ignotum sibi hominem honestum et decoratum, texit furorem silentio. Cui Athenagoras princeps ciuitatis ait: 'Scio enim te mirari, sic quod nomine te salutauerim. Disce quod princeps huius ciuitatis sum.'

Et cum Athenagoras nullum ab eo audisset sermonem, item ait ad eum: 'Descendi de uia in litore ad nauiculas contuendas et inter omnes naues uidi nauem tuam decenter ornatam, amabili aspectu eius. Et dum incedo, inuitatus sum ab amicis et nautis tuis. Adscendi et libenti animo discubui. Inquisiui dominum nauis. Qui dixerunt te in luctu esse graui; quod et uideo. Sed pro desiderio quo ueni ad te, procede de tenebris ad lucem et epulare nobiscum paulisper. Spero autem de deo, quia dabit tibi post hunc tam ingentem luctum ampliorem laetitiam.'

Apollonius autem luctu fatigatus leuauit caput suum et sic ait: 'Quicumque es, domine, uade, discumbe et epulare cum meis ac si cum tuis. Ego uero ualde afflictus sum meis calamitatibus, ut non solum epulari sed nec uiuere desiderarem.'

Confusus Athenagoras subiit de subsannio nauis rursus ad nauem et discumbens ait: 'Non potui domino uestro persuadere ut ad lucem uenire procederet. Quid faciam, ut eum a proposito mortis reuocem? Itaque bene mihi uenit in mentem: perge, puer, ad lenonem illum et dic ei, ut mittat ad me Tharsiam.'

Cumque perrexisset puer ad lenonem, haec leno audiens non potuit eum contemnere; licet autem contra uoluntatem, uolens misit illum.

‘Tja,’ reageerde de jongeman, ‘als ik voor twee goudstukken vier benen kon krijgen!’ En ook: ‘Kon u onder ons geen ander kiezen die voor zo’n taak geschikt is? Waarom ik? Zoekt u maar iemand anders om te gaan. Want de meester heeft het zo bepaald: spreekt iemand hem aan, dan breekt hij hem de benen.’

‘Die regel heeft hij dan voor jullie gesteld,’ zei Athenagoras, ‘niet voor mij, hij kent mij niet. Ik ga zelf wel naar beneden naar hem toe. Zeg me eens, hoe heet hij?’

‘Apollonius,’ zeiden de slaven.

40 Die naam gaf Athenagoras te denken. ‘Ook Tarsia noemt haar vader zo!’ zei hij bij zichzelf.

En op aanwijzing van de mannen kwam hij bij Apollonius. Toen hij hem zo zag, met een vieze baard en een onverzorgd en ongewassen hoofd, liggend in het donker, groette hij hem. ‘Goedendag, Apollonius,’ zei hij zachtjes.

Apollonius dacht evenwel dat iemand van zijn mensen hem voor de gek hield en keek verstoord op. Toen hij een onbekende man zag die er voornaam uitzag en fraai gekleed was verhulde hij zijn woede in stilzwijgen. ‘Ja, ik weet het wel,’ ging vorst Athenagoras door, ‘u bent verbaasd dat ik u bij naam begroet. Het zit zo: ik ben de vorst van deze stad.’

Geen woord kreeg hij van Apollonius te horen. Daarom sprak hij hem opnieuw aan. ‘Ik ben van de weg afgedaald naar de kust om de boten te bekijken. Tussen alle schepen zag ik ook uw schip, dat mooi versierd is, een prettige aanblik. En terwijl ik daar zo kuier krijg ik een uitnodiging van uw vrienden en zeelui. Ik ging aan boord en schoof met plezier aan. Ik vroeg naar de meester van dit schip. Ze zeiden me dat u in diepe rouw bent, en dat zie ik ook. Maar komt u tegemoet aan het verlangen waarmee ik naar u toe ben gekomen: treed uit het donker in het licht en feest met ons mee, even maar! Ik hoop dat God u na deze enorme rouw ook ruimere vreugde zal geven!’

Apollonius was echter door rouw uitgeput. ‘Wie u ook bent, heer,’ zei hij terwijl hij zijn hoofd verhief, ‘gaat u weg. Ligt u mee aan met mijn mensen en feest met ze alsof het uw eigen mensen zijn. Maar ik, ik ben zwaar aangeslagen door al mijn ramspoed, ik wil niet feesten, nee, ik wil niet eens leven.’

Beduusd ging Athenagoras weer uit het vooronder omhoog naar het dek en ging weer aanliggen. ‘Het is me niet gelukt,’ zei hij. ‘Ik kon jullie meester niet overhalen om in het licht te komen. Wat moet ik doen om hem van zijn doodsvoornemen af te brengen? – Wacht, ik krijg een goed idee! Hé jongen, loop eens naar die souteneur en zeg hem dat hij Tarsia naar me toestuurt!’

Toen de jongen bij de souteneur kwam, luisterde die naar wat hij zei en kon hij hem niet negeren. Het was wel tegen zijn zin, maar hij moest Tarsia wel meesturen.

Veniens autem Tharsia ad nauem, uidens eam Athenagoras ait ad eam: 'Veni huc ad me, Tharsia domina; hic est enim ars studiorum tuorum necessaria, ut consolentur dominum nauis huius et horum omnium, sedentem in tenebris horteris consolationem recipere, et eum prouoces ad lucem exire lugentem coniugem et filiam. Haec est pietatis causa, per quam dominus omnibus fit propitius. Accede ergo ad eum et suade exire ad lucem: forsitan per nos deus uult eum uiuere. Si enim hoc potueris facere, XXX dies a lenone te redimam, ut deuotae uirginitati tuae uacare possis; et dabo tibi insuper decem sestertia auri.'

Audiens haec puella constanter descendit in subsannio nauis ad Apollonium et submissa uoce salutauit eum dicens: 'Salue, quicumque es, laetare. Non enim aliqua ad te consolandum uenit polluta, sed innocens uirgo, quae uirginitatem meam inter naufragium castitatis inuiolabiliter seruo.'

Zodra Tarsia bij het schip kwam kreeg Athenagoras haar in het oog. 'Komt u hier bij me, mevrouw Tarsia!' zei hij. 'Want hier hebben we uw kunst en vaardigheid nodig! U moet de meester van dit schip en heel deze bemanning troosten. Hij zit hier in het donker, geef hem moed dat hij troost aanvaardt. Hij rouwt om zijn echtgenote en zijn dochter, daag hem uit in het licht te treden. Dat is aanleiding tot een daad van barmhartigheid, waardoor de Heer genadig gestemd raakt jegens allen.¹⁶ Ga dus naar hem toe en haal hem over naar buiten te komen, in het licht. Misschien wil God dat hij via ons in leven blijft! Als u hierin slaagt, koop ik u voor dertig dagen vrij van de souteneur zodat u zich geheel kunt wijden aan uw gelofte van kuisheid. En daarbij schenk ik u tienduizend sestertiën goud.'

Na die woorden daalde het meisje vastberaden af in het vooronder, naar Apollonius. 'Goedendag,' groette ze hem zachtjes. 'Wie u ook bent, wees verheugd! Want om u te troosten is hier geen gevallen vrouw gekomen, maar een onschuldig meisje: ik weet mijn maagdelijkheid ongeschonden te bewaren in de algemene schipbreuk van kuisheid.'

41 His carminibus coepit modulata uoce canere:

*'Per sordes gradior, sed sordis conscia non sum,
sicut rosa in spinis nescit compungi mucrone.
Piratae me rapuerunt gladio ferientes iniquo.
Lenoni nunc uendita numquam uiolauit pudorem.
Ni fletus et lucti et lacrimae de amissis inessent,
nulla me melior, pater si nosset, ubi essem.
Regio sum genere et stirpe propagata priorum,
sed contemptum habeo et iubeor adeoque laetari!
Fige modum lacrimis, curas resoluere dolorum,
redde oculos caelo et animum ad sidera tolle!
Aderit ille deus creator omnium, auctor;
qui non sinit hos fletus casso dolore relinqui!'*

Ad haec uerba leuauit caput Apollonius et uidit puellam, et ingemuit et ait: 'O me miserum! Quamdiu contra pietatem luctor?'

41 En in ritmische voordracht begon ze verzen te zingen als volgt.¹⁷

*'Ik schrijd door vuiligheid
maar blijf daarvan verschoond,
zoals een roos tussen doorns geen
prikken van hun punten voelt.
Piraten hebben mij geschaakt,
geslagen met vijandig zwaard,
verkocht ben ik nu aan een souteneur.
Maar mijn eer heb ik nimmer geschonden.
Had ik geen verdriet, geen treurnis en
tranen om wie ik missen moet,
dan was geen vrouw er beter aan toe
als mijn vader maar wist waar ik ben!
Van koninklijken bloede ben ik,
met een lange stamboom,
maar verachting is mijn deel, en o,
ik moet nog blij zijn ook!*

*Welaan, beperk uw tranen, stop
uw zorgen en verdriet.
Zend uw blikken weer ten hemel,
richt uw ziel richting sterren!
God, de Schepper van alles, de Maker:
Hij zal u bijstaan,
Hij zal niet toestaan
dat die tranen van u vloeien
in zinloos verdriet.'*

Bij die woorden verhief Apollonius zijn hoofd en zag hij het meisje. 'Ach, wat een ellende voor mij,' steunde hij. 'Hoe lang moet ik nog worstelen met rechtschapenheid?'

Erigens se ergo adsedit et ait ad eam: 'Ago prudentiae et nobilitati tuae maximas gratias; consolationi tuae hanc uocem rependo, ut merito tuo: quandoque, si laetari mihi licuerit et regni mei uires releuem, sic forsitan, ut dicis te regiis natalibus ortam, tuis te parentibus repraesento. Nunc ergo accipe aureos ducentos et ac si in lucem produxeris me, gaude. Vade, et rogo ulterius non me appelles: recentem enim mihi renouasti dolorem.'

Et acceptis ducentis aureis abcessit de illo loco. Et ait ad eam Athenagoras: 'Quo uadis, Tharsia? Sine effectum laborasti? Num potuimus facere misericordiam et subuenire homini interficienti se?'

Et ait ad eum Tharsia: 'Omnia quaecumque potui feci, sed datis mihi CC aureis rogauit ut abscederem, asserens renouato luctu dolore cruciari.'

Et ait ad eam Athenagoras: 'Ego tibi modo CCCC aureos dabo, tantum descende ad eum; refunde ei hos CC, quos tibi dedit; prouoca eum ad lumen exire dicens ei: "Ego non pecuniam, salutem tuam quaero."'

Et descendens Tharsia ad eum ait: 'Iam si in hoc squalore permanere diffinisti, pro eo quod pecunia ingenti me honorasti, permitte me tecum in his tenebris miscere sermonem. Si enim parabolarum mearum nodos absolueris, uadam; sin aliter, refundam tibi pecuniam, quam mihi dedisti, et abscedam.'

At ille ne uideretur pecuniam recipere, simul et cupiens a prudenti puella audire sermonem ait: 'Licet in malis meis nulla mihi cura suppetit nisi flendi et lugendi, tamen, ut hortamento laetitiae caream, dic quod interrogatura es et abscede. Deprecor ut fletibus meis spatium tribuas.'

Hij kwam overeind en ging bij haar zitten. 'Voor jouw verstandige, nobele gedrag,' begon hij, 'wil ik je hartelijk dank zeggen. En jouw troost betaal ik terug met het volgende woord, zoals jij ook verdient. Ooit, als het mij vergund is vreugde te voelen en ik de krachten van mijn koninkrijk weer doe herleven, zal ik jou misschien (je bent immers van koninklijke afkomst, zeg je) bij je ouders terugbrengen. Neem voor nu dan tweehonderd goudstukken aan en verheug je alsof je mij hebt teruggeleid naar het licht. Ga heen en spreek mij alsjeblieft niet meer aan. Je hebt de wond van mijn verdriet heropend.'

Ze nam de tweehonderd goudstukken aan en ging daar weg. Vervolgens sprak Athenagoras haar aan. 'Waar gaat u heen, Tarsia?' vroeg hij. 'Was uw inspanning zonder resultaat? Konden wij dan geen daad van naastenliefde verrichten en een mens te hulp schieten die zichzelf wil doden?'

'Ik heb echt alles gedaan wat ik kon,' antwoordde Tarsia. 'Maar hij gaf mij tweehonderd goudstukken en vroeg me weg te gaan. Hij zei stellig dat de hernieuwde rouw voor hem een kwellende pijn was.'

'Vierhonderd goudstukken krijg jij direct van mij,' zei Athenagoras, 'maar dan moet je wel weer naar beneden gaan naar hem. Geef hem die tweehonderd terug die hij je gaf en daag hem uit naar buiten te komen, in het licht. Doe dat met de woorden: "Ik wil niet uw geld, maar uw heil!"'

Zo ging Tarsia weer naar beneden. 'Als u dan vastbesloten bent deze rouwtreurnis aan te houden,' zei ze tegen Apollonius, 'staat u mij dan toe, voor dat grote geldbedrag waarmee u mij hebt geëerd, hier in het donker wat met u te praten. Als u de knopen van mijn raadseltjes ontwart zal ik weggaan. Zo niet, dan zal ik u het geld dat u mij gaf terugbetalen en vertrekken.'

Apollonius wilde niet de indruk wekken dat hij het geld weer terugnam, en tegelijk was hij wel nieuwsgierig naar wat het verstandige meisje ging zeggen. 'Goed,' zei hij, 'ook al is huilen en rouwen het enige wat mij boeit in mijn ellende, zeg toch maar wat je wilt vragen. Dan kom ik tenminste af van die opwekkingen tot vreugde! Gun mij alsjeblieft de ruimte voor mijn tranen ...'

42 Et ait ad eum Tharsia:

*'Est domus in terris, clara quae uoce resultat.
Ipsa domus resonat, tacitus sed non sonat hospes.
Ambo tamen currunt, hospes simul et domus una.*

Si ergo, ut adseris, rex es – in mea patria nihil enim regi prudentius esse conuenit –, solue mihi quaestionem et uadam.'

Et agitans caput Apollonius ait: 'Vt scias me non esse mentitum: domus quae in terris resonat, unda est; hospes huius domus tacitus piscis est, qui simul cum domo currit.'

Admiratur puella hinc in explanatione magna uere regem esse et acrioribus eum quaestionibus pulsat et ait:

*'Dulcis amica ripae, semper uicina profundis,
suaue canens Musis, nigro perfusa colore,
nuntia sum linguae, digitis signata magistri.'*

Et ait ad eam Apollonius: 'Dulcis amica dei quae cantus suos mittit ad caelum, canna est, ripae semper uicina, quia iuxta aquas sedes collocatas habet. Haec nigro perfusa colore nuntia est linguae.'

Item ait ad eum puella:

*'Longa feror uelox, formosae filia siluae,
innumera pariter comitum stipata caterua.
Curro uias multas, uestigia nulla relinquo.'*

42 Tarsia zei hem het volgende.¹⁸

*'Er is een huis op aard
dat ruist met heldere stem.
Het huis zelf ruist, maar zijn
zwijgende gast hoor je niet.
Beide echter snellen voort,
de gast alsook het huis.*

Als u dan koning bent, zoals u beweert (de norm in mijn vaderland is dat de koning het summum aan wijsheid belichaamt), lost u dan mijn raadsel op, dan ga ik weg.'

'Weet dat ik niet heb gelogen,' zei Apollonius hoofdschuddend. 'Het huis dat ruist, dat is een golf, en de gast in dat huis is een zwijgende vis, die samen met dat huis voortsnielt.'

Aan die treffende verklaring merkt het meisje vol bewondering dat hij echt een koning is. En bestookt hem met lastiger raadsels.

*'Als hartsvriendin van de oever,
altijd dicht bij de diepten,
lieftlijk zingend tot de Muzen,
ben ik, met zwarte kleur overgoten,
verkondiger van de tong, door
meesterhand getekend.'*

'Gods hartsvriendin,' zei Apollonius, 'die haar gezangen ten hemel zendt, dat is het riet. Het is altijd dicht bij de oever, omdat het zijn plaats heeft naast water. En als het met zwarte kleur overgoten is wordt het een verkondiger van de tong.'¹⁹

*'Lang ben ik en vliegensvlug,
dochter van het prachtige woud
en dichtbepakt met een schare
metgezellen zonder tal.
Vele wegen bega ik,
nergens laat ik sporen na.'*

Item agitans caput Apollonius ait ad eam: 'O, si liceret mihi longum deponere luctum, ostenderem tibi quae ignoras. Tamen respondeo quaestionibus tuis: miror enim te in tam tenera aetate talem prudentiam habere. Nam longa quae fertur arbor est nauis, formosae filia siluae; fertur uelox uento pellente, stipata cateruis; currit uias multas, sed uestigia nulla relinquit.'

Item puella inflammata prudentia quaestionum ait ad eum:

*'Per totas aedes innoxius introit ignis:
Circumdata flammis hinc inde uallata, nec uror;
nuda domus est et nudus ibi conuenit hospes.'*

Ait ad eam Apollonius: 'Ego si istum luctum possem deponere, innocens intrarem per istum ignem. Intrarem enim balneum, ubi hinc inde flammae per tubulos surgunt; ubi nuda domus est, quia nihil intus habet praeter sedilia; ubi nudus sine uestibus ingreditur hospes.'

Item ait ad eum puella:

*'Mucro mihi geminus ferro coniungitur uno.
Cum uento luctor, cum gurgite pugno profundo.
Scrutor aquas medias, imas quoque mordeo terras.'*

Respondit ei Apollonius: 'Quae te sedentem in hac naue continet, ancora est, quae mucrone gemino ferro coniungitur uno; quae cum uento luctatur et cum gurgite profundo; quae aquas medias scrutatur, imas quoque morsu tenens terras.'

Item ait ad eum puella:

*'Ipsa grauis non sum, sed lymphae mihi pondus inhaeret.
Viscera tota tument, patulis diffusa cauernis.
Intus lympa latet, sed non se sponte profundit.'*

Opnieuw schudde Apollonius zijn hoofd. 'Ach, kon ik mijn lange rouw maar afleggen,' zei hij, 'dan liet ik jou dingen zien die jij niet kent. Maar goed, ik zal antwoord geven op je vragen. Het verwondert me namelijk dat je op zo jonge leeftijd al zo slim bent. Die lange, vlugge boom is een schip, "dochter van het prachtige woud." Het vliegt voortgestuwd door de wind, dichtbepakt met scharen, begaat vele wegen maar laat nergens sporen na.'

Die wijsheid inzake raadsels vuurt het meisje opnieuw aan, en ze gaat door.

*'Door heel het huis
gaat het vuur zonder schade.
Omringd door vlammen, allerzijds,
vlieg ik niet in brand.
Naakt is het huis en naakt
de gast die er aankomt.'*

'Ach, kon ik die rouw maar afleggen,' zei Apollonius, 'dan zou ik dat vuur instappen zonder dat me iets overkwam. Ik zou dan namelijk een bad instappen, waar vlammen links en rechts door de buizen opkomen. En waar het huis naakt is, omdat er niets staat behalve bankjes, en waar de gast naakt, zonder kleren, binnengaat.'

*'Twee punten heb ik, hecht
verbonden in één ijzer.
Met de wind worstel ik,
met diepe stromen vecht ik,
ik doorwoel het water,
en bijt ook in de grond.'*

'Je zit hier op een schip. Wat jou op deze plaats houdt, dat is het anker. Dat heeft "twee punten hecht verbonden in één ijzer." Dat worstelt met de wind en vecht met diepe stromen, dat doorwoelt het water en zit met zijn beet vast in de grond.'

*'Zelf ben ik niet zwaar,
maar draag een last van water.
Al mijn ingewanden zwellen,
grote holten groeien daar.
Het vocht zit erin, maar
vloeit niet uit zichzelf.'*

Respondit ei Apollonius: 'Spongia cum sit leuis, aqua grauata tumet patulis diffusa cauernis, quae se non sponte profundit.'

43 Item ait ad eum puella:

*'Non sum compta comis et non sum compta capillis.
Intus enim mihi crines sunt, quas non uidet ullus.
Meque manibus mittunt manibusque remittor in auras.'*

Apollonius ait: 'Hanc ego Pentapoli naufragus habui ducem, ut regi amicus efficerer. Nam sphaera est, quae non est uincta comis et non est nudata capillis, quia intus plena est; haec manibus missa manibusque remittitur.'

Item ait ad eum puella:

*'Nulla mihi certa est, nulla est peregrina figura.
Fulgor inest intus radianti luce coruscus,
qui nihil ostendit, nisi si quid uiderit ante.'*

Respondens Apollonius ait: 'Nulla certa figura est speculo, quia mutatur aspectu; nulla peregrina figura, quia hoc ostendit quod contra se habet.'

Item ait puella ad eum:

*'Quattuor aequales currunt ex arte sorores
sic quasi certantes, cum sit labor omnibus unus.
Et prope cum sint pariter, non se pertingere possunt.'*

Et ait ad eam Apollonius: 'Quattuor similes sorores forma et habitu rotae sunt, quae ex arte currunt quasi certantes; et cum sint sibi prope, nulla nullam potest contingere.'

Item ait ad eum puella:

‘Een licht sponsje ben ik,’ was Apollonius’ antwoord. ‘Door water bezwaard zwelt dat op en “grote holten groeien daar.” En dat water “vloeit niet uit zichzelf.”’

43 *‘Niet ben ik getooid met haar,
geen kapsel ooit mijn uiterlijk.
Nee, van binnen heb ik vulling,
voor geen mens te zien.
Men gooit mij met de hand
en met de hand weer hoog terug.’*

‘Ja!’ zei Apollonius, ‘dat was mijn gids toen ik in de Vijf Steden zat als schipbreukeling en daardoor raakte ik bevriend met de koning. Het is namelijk een bal. Rondom heeft die geen haren en toch is hij niet haarloos: van binnen zit hij ermee vol. Hij wordt met de hand gegooid en met de hand teruggegooid.’

*‘Ik heb geen vaste vorm, maar
geen figuur is mij vreemd.
In mij schuilt een gloed
die blinkt en flitst en glanst.
En die niets toont wat hij
niet eerst te zien kreeg.’*

‘Geen vaste vorm,’ begon Apollonius, ‘dat heeft de spiegel, omdat die steeds van aanblik verandert. En geen figuur is hem vreemd omdat hij steeds laat zien wat hij voor zich heeft.’

*‘Vier sterk gelijkende zusters
lopen heel kunstig voort,
het is wel of ze concurreren, maar
hun werkzaamheid is één.
Ze liggen bijna naast elkaar
maar hebben geen contact.’*

‘Vier zusters die in vorm en uitrusting op elkaar lijken, dat zijn wielen. Die lopen heel kunstig voort alsof ze concurreren, en terwijl ze dicht bij elkaar zijn is er geen onderling contact mogelijk.’

*‘Nos sumus ad caelum quae scandimus alta petentes,
concordi fabrica, quas unus conserit ordo.
Quicumque alta petunt, per nos comitantur ad auras.’*

Et ait ad eam Apollonius: ‘Per deum te obtestor, ne ulterius me ad laetandum prouoces, ne uidear insultare mortuis meis. Nam gradus scalae alta petentes, aequales mansione manentes uno ordine conseruntur; et alta quicumque petunt, per eos comitantur ad auras.’

44 Et his dictis ait: ‘Ecce habes alios centum aureos, et recede a me, ut memoriam mortuorum meorum defleam.’

At uero puella dolens tantae prudentiae uirum mori uelle – nefarium est –, refundit aureos in sinum et adprehendens lugubrem uestem eius ad lucem conabatur trahere. At ille impellens eam conruere fecit. Quae cum cecidisset, de naribus eius sanguis coepit egredi, et sedens puella coepit flere et cum magno maerore dicere:

‘O ardua potestas caelorum, quae me pateris innocentem tantis calamitatibus ab ipsis cunabulis fatigare! Nam statim ut nata sum in mari inter fluctus et procellas, parturiens me mater mea secundis ad stomachum redeuntibus coagulato sanguine mortua est, et sepultura ei terrae denegata est. Quae tamen ornata a patre meo regalibus ornamentis et deposita in loculum cum uiginti sestertios auri Neptuno est tradita. Me namque in cunabulis posita, Stranguilioni impio et Dionysiadi eius coniugi a patre meo sum tradita cum ornamentis et uestibus regalibus, pro quibus usque ad necis ueni perfidiam et iussa sum puniri a seruo uno infamiae nomine Theophilo. At ille dum uoluisset me occidere, eum deprecata sum ut permitteret me testari dominum. Quem cum deprecor, piratae superueniunt, qui me ui auferunt et ad istam deferunt prouinciam. Atque lenoni impio sum uendita.’

*Wij zijn het die hemel-
 hoog naar boven klimmen,
 heel harmonisch vervaardigd en
 geordend in één geheel.
 Al wie omhoog wil gaan
 geleiden wij tot in de lucht.'*

'Bij God, ik bezweer je,' riep Apollonius uit, 'daag mij niet langer uit om vrolijk te zijn, ik wil niet dat het lijkt of ik mijn doden beledig! Dit zijn de treden van de ladder die omhooggaan terwijl ze qua positie gelijk blijven en in één ordening zitten. En al wie de hoogte in wil, die geleiden zij tot in de lucht.'

44 En na die woorden zei hij nog dit: 'Kijk, hier heb je nog eens honderd goudstukken. Laat me nu alleen zodat ik de nagedachtenis van mijn doden kan bewenen.'

Maar het meisje vindt het verdrietig dat een zo wijs man wil sterven – dat is ook een absoluut verwerpelijke daad – en ze laat de goudstukken teruggrollen in zijn schoot en pakt hem bij zijn rouwkleiding in een poging hem naar het licht te trekken. Maar hij duwde haar weg waardoor ze ten val kwam. Na die val begon er bloed te vloeien uit haar neus.²⁰ Het meisje ging zitten en begon te huilen.

'O hoge macht der hemelen,' zei ze in diepe droefenis, 'die toelaat dat ik in mijn onschuld al vanaf de wieg in zoveel rampen wordt afgepeigerd ... Want dadelijk na mijn geboorte op zee, te midden van hoge baren en stormen, is de vrouw die mij ter wereld bracht, mijn moeder, overleden doordat de nageboorte er niet uitkwam waarna haar bloed stonde. Een uitvaart te land is haar niet gegeven geweest, maar mijn vader heeft haar getooid met vorstelijke versierselen en in een grafkist gelegd, met twintigduizend sester tiën goud, en haar zo aan Neptunus overgedragen. En ik, ik lag in de wieg en werd door mijn vader overgedragen aan de goddeloze Stranguillio en zijn echtgenote Dionysias, met versierselen en kledij van vorsten. Daardoor kreeg ik te maken met trouweloosheid, wat mij bijna het leven kostte: een laaghartige slaaf genaamd Theophilus kreeg opdracht de doodstraf te voltrekken ... Maar toen hij mij wilde doden, heb ik hem gesmeekt of ik de Heer mocht aanroepen. En terwijl ik dat doe verschijnen er piraten die me met geweld ontvoeren en laten belanden in deze provincie. En ik ben aan een goddeloze souteneur verkocht.'

45 Cumque haec et his similia puella flens diceret, in amplexu illius ruens Apollonius coepit flere prae gaudio et dicere: ‘Tu es filia mea Tharsia, tu es spes mea unica, tu es lumen oculorum meorum, quem flens per quatuordecim cum matre tua lugeo. Iam laetus moriar, quia rediuiua spes mihi est reddita.’ Et dixit Apollonius: ‘Pereat haec ciuitas!’

At ubi auditum est ab Athenagora principe, in publico, in foro, in curia clamare coepit et dicere: ‘Currite, ciues et nobiles, ne pereat ista ciuitas!’

46 Concursus magnus et ingens factus est, et tanta commotio fuit populi, ut nullus omnino domi remaneret, neque uir neque femina. Omnibus autem conuenientibus dixit Athenagoras:

‘Ciues Mytilenae ciuitatis, sciatis Tyrium Apollonium huc uenisse, – et ecce classes nauium properant cum multis armatis – euersurus istam prouinciam causa lenonis infaustissimi, qui Tharsiam ipsius emit filiam et in prostibulo posuit. Vt ergo saluetur ista ciuitas, mittatur, et uindictet se de uno infami, ut non omnes periclitemur.’

His auditis populi ab auriculis eum comprehenderunt. Ducitur leno ad forum uinctis a tergo manibus. Fit tribunal ingens in foro, et induentes Apollonium regalem uestem deposito omni squalore luctus quod habuit, atque detonso capite diadema inponunt ei et cum filia sua Tharsia tribunal ascendit. Et tenens eam in amplexu coram omni populo lacrimis impediabatur loqui. Athenagoras autem uix manu impetrat a plebe ut taceant.

Quibus silentibus ait Athenagoras ‘Ciues Mytilenae, quos repentina pietas in unum congregauit: uidete Tharsiam a patre suo esse cognitam, quam leno cupidissimus ad nos expoliandos usque in hodiernum diem depressit; quae uestra pietate uirgo permansit. Vt ergo plenius uestrae felicitati gratias referam, eius procure uindictam.’

At uero omnes una uoce clamauerunt dicentes: ‘Leno uiuus ardeat et bona omnia eius puellae addicantur!’

Atque his dictis leno igni est traditus. Villicus uero eius cum uniuersis puellis et facultatibus Tharsiae uirgini traditur. Cui ait Tharsia: ‘Redonaui tibi uitam, quia beneficio tuo uirgo permansi.’

45 Terwijl het meisje dit alles en meer van zulke dingen vertelde, liep Apollonius op haar toe, hij wilde haar in zijn armen nemen en de tranen schoten hem in de ogen van vreugde. 'Jij bent mijn dochter Tarsia!' juichte hij, 'Jij bent mijn enige hoop, jij bent het licht van mijn ogen! Om jou en om je moeder ween en rouw ik al veertien jaar. Nu kan ik in vreugde sterven, want mijn hoop is herleefd en ik heb die teruggekegen!' ²¹ Apollonius zei ook: 'Dood aan deze stad!'

Toen vorst Athenagoras dat hoorde liet hij overal op straat, op de markt, in het senaatsgebouw, een oproep weerklinken: 'Kom vlug, burgers en edelen! Anders vindt deze stad de dood!'

46 Er ontstond een grote, enorme oploop, en de opwindning onder de mensen was zo hevig dat helemaal niemand thuis bleef, geen man en geen vrouw. Toen ze allemaal bijeen waren nam Athenagoras het woord.

'Burgers van Mytilene,' sprak hij, 'u moet weten dat Apollonius van Tyrus hier is aangekomen. (Kijk, daar varen hele vloten vol gewapenden vlug naderbij!) Hij wil deze provincie verwoesten vanwege een souteneur, een onzalig sujet, die zijn dochter Tarsia heeft aangekocht en in een bordeel heeft gezet. Wil de stad gered worden, dan moet er iemand naar Apollonius toe. Laat de vorst wraak nemen op één laaghartig figuur, zodat we niet allemaal in gevaar komen!'

Na die woorden grepen de mensen de souteneur bij zijn oren vast. Zo wordt hij naar de markt gebracht, de handen op de rug gebonden. Ze maken een enorm podium op de markt, kleden Apollonius als een vorst (alle rouwklere die hij droeg gaan uit) en zetten een krans op zijn fris geknipte hoofd, waarna hij met zijn dochter Tarsia het podium opgaat. Daar houdt hij haar in zijn armen, ten overstaan van heel het volk, terwijl tranen hem beletten te spreken. Met veel moeite weet Athenagoras het volk tot stilte te gebaren.

'Burgers van Mytilene,' sprak Athenagoras zodra het stil was, 'u die hier bijeengekomen bent door een plotseling gevoel van mededogen: zie hier hoe Tarsia door haar vader is herkend. Een souteneur, een echte geldwolf die ons wilde plunderen, heeft haar tot de dag van vandaag onderdrukt. Maar door uw mededogen is zij maagd gebleven! Geeft u mij de kans uw gelukkige stad echt ten volle dank te zeggen: zorgt u voor wraak op die man.'

Toen riep iedereen als uit één mond: 'Levend verbranden, die souteneur! En al zijn bezit moet naar het meisje gaan!'

En na die woorden is de souteneur overdragen aan het vuur. Zijn bedrijfsleider evenwel en alle meisjes en goederen worden overdragen aan de maagdelijke Tarsia. 'Ik schenk jou het leven,' zei Tarsia tegen hem. 'Want dankzij jou ben ik maagd gebleven.'

Cui donauit pro hoc beneficio ducenta talenta auri et libertatem. Deinde cunctis puellis coram se praesentatis dixit: 'Quicquid de corpore uestro illi infausto contulistis, ut habeatis uobis, illud redonaui, et quia mecum uerum tamen seruistis, ex hoc iam mecum liberae estote.'

47 Erigens ergo se Tyrius Apollonius his dictis populo alloquitur: 'Gratias pietati uestrae refero, uenerandi et piissimi ciues, quorum longa fides pietatem praebuit et quietem tribuit et salutem et exhibuit gloriam. Vestrum est quod fraudulenta mors cum suo luctu detecta est. Vestrum est quod uirginitas nulla bella sustinuit. Vestrum est quod paternis amplexibus unica restituta est filia. Pro hoc tanto munere condono huic ciuitati uestrae ad restauranda omnia moenia auri talenta C.'

Et haec dicens eis in praesenti dari iussit.

At uero ciues accipientes aurum fuderunt ei statuam ingentem, in prora nauis stantem et calcantem caput lenonis, filiam suam in dextro brachio tenentem, et in ea scripserunt:

TYRIO APOLLONIO RESTITVTORI AEDIVM IN FORO
ET THARSIAE PVDICISSIME VIRGINITATEM SERVANTI
ET CASVM VILISSIMVM INCVRRENTI
VNIVERSVS POPVLVS
OB NIMIVM AMOREM
AETERNVM DECVS MEMORIAE DEDIT.

Quid multa? Intra paucos dies tradidit filiam suam Athenagorae principi cum ingenti honore ac ciuitatis laetitia.

En ze schonk hem honderd talenten goud en zijn vrijheid. Daarna liet ze alle meisjes bij zich brengen. 'Al wat jullie met je lichaam voor die onzalige figuur hebben opgebracht, dat mogen jullie zelf houden, ik geef het jullie terug. Ja, jullie zijn samen met mij slaaf geweest, en daarom zijn jullie vanaf nu samen met mij vrij!'

47 Dan staat Apollonius van Tyrus op en spreekt het volk als volgt toe. 'Ik spreek mijn dank uit, hooggeachte en zeer rechtschapen burgers, voor uw vriendelijkheid. In uw langdurige trouw hebt u mij mededogen betoond en rust en gezondheid verschaft en roem verleend. Dankzij u is een bedrieglijke dood met de bijbehorende rouw onthuld, dankzij u heeft maagdelijkheid geen gevechten moeten doorstaan, dankzij u is een enige dochter teruggegeven aan de omhelzingen van haar vader! In ruil voor die grote dienst schenk ik uw stad honderd talenten goud voor renovatie van alle stadsmuren.'

En met die woorden liet hij het hun in contanten uitkeren.

De burgers namen het goud aan en lieten een enorm standbeeld maken van Apollonius, staand op de boeg van een schip en met zijn voet op het hoofd van de souteneur, en met zijn dochter aan zijn rechterarm. Op de tekst brachten ze de volgende tekst aan:

AAN APOLLONIUS VAN TYRUS,
HERSTELLER VAN GEBOUWEN OP DE MARKT,
EN AAN TARSIA, DIE UITERST KUIS
HAAR MAAGDELIJKHEID BEWAARDE
EN EEN HOOGST ONTEREND LOT ONDERGING.
GESCHENK VAN DE GEHELE BEVOLKING,
IN GROTE GENEGENHEID,
ALS EEUWIG EREBLIJK VAN NAGEDACHTENIS.

Om een lang verhaal kort te maken: binnen een paar dagen gaf Apollonius zijn dochter aan vorst Athenagoras ten huwelijk onder geweldig eerbetoon en tot vreugde van de burgerij.

48 Et exinde cum suis omnibus et cum genero atque filia nauigauit, uolens per Tharsum proficiscens redire ad patriam suam.

Vidit in somnis quendam angelico habitu sibi dicentem: 'Apolloni, dic gubernatori tuo ad Ephesum iter dirigat; ubi dum ueneris, ingredere templum Dianae cum filia et genero, et omnes casus tuos, quos a iuuenili aetate es passus, expone per ordinem. Post haec ueniens Tharsos uindica innocentem filiam tuam.'

Expergefactus Apollonius excitat filiam et generum et indicat somnium. At illi dixerunt: 'Fac, domine, quod iubet.'

Ille uero iubet gubernatorem suum Ephesum petere. Perueniunt felici cursu.

Descendens Apollonius cum suis templum Dianae petit, in quo templo coniunx eius inter sacerdotes principatum tenebat. Erat enim effigie satis decora et omni castitatis amore assueta, ut nulla tam grata esset Dianae nisi ipsa. Interueniens Apollonius in templum Dianae cum suis rogat sibi aperiri sacrarium, ut in conspectu Dianae omnes casus suos exponeret.

Nuntiatur hoc illi maiori omnium sacerdotum, uenisse nescio quem regem cum genero et filia cum magnis donis, haec et talia uolentem in conspectu Dianae recitare. At illa audiens regem aduenisse induit se regium habitum, ornauit caput gemmis et in ueste purpurea uenit, stipata cateruis famularum. Templum ingreditur.

Quam uidens Apollonius cum filia sua et genero corruerunt ante pedes eius. Tantus enim splendor pulchritudinis eius emanabat, ut ipsam esse putarent deam Dianam.

Interea aperto sacrario oblatisque muneribus coepit in conspectu Dianae haec effari atque cum fletu magno dicere:

Hereniging

Efeze

Apollonius, zijn vrouw

48 En vervolgens voer Apollonius uit met al zijn mensen en zijn schoonzoon en dochter. Hij wilde Tarsus bereiken en vandaar terugkeren naar zijn vaderstad.

In een droom ziet hij een persoon gekleed als een engel, die het woord tot hem richt. ‘Apollonius,’ spreekt hij, ‘zeg tegen je stuurman dat hij koers zet naar Efeze. Na aankomst daar moet je de tempel van Diana binnengaan samen met je dochter en schoonzoon, en er alle lotgevallen die jij vanaf je jeugd hebt meegemaakt uiteenzetten, van begin tot eind. Ga daarna naar Tarsus en wreek daar je onschuldige dochter.’

Zodra Apollonius wakker is laat hij zijn dochter en schoonzoon opstaan en vertelt hij hun van de droom. ‘Heer,’ zeiden ze tegen hem, ‘doet u wat de droom opdraagt.’

Dan geeft hij de stuurman opdracht te koersen naar Efeze. Na een voorspoedige tocht komen ze daar aan.

Apollonius gaat met zijn mensen van boord en loopt naar de tempel van Diana, de tempel waar zijn echtgenote onder de priesteressen de voornaamste was. Ze was namelijk heel bekoorlijk van aanblik en steeds de kuisheid totaal toegedaan, zodat geen priesteres Diana zo dierbaar was als zij. Apollonius betreedt de tempel samen met zijn mensen en vraagt er of het heiligdom voor hem open mag, zodat hij voor ogen van Diana zijn lotgevallen uiteen kan zetten.

Het bericht komt bij die hoogste priesteres: er is een of andere koning aangekomen, samen met zijn schoonzoon en dochter en met grote geschenken, en hij wil van alles vertellen ‘voor de ogen van Diana’. Toen zij hoorde dat er een koning was gearriveerd, trok zij een vorstelijk gewaad aan, tooide haar hoofd met sieraden en verscheen in een purperen kleed, omgeven door scharen dienaressen. Zo gaat zij de tempel binnen.

Zodra Apollonius en zijn dochter en schoonzoon haar zagen vielen ze haar voor de voeten. Er straalde namelijk zo’n glans van schoonheid van haar af dat ze haar aanzagen voor Diana zelf.

Intussen was het heiligdom geopend en had hij geschenken aangeboden. Voor ogen van Diana begon Apollonius aan zijn verhaal, waarbij hij hevig weende. Dit is wat hij zei:

‘Ego cum ab adolescentia mea rex nomine appellarer et ad omnem scientiam peruenissem quae a nobilibus et regibus exercetur, regis iniqui Antiochi quaestionem exsolui, ut filiam eius in matrimonio acciperem. Sed ille foedissima sorde sociatus ei cuius pater a natura fuerat constitutus, per impietatem coniunx effectus est atque me machinabatur occidere. Quem dum fugio, naufragus factus sum et eo usque a Cyrenensi rege Archistrate susceptus sum, ut filiam suam meruissem accipere. Quae mecum ad regnum percipiendum uenire desiderans, hanc filiam paruulam – quam coram te, magna Diana, praesentari in somnis angelo admonente iussisti – postquam in naui eam peperit, emisit spiritum. Indui eam honestum, regium dignumque habitum sepulturae et in loculum deposui cum XX sestertiis auri, ut ubi inuenta fuisset, ipsa sibi testis esset, ut digne sepeliretur. Hanc uero meam filiam commendaui iniquissimis hominibus Stranguillioni et Dionysiae, et duxi me in Aegypto per annos XIII uxorem flens fortiter, et postea ueni ut filiam meam reciperem. Dixerunt mihi quod esset mortua. Iterum cum rediuiuo inuoluerer luctu, post matris atque filiae mortem cupienti exitum uitam mihi reddidisti.’

49 Cumque haec et his similia Apollonius narrans diceret, mittit uocem magnam clamans uxor eius dicens: ‘Ego sum coniunx tua, Archistratis regis filia!’ Et mittens se in amplexus eius coepit dicere: ‘Tu es Tyrius Apollonius meus, tu es magister, qui docta manu me docuisti, tu es qui me a patre meo Archistrate accepisti, tu es quem adamaui non libidinis causa, sed sapientiae ducem! Vbi est filia mea?’

Et ostendit ei Tharsiam et dixit ei: ‘Ecce, haec est.’

Sonat in tota Epheso, Tyrium Apollonium recognouisse suam coniugem, quam ipsi sacerdotem habebant. Et facta est laetitia omni ciuitati maxima: coronantur plateae, organa disponuntur, fit a ciuibus conuiuium, laetantur omnes pariter. Et constituit loco suo ipsa sacerdotem, quae ei secunda erat et cara. Et cum omnium Ephesiorum gaudio et lacrimis, cum planctu amarissimo, eo quod eos relinqueret, uale dicentes cum marito et filia et genero nauem ascendit.

‘Aangezien ik van jongs af aan de benaming “koning” droeg en alle kennis had verworven die bij edelen en koningen wordt nagestreefd, heb ik het raadsel van de slechte koning van Antiochië opgelost om zo zijn dochter ten huwelijk te krijgen. Maar hij had zich in de smerigste laagheid verbonden met het meisje van wie hij van nature de vader was. Door zijn bandeloze gedrag was hij haar echtgenoot geworden en hij zette alles in het werk mij te doden. Ik vlucht voor hem, lijd schipbreuk. Koning Archistrates van Cyrene vangt mij op en gaat daarbij zover dat hij mij waardig acht zijn dochter als vrouw te krijgen. Zij wil met mij mee om mijn koninkrijk in bezit te nemen, en nadat zij aan boord is bevallen van een dochtertje, dit meisje hier (over wie U, grote Diana, in een droom bij monde van een engel opdroeg haar voor U te geleiden), gaf zij de geest. Ik hulde haar in fraaie, vorstelijke, waardige grafkledij en legde haar in een kist met twintigduizend sesteritiën goud. Zo zou zij voor zichzelf getuigen, waar zij dan ook gevonden werd, en een waardige uitvaart krijgen. En mijn dochter hier heb ik toevertrouwd aan twee heel kwalijke figuren, Stranguillio en Dionysias. Zelf ben ik naar Egypte getrokken, waar ik mijn echtgenote veertien jaar lang hevig bewoende. Daarna ben ik teruggekomen om mijn dochter op te halen. Ze zeiden me dat zij dood is. En toen ik mij wederom in hernieuwde rouw stortte en na de dood van mijn vrouw en mijn dochter wilde sterven, hebt U mij mijn leven teruggegeven!’

49 Toen Apollonius dit alles en meer van zulke dingen vertelde, slaakte zijn echtgenote een luide kreet. ‘Ik ben uw echtgenote!’ riep ze uit. ‘De dochter van koning Archistrates!’ En ze stortte zich in zijn armen. ‘U bent mijn Apollonius van Tyrus!’ ging ze verder, ‘u bent mijn leermeester die mij met vaardige hand heeft onderwezen, u bent de man die mij van mijn vader Archistrates hebt gekregen, u bent de man op wie ik verliefd werd, niet uit lust, nee, ik wilde u als gids van wijsheid! Waar is mijn dochter?’

Hij toonde haar Tarsia. ‘Kijk,’ zei hij, ‘dit is ze!’

In heel Efeze weerklinkt het nieuws: herkenning door Apollonius van Tyrus van zijn echtgenote, de vrouw die zijzelf als priesteres hadden. Het leidde tot opperste blijdschap in heel de stad: de straten worden volgehangen met kransen, her en der zet men waterorgels neer, de burgers richten een banket aan, iedereen is even blij. En Apollonius’ vrouw liet zich als priesteres opvolgen door een ander, de vrouw die in rang onder haar stond en om wie zij veel gaf. En onder vreugde en tranen van alle Efeziërs, onder bittere jammerklachten dat zij hen verliet, ging zij na een woord van afscheid samen met haar man en dochter en schoonzoon aan boord.

50 (...) Et constituit in loco suo regem Athenagoram generum suum, et cum eodem et filia et cum exercitu nauigans Tharsum ciuitatem uenit.

Apollonius statim iubet comprehendere Stranguillionem et Dionysiam, et sedens pro tribunali in foro adduci sibi illos praecepit.

Quibus adductis coram omnibus Apollonius ait: 'Ciues beatissimi Tharsi, numquid Tyrius Apollonius alicui uestrum in aliqua re ingratus extitit?'

At illi una uoce clamauerunt dicentes: 'Te regem, te patrem patriae et diximus et in perpetuum dicimus. Pro te mori optauimus et optamus, cuius ope famis periculum uel mortem transcendimus. Hoc et statua tua a nobis posita in biga testatur.'

Apollonius ait ad eos: 'Commendaui filiam meam Stranguillioni et Dionysiae suae uxori; hanc mihi reddere nolunt.'

Stranguillio ait: 'Per regni tui clementiam, quia fati munus impleuit.'

Apollonius ait: 'Videte, ciues Tharsi, non sufficit, quantum ad suam malignitatem, quod homicidium perpetratum fecerunt: insuper et per regni mei uires putauerunt periurandum. Ecce ostendam uobis ex hoc quod uisuri estis, et testimoniis uobis adprobabo.'

Et proferens filiam Apollonius coram omnibus populis ait: 'Ecce, adest filia mea Tharsia!'

Mulier mala ut uidit eam, scelestas Dionysias, imo corpore contremuit. Mirantur ciues. Tharsia iubet in conspectu suo adduci Theophilum uillicum. Quique cum adductus fuisset, ait ad eum Tharsia: 'Theophile, si debitis tormentis et sanguini tuo cupis esse consultum et a me mereri indulgentiam, clara uoce dicito, quis tibi allocutus est ut me interficeres!'

Theophilus ait: 'Domina mea Dionysia.'

Orde op zaken alom

Antiochië, Tarsus, Cyrene

Apollonius, zijn vrouw en dochter

50 (...) ²² En Apollonius liet zich opvolgen door zijn schoonzoon Athenagoras. Daarna vaart hij met hem en zijn dochter, plus een leger naar Tarsus.

Dadelijk geeft hij bevel Stranguillio en Dionysias op te pakken. Gezeten op de verhoging op de markt gelast hij ze voor te leiden.

Zodra ze daar zijn gebracht richt Apollonius tot allen het woord. ‘Gelukkige burgers van Tarsus,’ spreekt hij, ‘heeft Apollonius van Tyrus zich soms tegenover iemand van u in enig opzicht ondankbaar betoond?’

‘U hebben wij “koning” genoemd,’ riepen ze als uit één mond, ‘u hebben wij “vader des vaderlands” genoemd, en dat zullen wij tot in eeuwigheid zo blijven doen. Voor u te sterven was en is onze wens, want dankzij uw hulp zijn wij het gevaar van hongersnood, nee, van de dood, te boven gekomen. Daarvan getuigt ook het standbeeld van u op het tweespan dat wij daar hebben opgericht!’

‘Ik heb mijn dochter toevertrouwd aan Stranguillio en zijn vrouw Dionysias,’ zei Apollonius tegen hen. ‘Die willen haar niet aan mij teruggeven!’

‘Bij de genade van uw koningschap,’ zei Stranguillio, ‘het komt omdat zij het haar toegemeten lot heeft vervuld.’

‘U ziet het, burgers van Tarsus,’ zei Apollonius, ‘wat zijn boosaardigheid betreft is het nog niet genoeg dat zij een moord hebben gepleegd en uitgevoerd. Er komt nog iets bovenop: bij de krachten van mijn koningschap meenden zij meeneed te moeten plegen! Kijk, ik zal het jullie tonen door wat jullie gaan zien en ik zal het jullie met getuigenverklaringen bewijzen.’

Toen liet Apollonius zijn dochter naar voren komen. ‘Kijk,’ sprak hij ten overstaan van alle mensen, ‘hier is mijn dochter Tarsia!’

Zodra het boze mens, die misdadige Dionysias, het meisje zag begon ze diep van binnen te beven. De burgers staan versteld. Tarsia geeft bevel dat de beheerder Theophilus haar onder ogen moet komen. Als hij is gebracht spreekt Tarsia hem aan. ‘Theophilus,’ zegt ze, ‘wil jij verschoond blijven van de foltering die je verdient en van bloedvergieten, wil jij genade van mij verdienen, zeg dan met luider stem wie jou heeft aangezet mij te vermoorden.’

‘Mijn meesteres,’ antwoordde hij, ‘Dionysias!’

Tunc omnes ciues, sub testificatione confessione facta et addita uera ratione confusi rapientes Stranguillionem et Dionysiam extra ciuitatem et lapidibus eos occiderunt et ad bestias terrae et uolucres caeli in campo iactauerunt, ut etiam corpora eorum terrae sepulturae negarentur.

Volentes autem Theophilum occidere, interuentu Tharsiae non tangitur. Ait enim Tharsia: 'Ciues piissimi, nisi ad testandum dominum horarum mihi spatia tribuisset, modo me uestra felicitas non defendisset.' Tum a praesenti Theophilo libertatem cum praemio donauit.

51 Itaque Apollonius pro hac re ad laetitiam populo addens, munera restituens, restaurat uniuersas termas, moenia publica, murorum turres. Restituens moratur ibi cum suis omnibus diebus XV.

Postea uero uale dicens ciuibus nauigat ad Pentapolim Cyrenaeam; peruenit feliciter. Ingreditur ad regem Archistratem, socerum suum. Et uidit filiam cum marito et Tharsiam neptem suam cum marito; regis filios uenerabatur et osculo suscipit Apollonium et filiam suam, cum quibus iugiter integro uno anno laetatus est perdurans.

Post haec perfecta aetate moritur in eorum manibus, dimittens medietatem regni sui Apollonio et medietatem filiae suae.

Na die verklaring volgde een bekentenis en kwam de ware toedracht vast te staan. De burgers wisten niet hoe ze het hadden en sleurden Stranguillio en Dionysias de stad uit, waar ze hen stenigden en dood op de grond gooiden voor de beesten van het land en vogels van de lucht. Zo zouden hun lijken niet eens een begrafenis in de aarde krijgen.

Ze willen ook Theophilus doden, maar door tussenkomst van Tarsia krenkt men hem geen haar. Dit is wat Tarsia zei: ‘Godvruchtige burgers, als hij mij niet de tijd had gegeven om mijn Heer aan te roepen, dan zou u het in uw voorspoed thans niet voor mij hebben kunnen opnemen!’ En ter plekke schonk zij Theophilus de vrijheid, plus een premie.

51 Ter beloning verhoogt Apollonius de vreugde van de mensen en repareert hij publieke gebouwen: hij renoveert alle badhuizen en stadswallen en de torens op de muren. Voor de reparaties blijft hij daar met al zijn mensen vijftien dagen.

Daarna neemt hij afscheid van de burgers en vaart naar de Vijf Steden van de Cyreneseers, waar hij behouden aankomt. Hij treedt binnen bij koning Archistrates, zijn schoonvader. Zo ziet Archistrates zijn dochter met haar man, en zijn kleindochter Tarsia met haar man. Hij betuigde zijn respect aan de koningskinderen en verwelkomde Apollonius en zijn dochter met een kus. Samen met hen bracht hij een vol jaar aaneen door in gestage vreugde.

Daarna is zijn leven voleindigd en sterft hij in hun armen. De ene helft van zijn koninkrijk laat hij na aan Apollonius, de andere aan zijn eigen dochter.

In illo tempore peractis omnibus iuxta mare deambulat Apollonius. Vidit piscatorem illum, a quo naufragus susceptus fuerat, qui ei medium suum dedit tribunarium, et iubet famulis suis ut eum comprehenderent et ad suum ducerent palatium. Tunc, ut uidit se piscator trahi ad palatium, se putauit ad occidendum praeberi.

Sed ubi ingressus est palatium, Tyrius Apollonius sedens cum sua coniuge eum ad se praecepit adduci et ait ad coniugem: 'Domina regina et coniunx pudica, hic est paranympus meus, qui mihi opem tribuit et, ut ad te uenirem, iter ostendit.'

Et intuens eum Apollonius ait: 'O benignissime uetule, ego sum Tyrius Apollonius, cui tu dedisti dimidium tuum tribunarium.'

Et donauit ei ducenta sestertia auri, seruos et ancillas, uestes et argentum secundum cor suum, et fecit eum comitem usque dum uiueret.

Hellenicus autem, qui quando persequabatur eum rex Antiochus indicauerat ei omnia et nihil ab eo recipere uoluit, secutus est eum et procedenti Apollonio obtulit se et ei dixit: 'Domine rex, memor esto Hellenici serui tui!'

At ille apprehendens manum eius erexit eum et suscepit osculo; et fecit eum comitem et donauit illi multas diuitias.

His rebus expletis genuit de coniuge sua filium, quem rex in loco aui sui Archistratis constituit.

Ipsae autem cum sua coniuge uixit annis LXXIII. Regnauit et tenuit regnum Antiochiae et Tyri et Cyrenensium, et quietam atque felicem uitam uixit cum coniuge sua. Peractis annis quot superius diximus, in pace atque senectute bona defuncti sunt.

Epiloog

Cyrene

Apollonius en zijn vrouw

In die tijd, als alles is afgehandeld, wandelt Apollonius langs zee. Daar ziet hij de visser die hem als schipbreukeling had opgevangen en die hem de helft van zijn overkleed had gegeven. Hij geeft zijn dienaren bevel de man te grijpen en mee te nemen naar het paleis. Toen de visser zag dat hij naar het paleis werd gevoerd, dacht hij dat hij zijn executie tegemoet ging.

Maar na binnenkomst in het paleis nam Apollonius van Tyrus plaats, samen met zijn vrouw, en beval de man voor te geleiden. 'Vrouwe koningin,' zei hij tegen zijn vrouw, 'kuise echtgenote, dit is mijn bruidsjonker, de man die mij hulp heeft geboden en de weg heeft getoond om bij u te komen.'

Daarna keek hij de visser aan. 'Mijn allerbeste oude man!' begon hij, 'ik ben Apollonius van Tyrus, degene aan wie u de helft van uw overkleed gegeven.'

En hij schonk hem tweehonderdduizend sestertiën goud, slaven en slavinnen, kleding en zilver naar hartelust en hij benoemde hem tot graaf voor het leven.

En wat Hellenicus betreft, de man die Apollonius tijdens zijn vervolging door koning Antiochus alles had verteld en niets van hem had willen aannemen, die was hem nu gevolgd en benaderde hem toen hij langsliep. 'Heer koning!' sprak hij, 'denkt u aan Hellenicus, uw dienaar!'

Apollonius pakte hem bij de hand, liet hem opstaan en groette hem met een kus. En hij benoemde hem tot graaf en gaf hem grote rijkdommen.

Toen dit alles was geschied, schonk Apollonius' echtgenote de koning een zoon. Hem maakte hij de opvolger van zijn grootvader Archistrates.

Zelf leefde Apollonius met zijn vrouw vierenzeventig jaar. Als vorst bekleedde hij de koninklijke macht over Antiochië, Tyrus en Cyrene, en hij leefde een rustig en gelukkig leven samen met zijn vrouw. En na afloop van het aantal jaren dat we zo-even noemden zijn ze in vrede en goede ouderdom overleden.

Over tekst en vertaling

De *Historia Apollonii* is een boeiend verhaal uit de late Oudheid met een uitgebreid Nachleben na de Oudheid zelf. En anders dan de twee grote romans uit de Romeinse literatuurgeschiedenis, Petronius' *Satyricon* en Apuleius' *Gouden ezel* (uit de eerste respectievelijk tweede eeuw n.C.), is het geschreven in een betrekkelijk eenvoudig Latijn. Het verhaal lijkt dus ook geschikt voor leerlingen, studenten, deelnemers aan cursussen Latijn en overige liefhebbers. Om die reden hebben inleider, vertaler en uitgever deze vertaling uitgebracht in een tweetalige editie.

Voor deze uitgave is de Latijnse tekst gevolgd van het handschrift RA, volgens de uitgave van Kortekaas 2004 (zie de inleiding). Op een handvol plaatsen is kleine inhoudelijke afwijking van die wetenschappelijke editie toegepast. Het betreft enkele gevallen waar de lezing van het handschrift is aangehouden in plaats van een tekstverandering door de uitgever. De Latijnse tekst is overal stilzwijgend ontdaan van tekstkritische tekens. Verder is de interpunctie genormaliseerd en lay-out aangepast. De hoofdstuk- en alinea-indeling volgen nu zo precies mogelijk die van de Nederlandse vertaling.

De vertaling beoogt de neutrale, pretentieloze stijl van het origineel over te brengen. Het verhaal is over het algemeen goed te volgen, maar er zijn inhoudelijk toch veel details die vragen oproepen. Vanzelfsprekend is bij de interpretatie gebruik gemaakt van bestaande hulpmiddelen zoals het commentaar van Kortekaas en de Duitse vertaling van Waiblinger. Bij de weergave van de talrijke dialogen is gestreefd naar een vorm van levendigheid zoals die in moderne teksten gangbaar is. Er is daarom gesnoeid in de expliciete aankondigingen van en verwijzingen naar sprekers, zoals die in de Latijnse brontekst staan. Het verhaal kent frequente wisselingen van decor en van personages. Om het voor de lezer gemakkelijker te maken een en ander te volgen, zijn in de vertaling aan het begin van elke scene behalve een titel ook vermeldingen van locatie en personages toegevoegd.

Inleider en vertaler spreken graag hun dank uit aan de Stichting Zenobia (www.stichtingzenobia.nl), de Stichting Carptim (www.carptim.nl), het Nederlands Klassiek Verbond en aan uitgeverij Verloren, die deze uitgave mede mogelijk hebben gemaakt.

Noten

- I** Het bedrag dat Apollonius geeft correspondeert niet met de door Antiochus uitgelopen beloning, zoals die enkele regels terug is vermeld.
- 2** De steden Berenice, Arsinoë, Ptolemaeis, Cyrene en Apollonia, gelegen in het huidige Libië.
- 3** De versregels vormen geen oorspronkelijk gedicht, maar zijn uit verschillende (onbekende) bronnen verzameld. Niet alle regels zijn metrisch juist gevormd. Het geheel verleent de scène een zekere epische kleur, maar oogt tegelijk sterk clichématig.
- 4** Olijfolie.
- 5** Vgl. de beroemde woorden van Aeneas tot Dido in Vergilius, *Aeneis* 2.3: *infandum, regina, iubes renouare dolorem*, 'een onzegbaar verdriet, koningin, beveelt u mij te hernieuwen.'
- 6** Een dichtregel (hexameter) van onbekende herkomst.
- 7** Citaten uit Vergilius, *Aeneis* 4. 1–12.
- 8** Deze betekenis is in de Latijnse tekst aannemelijk. Het is mogelijk dat de Latijnse auteur een Grieks woord in zijn bronnen hier verkeerd begrepen heeft. Mogelijk gaat het oorspronkelijk om het meegeven van 'reisproviand'.
- 9** Godin van de geboorte.
- 10** Deze opmerking is mogelijk een verklarend commentaar dat in de tekst zelf is geraakt.
- 11** De Latijnse tekst is hier lastig.
- 12** Het Latijn is hier onduidelijk, mogelijk als gevolg van een begrips- of vertaalfout vanuit het Grieks.
- 13** Merkwaardig genoeg kan Tarsia wel de link leggen tussen de vruchtbaarheidsgod Priapus en de stad Lampsakos, waar zijn cultus was ontstaan, maar niet tussen het beeld en haar eigen toekomstige rol.
- 14** De precieze betekenis en de strekking van deze zin blijven enigszins onduidelijk.
- 15** De laatste zin is dubbelzinnig. Apollonius is ervan overtuigd dat zijn dochter dood is en hij wijt zijn gebrek aan tranen aan een domme gedachte van het tegendeel. Tegelijk voelt hij misschien aan dat zij werkelijk nog leeft. In elk geval voor de lezer ontstaat er zo 'dramatische ironie'.
- 16** Een expliciet christelijke opmerking, die hier nogal vreemd geplaatst lijkt.
- 17** De nu volgende verzen zijn in het Latijn gemodelleerd op de klassieke hexameter, maar metrisch gezien verre van volmaakt. bepaalde stukken (zoals de eerste helft van 3 en 4) laten zich, ook met de nodige vrijheden, niet volgens het hexameter-patroon scanderen. De vertaling is in vrije verzen, veelal in twee regels voor elke Latijnse regel.

18 De nu volgende serie raadsels is gesteld in correcte (zij het niet overal soepel lopende) Latijnse hexameters. De eenheden van telkens drie verzen zijn vertaald in zes korte verzen met doorgaans drie, soms twee of vier heffingen.

19 Bedoeld is de panfluit, die bestaat uit zeven onderling verbonden rieten van ongelijke lengte, en die vaak donker werd geverfd.

20 Dit kort vermelde bloedmotief is veelzeggend. Het legt een direct verband met de openingsscène, waar koning Antiochus zijn dochter verkracht. Dit versterkt de indruk bij de lezer dat het incestmotief hier ook kan terugkeren (dit maal onvrijwillig, en tussen Apollonius en zijn eigen dochter Tarsia). Het blijft echter bij die dreiging.

21 Het Latijn in deze passage levert verschillende problemen op. Verder is in een latere versie van de tekst op dit punt een passage ingelast met uitgebreide details over de herkenningsscène tussen vader en dochter, aangevuld met een ontmoeting met Athenagoras. Mogelijk is die passage oorspronkelijk en is de tekst hier te sterk ingekort.

22 De tekst vermeldt hier, merkwaardig genoeg, niet dat het toneel inmiddels verplaatst is naar Antiochië, na thuiskomst van Apollonius. Misschien is er wat tekst weggevalen, of heeft de maker van de Latijnse tekst zijn brontekst wat al te drastisch ingekort.

Bibliografie

- Archibald, E. 1990 'Apollonius of Tyre in Vernacular Literature: Romance or Exemplum?', in: GCN III (ed. H. Hofmann), 123-138.
- Archibald, E. 1991 *Apollonius of Tyre. Medieval and Renaissance Themes and Variations*, Cambridge.
- Berkel, T. van 2017 'Voices Mathematics: Orality and Numeracy', *Voice and Voices in Antiquity. Orality and Literacy in the Ancient World* vol. II (Mnemosyne Supplements 396), ed. N. Slater, Leiden, 321-350.
- Braidotti, C. *Quaestiones e parabola: gli indovinelli nella Historia Apollonii regis Tyri*, in: Schol(i) a 4.3 (2002) 9-19.
- Burgersdijk, D. 2018 'Apollonius van Tyrus en Shakespeares Pericles', *De sluipwesp en de leliën*, Amsterdam, 68-82.
- Bowie, E. 1994 'The Readership of Greek Novels in the Ancient World', in: J. Tatum (ed.) *The Search for the Ancient Novel*, Baltimore, 443-447.
- Duncan-Jones, R. 1982³ *The Economy of the Roman Empire: Quantitative Studies*, Cambridge.
- Dorleijn, G., D. de Geest & P. Verstraeten 2017 *Literatuur* (Elementaire Deeltjes 50), Amsterdam.
- Finkelberg, M. 1998 *The Birth of Literary Fiction in Ancient Greece*, Oxford.
- Futre Pinheiro, M.P., J. Perkins & R. Pervo (ed.) 2012 *The Ancient Novel and Early Christian and Jewish Narrative: Fictional Intersections* (Ancient Narrative supplement 16), Groningen.
- Garbugino, G. 2004 *Enigmi della Historia Apollonii Regis Tyri*, Bologna.
- Hägg, T. 1983 'King Apollonius of Tyre', chapter V in: *The Novel in Antiquity*, Oxford, 147-153.
- Harrison, S.J. 1998 'The Milesian Tales and the Roman Novel', in: Hofmann & Zimmerman, 61-73.
- Henkelman, W. 2013 'Hemelblau es dies steeds maniere. Over de onsterfelijkheid en de dood en de Griekse Alexanderroman', in: *Alexander en Darius. De Macedoniër in de spiegel van het Nabije Oosten* (ed. D. Burgersdijk, W. Henkelman & W. Waal), Hilversum, 135-151.
- Hofmann, H. 1990 *Groningen Colloquia on the Novel III* [=GCN III], Groningen.
- Hofmann, H. & M. Zimmerman 1998 *Groningen Colloquia on the Novel IX* [=GCN IX], Groningen.
- Holzberg, N. 1990 'The *Historia Apollonii regis Tyri* and the Odyssey', in: GCN III, (ed. H. Hofmann), 91-102.
- Holzberg, N. 1986 *Der antike Roman. Eine Einführung*, Darmstadt [vertaald als *De roman in de oudheid*, Amsterdam 1998]
- Klebs, E. 1899 *Die Erzählung von Apollonius aus Tyrus. Eine geschichtliche Untersuchung über ihre lateinische Urform und ihre späteren Bearbeitungen*, Berlijn.

- Klooster, J. 2017 *Klassieke literatuur* (Elementaire Deeltjes 47), Amsterdam.
- Konstan, D. 1994 *Apollonius, King of Tyre and the Greek Novel*, in: J. Tatum (ed.) *The Search for the Ancient Novel*, Baltimore, 173–182.
- Konstan, D. 1998 ‘The Invention of Fiction’, in: R.F. Hock, J. B. Chance & J. Perkins (ed.) *Ancient Fiction and Early Christianity*, Atlanta, 3–18.
- Kortekaas, George 1982 *De wonderbaarlijke geschiedenis van Apollonius, Koning van Tyrus*. Vertaald door George Kortekaas (Nieuwe Vormen 4), Den Haag.
- Kortekaas, G.A.A. 1990 ‘The Latin Adaptions of the *Historia Apollonii Regis Tyri* in the Middle Ages and Renaissance’, *GCN III* (ed. H. Hofmann), 103–122.
- Kortekaas, G.A.A. 1998 ‘Enigmas in and around the *Historia Apollonii Regis Tyri*’, *Mnemosyne* 51, 176–191.
- Kortekaas, G. 2004 *The Story of Apollonius, King of Tyre. A Study of its Greek Origin and an Edition of the two Oldest Latin Recensions*, Leiden.
- Kortekaas, G.A.A. 2007 *Commentary on the Historia Apollonii Regis Tyri*, Leiden.
- Kuhlmann, P. 2002 ‘Die *Historia Apollonii regis Tyri* und ihre Vorlagen’, *Hermes* 130 (2002) 109–120.
- Moretti, P.F. 2012 ‘The two Ephesian Matrons: Drusiana’s Story in the *Acts of John* as a possible Christian Response of Milesian Narrative’, in: M.P. Futre Pinheiro, J. Perkins & R. Pervo (ed.) 35–48.
- Müller, C.W. 1991 ‘Der Romanheld als Rätsellöser in der *Historia Apollonii Regis Tyri*’, *Würzburger Jahrbücher* 17, 267–279.
- O’Sullivan, J.N. 1995 *Xenophon of Ephesus: His Compositional Technique and the Birth of the Novel*, Berlijn.
- Panayotakis, S. 2003 ‘Three Death Scenes in Apollonius of Tyre’, in: S. Panayotakis, M. Zimmerman & W. Keulen (eds.), *The Ancient Novel and Beyond*, Leiden.
- Panayotakis, S. 2012 *The Story of Apollonius, King of Tyre: A Commentary*, Berlijn.
- Perry, B.E. 1967 *The Ancient Romances*, Berkeley.
- Riese, A. 1893 (herdruk 1973) *Historia Apollonii regis Tyri*, Leipzig.
- Rohde, E. 1960⁴ *Der Griechische Roman und seine Vörläufiger*, Leipzig.
- Schmeling, G. 1989 ‘Manners and Morality in the *Historia Apollonii Regis Tyri*’, in: P. Livabelli Furiani & A. M. Scarcella (ed.) *Piccolo mondo antico. Le donne, gli amori, i costumi, il mondo reale del romanzo antico*, Perugia, 197–215.
- Schmeling, G. 1996 ‘Apollonius of Tyre: Last of the troublesome latin Novels’, in: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt II* 34.4, 3270–3291.
- Schmeling, G. 1999 ‘The History of Apollonius King of Tyre’, in: H. Hofmann (ed.) *Latin Fiction. The Latin Novel in Context*, Londen, 141–152.
- Schmeling, G. (ed.) 2003 *The Novel in the Ancient World*, Leiden.
- Schumacher, M. 2010 *Einführung in die Deutsche Literatur des Mittelalters*, Darmstadt 2010, 107–110.
- Singer, S. 1974 *Apollonius von Tyrus: Untersuchungen über das Fortleben des antiken Romans in späteren Zeiten*, New York.
- Weiblinger, F.P. 1978 (Duitse vertaling met Latijnse tekst) *Historia Apollonii Regis Tyri (Die Geschichte vom König Apollonius)*, München.
- Wills, L.M. (ed.) 2002 *Ancient Jewish Novels: An Anthology*, Oxford.

Het verhaal van Koning Apollonius is het fictieve relaas over de Syrische koning Apollonius, afkomstig uit de stad Tyrus, die op zijn zwerftochten door het oostelijk Middellandse Zeegebied – van Egypte tot Klein-Azië – de meest ongelooflijke avonturen meemaakt. Tegelijkertijd weerspiegelen de verhalen diep menselijke emoties omtrent haat, verbanning, onzekerheid en verboden liefdes. De opvallende mengeling van klassieke en christelijke motieven bieden een bijzonder leesgenot, dat zowel herkenning als vervreemding bewerkstelligt.

Het verhaal is een roman uit de latere klassieke oudheid, geschreven in het Latijn, dat teruggaat op een Grieks origineel uit de Hellenistische tijd. De roman is nu in een nieuwe en eigentijdse vertaling te lezen, ondersteund door een inleiding die de lezer wegwijs maakt in een tijd en achtergrond die niet de onze is, maar juist daardoor des te meer stof tot genot en reflectie biedt.

